

DANSK KIRKESANGS

ÅRSSKRIFT

2000

Udgivet af
SAMFUNDET DANSK KIRKESANG

under redaktion af
Bine Bryndorf,
Christian Thodberg
og
Peter Thyssen

DANSK KIRKESANGS ÅRSSKRIFT
2000

Dansk Kirkesangs Årsskrift udgives med støtte af Kulturministeriets bevilling til almenkulturelle tidsskrifter

Forfatternes adresser:

Professor, dr. phil. Christian Thodberg, Vestervang 3, 302,
8000 Århus C

Forskningslektor, lic. theol. Peter Thyssen, Mejlgade 71,
8000 Århus C

Sognepræst, dr. theol. Jesper Høgenhaven, Gustav Johannsens Vej
17, 2000 Frederiksberg

Domprovst Karen Horsens, Skolegade 7 B, 4000 Roskilde

Sognepræst Henriette Bacher Lind, Sønderballevej 10,
5892 Gudbjerg

Professor, dr. phil. Henrik Glahn, Dantes Plads 3,
1556 København V

Sats: Hans Mathiasen

Tryk: Werks Offset A/S, Århus

ISSN 0107-6736

Dansk Kirkesangs Årsskrifts adresse:

Institut for Kirkekundskab,

Aarhus Universitet,

Tåsingegade 3

8000 Århus C

Tlf. 89 42 22 38

Indhold

Forord	7
Siden sidst	8
<i>Christian Thodberg:</i> Salmebogens nødvendighed i den lutherske gudstjeneste	11
<i>Peter Thyssen:</i> Salmebogen som brugsbog	45
<i>Jesper Høgenhaven:</i> Kingo i salmebogen	65
<i>Karen Horsens:</i> Hvad forstår man ved at forstå?	79
<i>Henriette Bacher Lind:</i> Billedbrugen i de moderne salmer	93
<i>Henrik Glahn:</i> Om salmebogsforslagets „nye” melodier til „gamle” salmer	111
<i>Christian Thodberg og Peter Thyssen:</i> Brorson-salmerne i Forslag til ny salmebog	130
Konklusion fra Dansk Kirkesangs kommentar til salmebogsforslaget.....	188
Bevaringsværdige salmer blandt salmebogsforslagets udeladte salmer	190

Forord

Dansk Kirkesangs Årsskrift 2000 er også et jubilæums-nummer, idet Dansk Kirkesangs Årsskrift nu har eksisteret i 60 år. Dette markeres ved en række artikler, der omhandler kirkesangen generelt, og specielt det nye salmebogsforslag.

Først gennemgår Christian Thodberg salmebogens nødvendighed i den lutherske gudstjeneste. Ud fra salmebogens historiske udvikling og praktiske brug diskuteres det resultat, salmebogskommissionen har fremlagt i sit forslag.

Salmebogen som brugsbog er også temaet i Peter Thyssens artikel, hvor salmernes brugsaspekter overvejes med udgangspunkt i de 8 punkter, Hans Thomissøn i 1569 opstillede for salmebogens gudstjenstlige, pædagogiske og sjælesørgeriske funktioner.

Med kritisk udblik til salmebogsforslaget redegør Jesper Høgenhaven for Kingo-salmernes redaktionshistorie. En sådan undersøgelse må i høj grad sætte spørgsmålstejn ved salmebogskommissionens tilbageføringer til originalteksterne.

Dernæst rejser Karen Horsens spørgsmålet, hvad forståelighed vil sige, når det drejer sig om gudstjenestesproget i almindelighed og salmesproget i særdeleshed.

Billedbrugen i de moderne salmer er overskriften i Henriette Bacher Linds artikel, der analyserer de moderne salmedigteres tolkning af temaer som menneskesyn og Gudsopfattelse.

Den musikalske side af salmebogsforslaget behandles af Henrik Glahn; med særligt henblik på koralbogsforslagets udvælgelse af melodier og melodihenvisninger til salmerne.

Blandt salmebogsforslagets 114 Brorson-salmer er de 105 ændret i forhold til Den danske Salmebog. Vi har derfor valgt at give en fuldstændig oversigt over de større eller mindre ændringer, salmebogskommissionen har foretaget i Brorsons salmer.

Til slut bringes konklusionen fra Dansk Kirkesangs kommentar til salmebogsforslaget og en liste over bevaringsværdige salmer.

Redaktionen

Siden sidst

For Samfundet Dansk Kirkesang har den vigtigste begivenhed siden sidst været udsendelsen af salmebogskommissionens forslag til ny salmebog og koralbog. Som det ved tidligere lejligheder er blevet nævnt, har det hele tiden været hensigten i Dansk Kirkesangs bestyrelse at medvirke til at skabe så bred en debat som muligt om dette nye salmebogsforslag.

Konkret har dette ønske foreløbigt udmøntet sig i afholdelsen af et weekendmøde på Liselund ved Slagelse, der fandt sted 27. – 29. oktober 2000. Weekendkurset, der samlede 70 deltagere, var baseret på oplæg fra bidragerne til „Kommentar til Forslag til ny salmebog“, som Samfundet Dansk Kirkesang udsendte i september 2000. Flere af artiklerne i dette årsskrift bygger på disse oplæg. Desuden var der oplæg ved Ole Brinth og Henrik Glahn om salmebogsforslagets melodistof. Vi håber, at weekendmødet har inspireret deltagerne til at fortsætte debatten hjemme i deres lokale menigheder.

Som en parallel til det underudvalg, der har arbejdet med salmebogsforslagets tekstdel, har bestyrelsen for Dansk Kirkesang nedsat et udvalg til at overveje salmebogsforslagets melodistof. Dette udvalg består af sanginspektør Arne Berg, professor Bine Bryndorf og organist og lærer i kirkemusik ved Pastoralseminariet i København, Peter Weincke. Det er planen, at også dette udvalg skal fremkomme med en kommentar, uden at det dog på nuværende tidspunkt er muligt at sige under hvilken form.

Efter at Kirkeministeren bekendtgjorde, at man har valgt at udskyde høringsperioden indtil 31. juli 2001, er der yderligere blevet tid for udarbejdelsen af kommentarer og bemærkninger til såvel tekst- som musikstoffet i salmebogsforslaget. Det er glædeligt – og meget i overensstemmelse med Dansk Kirkesangs ønske –, at høringsperioden er blevet forlænget. På den måde gives der flest mulige størst mulig lejlighed til at sætte sig grundigt ind i alle salmebogsforslagets detaljer. Da salmebogsforslagets tekstdel som

bekendt ikke indeholder henvisninger til, hvilke ændringer, der er foretaget i forhold til salmernes nuværende versioner, er det selv-sagt et særdeles omfattende arbejde at forholde sig til alle enkeltheder i forslaget.

I den forbindelse ville det også være ønskeligt, at det samlede resultat af høringsperioden præsenteredes for offentligheden. Det kan i forvejen betragtes som problematisk, at det er den siddende salmebogskommission, der skal bearbejde de indkomne hørings-svar. På den baggrund må man som minimum forvente, at resultatet sammenfattes og fremlægges i en offentlig tilgængelig form.

For at komme på højde med den teknologiske udvikling, har Samfundet Dansk Kirkesang fået sin egen hjemmeside på internettet: www/sdk.dk. Hjemmesiden åbner i løbet af maj 2001, og vil indeholde generelle oplysninger om Samfundet Dansk Kirkesangs historiske baggrund, aktuelle arbejde, publikationer m. v., ligesom der vil være mulighed for at skrive kommentarer. Desuden er der netop blevet udfærdiget en introduktionspjece med tilsvarende oplysninger, som vedlægges dette årsskrift.

Til slut skal nævnes bestyrelsens sammensætning, der er uændret:

sanginspektør Arne Berg (næstformand)
professor Bine Bryndorf
organist Jørgen Ernst Hansen
organist Heinrich Hildebrandt-Nielsen
sognepræst Henriette Bacher Lind
sognepræst Jens Lyster
organist Niels Morsing
professor Christian Thodberg
forskningslektor Peter Thyssen (formand)
organist Peter Weincke

mens stud. theol. Michael Hemmingsen fortsat er sekretær og kasserer.

Peter Thyssen

Salmebogens nødvendighed i den lutherske gudstjeneste

Af Christian Thodberg

Den bibelske tradition

Ser vi os om i landskabet i et forsøg på at finde vore rødder, er landsbykirkerne i de fleste tilfælde de sidste minder om vores fortid. De er synlige udtryk for traditionen, men også for traditionens betydning. For det drejer sig ikke alene om kirkebygningerne, men også om, hvad der foregår *inde i kirkerne*.

Dér lærer vi for alvor noget om, hvad tradition og traditions-overlevering betyder. Kirken er bundet til Bibelens budskab og skal altså søndag efter søndag for nutiden tolke, hvad der står skrevet i et oldtidsskrift. Hvor sker det ellers i dag?

Det kommer frem i gudstjenesten, når man hver søndag læser bestemte stykker fra Bibelen. Men der er i gudstjenesten et andet traditionsbærende element, der på en måde virker endnu stærkere, fordi det aktivt videreføres af menigheden. Jeg tænker på salmerne, de kendte salmer, der undertiden binder flere generationer sammen, og som ofte for kirkegængerne bliver udtryk for deres kristendom i en kort form. Tit er det først og fremmest et salmevers, man knytter sig til i en trængt situation.

Dermed videreføres en ældgammel skik. I den tidlige gudstjeneste havde man ikke blot bibelske *læsninger*. Man havde også faste bibelske *sange*, nemlig Davids-psalmerne, der blev den første menigheds salmebog.

Sangen fastholder traditionen

Det fik særlig betydning for den måde, hvorpå man fastholdt og videreførte kristendommens indhold. Selve det at synge har i den

forbindelse en særlig pædagogisk egenskab, der er vigtig for forkyndelsen. Sangen indprenter anderledes end den læste tekst indholdet og meningen af ordene.

I grunden er det en erfaring, alle kender til. De ord, man synger, får man hurtigere indlært og husker dem bedre. Og hvis man ikke kan huske en linie i et bestemt digt, løses gåden som regel, hvis digtet samtidig har fået en melodi. Sangen er hukommelsens bedste redskab. Det er nemlig ikke bare melodien, der huskes. Det er også den tekst, som sangen bærer frem. I den sungne form bevares ordene tydeligt og levende – ganske særligt, hvis ordene har et stærkt og vedkommende indhold, således som det er tilfældet med en salme.

Salmen bliver således det stærkeste vidnesbyrd om, hvad *tradition* er: levende overlevering og videreførelse. Sangen bygger en bro imellem generationerne op til vores egen tid. Og hvad salmer angår, er det *bibelsk kristendom*, der formidles. Det er et bestemt Guds-billede, der fastholdes.

I praksis videreførtes den bibelske tradition i kraft af den måde, hvorpå man forbandt søndagens evangelium med de sanglige led. I den romerske messe kan man pege på valget af Davids-psalmer i gudstjenestens indledning og til omkransningen af læsningen af epistel og evangelium. Og helheden i en gudstjeneste på en bestemt søndag understregedes af den forbindelse, der på den måde etableredes imellem især evangeliets indhold og sangens ord. Selv om man kun sang fra de 150 Davids-psalmer, søgte man med flid at finde ord og vendinger, der kunne knytte den omtalte forbindelse.

Når f. eks. følgende del af Ps. 91,11-16 udvalgte til at blive sunget, kan man næsten gætte, hvilken søndag, det drejer sig om:

Thi han byder sine engle at vogte dig på alle dine veje; de skal bære dig på deres hænder, at du ikke skal støde din fod på nogen sten; du skal træde på slanger og øgler, trampe på løver og drager. „Da han klynger sig til mig, frier jeg ham ud, jeg bjærger ham, thi han kender mit navn; kalder han på mig, svarer jeg ham, i trængsel er jeg hos ham, jeg frier ham og giver ham ære; med et langt liv mætter jeg ham og lader ham skue min frelse!”

Den del af psalmen hører naturligvis hjemme på 1. søndag i fasten med beretningen om Jesu fristelse i ørkenen (Matt. 4,1-11), der allerede i Ny Testamente er inspireret af Ps. 91, og begge tekster i forening er med til at forstærke og bekræfte den trøst, der bliver de troende til del i kraft af Jesu overvindelse af den Ondes magt. Det er den opmuntring, der klinger igen i slutningen af Ps. 91. Og Luther gjorde noget lignende, når han på denne søndag lod sin salme *Vor Gud han er så fast borg* (gendigtningen af Ps. 46) synges.

Luthers nye gudstjeneste brugte den samme ramme

Luther brød med den romerske messe, fordi dens ydre gudstjeneste og blot det at være til stede i kirken blev betragtet som en fortjenestfuld handling, der kom kirkegængerne til gode. Gudstjenesten var for Luther Guds tjeneste *for os*, sådan som det kommer til udtryk i evangeliets tilsagn og Guds gaver i dåb og nadver. Han brød også til dels med *formen*; den gregorianske sangs lange tone-ranker på hver enkelt stavelse, alle musikalske kvaliteter til trods, slørede teksten, så Davids-psalmerne som bibelske tekster mistede deres gamle betydning.

Den romerske messes ramme beholdt Luther dog, men mens det i messen kun var præsten og det professionelle kor, der læste og sang og det tilmed på latin, som folk ikke kunne forstå, og på en måde, som kun det professionelle kor kunne klare, indførte han i stedet gudstjeneste og prædiken på modersmålet. Til at begynde med beholdt han de latinske Davids-psalmer på enkle melodier, men snart derefter oversatte han Davids-psalmer og omformede dem til rimede salmer på modersmålet. F.eks. lod han i første omgang Ps. 130 synges, sådan som vi læser den i Bibelen: *Fra det dybe råber jeg til dig*, men Davids-psalmen blev i næste omgang omdannet til en rimet salme på en melodi, som menigheden kendte, nr. 437:

Af dybsens nød, o Gud, til dig
mit bange råb jeg vender.

Flere af Luthers oversættelser af Davids-psalmer finder vi i salmebogen som de stærkeste salmer fra Luthers hånd. Men læg igen mærke til, at det er det bibelske Gudsbillede, der er fastholdt her og i den friere salmedigtning, der fulgte.

Der gik nemlig ikke lang tid, før Luther kunne undvære Davids-psalmerne som afsæt og selv digtede helt selvstændige salmer. Det gjaldt både Luther og hans hjælpere, som udnyttede de bedste folkelige melodier til at frembære den nye evangeliske lære. I løbet af en snes år var indholdet til den første lutherske salmebog færdigt. Det var en revolution i kirken, at folk både kunne høre evangeliet og prædikenen på deres eget sprog og med de nye salmer så at sige svare på, hvad de havde hørt.

Den lutherske tro slog fast rod i Danmark med den første egentlige salmebog på dansk, *Hans Thomissøns Psalmebog 1569*, et smukt vidnesbyrd om, hvor hurtigt teksterne blev oversat til dansk og båret frem af melodier, som man lånte fra den tyske reformation, eller på danske melodier, som folk var fortrolige med, f.eks. nr. 172: *Det hellige kors, vor Herre han bar*.

Luthers gudstjenesteprogram fra „Deutsche Messe” 1526 var dermed næsten omgående i funktion i Danmark. Det interessante er imidlertid, at salmesangen i sig selv rummede en tendens til videreudvikling og fornyelse, og i tiden efter 1569 fik Hans Thomissøns salmebog større og større tillæg, hvor bl.a. H. C. Sthens salmer kom med.

Luther havde en sikker forståelse for det at synge. Det var en genial indlæring af den nye kristendomsforståelse og som allerede nævnt, en slags musikalsk pædagogik. Stort set kunne menigmand på den tid i Danmark ikke læse. Desto større var deres evne til at lære udenad. Man kan sige, at salmerne blev det kar, hvori troen og håbet blev holdt levende og vedkommende. Man kan til og med sige: det gælder endnu. De gode salmer læres udenad bare ved at blive sunget. Og salmer er gode, hvis form og indhold smelter sammen i en musikalsk form, der formår at inspirere troen og håbet.

Et godt eksempel på det finder vi i Peder Palladius' Visitatsbog, når han fremhæver, at frugten af flittig kirkegang bl.a. består deri, at man lærer salmerne udenad. Og som eksempel herpå nævner han

en katastrofe på Øresund imellem Amager og Saltholm, hvor en flok fiskere stod på isen og stangede ål. Pludselig brast isen omkring dem og kom i drift. Inden de ulykkelige fiskere sank i havet, trøstede de hinanden ved at synge salmer, som de kunne udenad fra gudstjenesten og fra begravelser: *Nu bede vi den Helligånd* (DS 246) og *Med fred og fryd jeg farer hen* (DS 117).

For nogle år siden blev jeg kaldt op på hospitalet til en gammel bekendt, der var blevet ramt af en hjerneblødning, som havde berøvet ham talens brug. Hans tilstand var kritisk. Da jeg kom hen til ham, tog han fra sengebordet en salmebog, som han rakte mig. Han ønskede tydeligvis, at jeg skulle synge en salme. Ved et lykkeligt tilfælde valgte jeg DS 29: *Gud skal alting mage*. Men da jeg begyndte at synge, sang den afatiske patient med så kraftig en stemme, at læger og sygeplejersker kom styrtende, fordi de troede, patienten var døden nær. Da salmens seks vers var sunget, var han ligeså stum som før. Jeg vidste godt, at patienter med afasi kan hjælpes, når man får dem til at synge, men denne situation gjorde et særligt indtryk på mig: et dødssygt menneske kunne næppe have givet et stærkere vidnesbyrd om sit håb og sin tro på Gud. Salmetraditionens betydning kan næppe understreges tydeligere.

Salmernes anvendelse og funktion

Hvordan brugte man nu salmerne? Salmebogens indhold var hos Hans Thomissøn opstillet næsten som i Den danske Salmebog, men i de forskellige udvidelser af den ældste salmebog findes der lister over, hvilke salmer man skal synge på de enkelte søndage. Tag f. eks. 4. søndag efter Helligtrekonger med evangeliet om Jesus, der stiller stormen på søen for de bange disciple. Dér sang man – næsten selvfølgelig – netop *Af dybsens nød, o Gud, til dig / mit bange råb jeg vender*, for naturligvis kom *prædikenen* til at betone og understrege, hvad menigheden nu i sin angst og rådløshed skulle gøre. Kort fortalt: prædikenen knyttede forbindelsen mellem evangeliet og salmen og gjorde Jesu hjælp og trøst nærværende. Salmen skulle fastholde evangeliets dybeste indhold og mening.

Noget lignende er tilfældet på 3. søndag i advent, hvor evangeliet fortæller om Johannes Døber i fængsel, der lader sende bud til Jesus for at spørge, om han er den, der skal komme, eller om skal vente en anden. Der synger man DS 435: *Nu fryde sig hver kristen mand / og springe højt af glæde*. Det er den salme, Luther skrev om sig selv og sin kamp i klosteret for at finde en nådig Gud. Men som salme blev det ikke en mindesang om en episode i Luthers liv, men en salme, der nu skulle trøste og hjælpe de kristne, der ikke kunne finde Gud midt i deres egne trængsler og derfor spurgte som Døberen.

Salmerne er med andre ord knyttet til bestemte søndage og deres evangelier. Salmerne skal så at sige være ekkoer af forkyndelsen på den pågældende søndag og hjælpe menigheden til at fastholde troen og trøsten.

Ud fra listerne over salmernes fordeling på forskellige søn- og helligdage får vi et overblik over, hvilke elleve salmer, der hyppigst blev brugt på søndage. De pågældende salmer findes endnu i salmebogen bortset fra to, – ovenikøbet dén, der dengang var den mest populære. Efter hver salme er anført, hvor mange gange i årets løb den forekom:

Jeg råber til dig, o Herre Krist (9)

DS 496: Hvad kan os komme til for nød (jf. Ps. 23) (8)

DS 436: Guds Søn kom ned fra Himmerig (7)

DS 298: Var Gud er ej med os denne stund (jf. Ps. 124) (7)

DS 352: Ak, Gud fra Himlen se herved (jf. Ps. 12) (6)

Lover Gud, I fromme kristne (6)

DS 437: Af dybsens nød, o Gud, til dig (jf. Ps. 130) (6)

DS 446: Til dig alene, Herre Krist (6)

DS 360: Aleneste Gud i Himmerig (hver søndag)

DS 362: Vi tro, vi alle tro på Gud (hver søndag)

De to sidste salmer blev sunget hver søndag; i den forbindelse havde DS 246: *Nu bede vi den Helligånd* den samme status. DS 360 svarer til Gloria-hymnen, der blev sunget hver dag i den romerske messe, og DS 362 til trosbekendelsen, der dengang blev sunget som en

rimet salme. Man lægger også mærke til, at 4 af salmerne er gen-
digtninger af Davids-psalmer.

Selvfølgelig kender vi nogle af de salmer, men de fleste af dem
synger vi vistnok sjældent. Det kan så i næste runde kalde til efter-
tanke. De nævnte salmer er i udpræget grad lutherske kernesalmer,
og når de ikke synges så ofte mere, illustrerer det en tydelig distance
til luthersk kristendom. Det er værd at tage med i betragtning.

Men allerede her kan vi bringe et eksempel, der peger i samme
retning. Der er lavet en undersøgelse af, hvilke salmer der i dag er
de mest populære i form af en prioriteret hitliste (Præsteforeningens
Blad, febr. 2000):

- DS 111: Dejlig er Jorden
- DS 727: Altid frejdig, når du går
- DS 677: Nu falmer skoven trindt om land
- DS 696: I østen stiger solen op
- DS 106: En rose så jeg skyde
- DS 109: Julen har bragt velsignet bud
- DS 367: Den signede dag med fryd vi ser
- DS 12: Op al den ting, som Gud har gjort
- DS 60: Blomstre som en rosengård
- DS 98: Den yndigste rose er funden

Det kan næppe komme som nogen overraskelse for ret mange.
Denne hitliste er i høj grad bestemt af de kirkegængere, der især
kommer i kirke til begravelse og juleaften – og måske konfirma-
tion! Det er kun de fire sidste salmer, der hører den almindelige
søndags-gudstjeneste til. Ingemann har 3, Grundtvig 3 og Brorson
2 salmer på hitlisten.

Interessant er det at se, at *En rose så jeg skyde* står som nr. 5 i den
prioriterede liste, Og endnu mere interessant er det, at Salmebogs-
forslaget foreslår vers 3 (Uffe Hansens vedføjede strofe) udeladt.
Det er en skam!

Men efter at vi allerede her har kastet et blik på, hvordan det var
engang, og hvordan det er nu, får vi dermed også et indtryk af,

hvordan udviklingen af salmesangen har formet sig efter reformationsårhundredet.

Salmernes bundethed til bestemte søndage og deres tekster nåede højdepunktet i Kingos Salmebog 1699, der blev et markant udtryk for Enevældens og Kongens ønske om orden i alle ting: på alle søn- og helligdage skulle man synge bestemte salmer i alle Kongens riger og lande, i Danmark, Norge og på Færøerne. Det var især den idé, Thomas Kingo realiserede med sin vældige digteriske indsats, selv om det især er hans morgen- og aftensalmer vi i dag kender. Hundrede år tidligere havde Hans Christensen Sthen i de udvidede udgaver af Hans Thomissøns salmebog forsynet os med bl.a. de morgen- og aftensalmer, der stadig står stærkt i dag.

Søndags-bundetheden forstærkedes med den næste poetiske kraftpræstition: Brorsons salmer, der især lagde vægten på den personlige tilegnelse af troen. Og endelig fuldendte den sidste store salmedigter, N. F. S. Grundtvig, værket med sine søndagssalmer, hvor han bevidst gik i Kingos spor. Men én ting står fast: både hos Kingo, Brorson og Grundtvig fastholdes det bibelske og lutherske Guds-billede. Den almægtige Gud var menneskets skæbne. Derfor ledte Luther efter den nådige Gud og ville være helt fortabt uden. Grundtvig ledte efter, hvor og når Gud talte til *ham*. Det gjaldt hans salighed. Gud var i centrum, og de tre store salmedigteres forkyndelse og salmer er Guds-centrerede eller theocentriske.

Sommetider skal man rejse til udlandet og gå i kirke dér for at finde ud af, hvad der er den danske gudstjenestes særlige styrke og egenart, nemlig at vi har bestemte salmer, der hører til bestemte søn- og helligdage og deres tekster. Jeg ser her bort fra de store højtider, jul, påske og pinse.

Man vil f.eks. gå skuffet fra kirke, hvis man ikke 1.s. i advent får sunget *Vær velkommen, Herrens år*. På 3. søndag i advent, som jeg før omtalte, sang man i reformationsårhundredet *Nu fryde sig hver kristen mand*, men i dag vil man nok tænke på *Blomstre som en rosegård* og *Bryd frem, mit hjertes trang at lindre*. På helligtrekongers søndag hører *Dejlig er den himmel blå* hjemme, på søndag sexagesima med evangeliet om de fire slags sæde jord *En sædemand gik ud at så*, på 2.

søndag i fasten med den kanaanæiske kvinde *Kvindelil, din tro er stor*, på Mariæ bebudelsesdag *Nu kom der bud fra englekor*, i tiden mellem påske og pinse Grundtvigs store helligånds-salmer, på 1. søndag efter trinitatis med evangeliet om den rige mand og Lazarus *Far, verden, far vel*, på 5. søndag efter trinitatis med Peters fiskedræt *Der sad en fisker så tankefuld*, på 13. søndag efter trinitatis *Øjne, I var lykkelige* og på Allehelgens dag *Den store hvide flok vi se* – blot for i flæng at nævne eksempler. Der er jo mange flere.

Denne brug af salmerne er gået af mode f.eks. i Sverige og Norge, velsagtens fordi man ikke havde de samme store salmedigtere. Norge er en undtagelse; dér havde man dog både Kingo og Brorson tilfælles med os. Men i Norge havde Grundtvig, der genopvakte den gamle salmesang, som bekendt ikke den samme indflydelse. Dertil kommer, at man især i Sverige tit kun synger enkelte vers af en hel salme. Alle disse ting skal man tage med i betragtning, når man så ubekymret indoptager svenske og norske salmer, som vi senere skal se.

Denne søndags-bundethed er de danske salmers styrke og indirekte en definition af, hvad en salme er: et ekko af forkyndelsen i form af lovsang, bøn og bekendelse og dermed en moderne videreudvikling af den brug af salmer på bestemte søndage, som vi mødte i reformationsårhundredet.

Salmebogens stilling og betydning i dag

Hvis man tager sit udgangspunkt i de to hitlister, dvs. for det første listen over de mest brugte salmer i slutningen af reformationsårhundredet og for det andet listen over de mest populære salmer i dag, må man – synes jeg – med beklagelse se, at salmerne i dag ikke i praksis synes at have den betydning, som salmerne havde tidligere. Dengang skulle salmerne fastholde og forstærke den lutherske lære om troen på Guds nåde som menneskets eneste eksistensmulighed.

Ser man til gengæld på listen over de mest kendte salmer i dag, må man erkende, at der er sket et skred. Det er jo allesammen salmer, der står i den nuværende salmebog, og man kan naturligvis ikke sige noget om, med hvilke forudsætninger disse salmer synges.

Man kan dog sige, at den første halvdel af de populære salmer ligger i randen af, hvad man vil kalde luthersk kristendom, mens det samme ikke med rimelighed kan siges om de 4 sidste på listen. Selv om den moderne hitliste gør indtryk på mig, vælger jeg at gå ud fra et personlige skøn om, hvad de, der jævnligt går i kirke, kender og holder af, kort sagt: hvilke salmer er *i gudstjenesten* de oftest brugte og særligt yndede? Den liste vil se anderledes ud!

De salmer, man kan udenad, kan være få eller mange, men når de kan gentages, skyldes det som sagt ofte de melodier, de kan synges på, og når man kan dem udenad, er det simpelthen, fordi de ord for ord har givet indhold og mening. Det mærker man også, når en salmelinie kan citeres. En salmes kvalitet beror bl.a. på, at man kan skille den ad linie for linie og ord for ord. En salme, der ikke kan skilles ad på den måde, dur ganske enkelt ikke – med et citat af Aastrup. Samtidig må jeg stadigvæk erkende, at kristendommen, som den udtrykkes i salmerne, står svagere end nogensinde. Vi står i et vadested, men de, der vil skifte heste i vadestedet, må vælge nye heste af den gamle race for at undgå bovflamme krikker, der fører os på afveje!

Situationen i dag adskiller sig væsentligt fra perioden op imod Den danske Salmebog 1953. Dengang var man fra Besættelsestiden vant til at synge både salmer og folkelige sange. Især blev brugen af Højskolesangbogen og dens 1922-melodibog løftestangen for indførelsen af de Grundtvig-salmer, man manglede i kirken. En løftestang var også den melodi-reform, som kredsen omkring Laub, Carl Nielsen, Thorvald Aagaard og Oluf Ring stod for. Mange gange var det de nye melodier, der bar nye tekster frem. Kort fortalt: med 1953-salmebogen introduceredes kvalificerede salmer, der blev sunget ind af folk, der virkelig sang med.

Nu er det anderledes: enhver, der kommer i kirke i dag, véd, hvor svært det er at få kirkegængerne til at synge. Man synger ikke mere i skolen, ja, synger knap ikke i det hele taget. Til gengæld må og skal man af al magt prøve at holde fast i de salmer, der stadigvæk er kendt.

Når man nærmer sig det nye salmebogsforslag, slås man af forbavselse ved at se f.eks. *Bind 2: Enstemmige melodier*. Der præsente-

res to lister, nemlig „Nye melodier til salmer, som er videreført fra Den danske Salmebog”: 59 melodier, og „Nye melodier til nyoptagne salmer”: 97 melodier, i alt 156 melodier. På forhånd synes jeg, det hele tegner til at blive en musikalsk overanstrengelse for kirkegængere af i dag (se i øvrigt Henrik Glahns artikel: „Salmebogsforslagets melodier”).

Om salmebogsforslagets tekstdel ganske kort: 76 originale salmer er gået ud af Den danske Salmebog sammen med 50 oversættelser eller gendigtninger, dvs. i alt 126 salmer. Ind er kommet 75 af dansk oprindelse, 42 af udenlandsk oprindelse, hvortil kommer 17 gammeltestamentlige psalmer plus 5 liturgiske led, i alt 139 salmer. Hertil kommer dog, at de salmer, der er blevet stående fra Den danske Salmebog, for en dels vedkommende er ført tilbage til deres oprindelige første form, hvad vi senere skal komme ind på.

To nye salmer

I første omgang vælger jeg at gennemgå et par af de nye efter min mening repræsentative salmer, først nr. 121: *Blåt vælded lys frem bag skyers skred*, en julesalme af *Lisbeth Smedegaard Andersen*, en velanset præst og prædikant, der foruden adskillige digtsamlinger har skrevet flere fremragende bøger om Bibelen i kunsten. Jeg kender hende godt og er ikke glad for at sige noget hendes 6 salmer, men prøver – jeg håber det lykkes – at forstå salmen på den mest loyale måde. Her koncentrerer opmærksomheden om de to første vers:

1. Blåt vælded lyset frem bag skyers skred,
rørte vor jord midt i tidens strømme,
svøbte en flig af Guds evighed
som blanke knopskæl om vinter drømme.
Skærmer hernede
Gudsrigets glæde
sårbart til stede
i tro og håb.

2. Det barn, der sover ved moders bryst,
 er dog det Ord, hvorved alting skabtes:
 Englenes glæde, Guds øjenlyst,
 menneskers liv her, hvor liv fortabtes.
 Han er hernede
 Gudsrigets glæde
 nyfødt til stede
 i tro og håb.

Strofen er 8-liniet, og de fire sidste linier i hver strofe fungerer som et omkvæd, hvor det centrale ord er „hernede”, der skal hævde Guds riges nærhed på denne jord som salmens tema.

I 1. linie i 1. vers er „lyset, der er blå” grundled. Hvorfor „blå”? Mon det er Grundtvigs „Dejlig er den himmel blå”, der spiller ind? På den anden side: hvis det lys skal have noget med julestjernen at gøre, virker det lidt forvirrende. Blåt lys har simpelthen en næsten klinisk karakter for mennesker af i dag, der kommer til at tænke det blå lys ved røntgenundersøgelser.

Det blå lys „vælder frem bag skyers skred”, dvs. det bliver synligt, efterhånden som skyerne skifter stilling på himlen. Ordet „skred” kan i gammelt dansk bruges som et navneord om det at skride frem; ellers bruges ordene „skride” og „skred” om at glide på isen eller ned ad en skrænt. Umiddelbart forekommer ordet kunstigt i denne sammenhæng, selv om der er et bogstavrim i ordfølgen „skyers skred” – en poetisk gevinst, men et meningsmæssigt hul.

Det blå lys er den glans, der rørte jorden engang midt tidens gang, nemlig julenat, og svøbte som blanke knopskæl en flig af Guds evighed om vore „vinterdrømme”, dvs. vore længselsfulde drømme om forår og den fremtid, hvor alt skal folde sig ud i sommeren – billede på frelsen. Det blå lys skal skærme og beskytte den glæde, som Guds rige skænker, den glæde, som troen og håbet kæmper for at holde fast.

Det er mit bud på, hvordan man skal forstå dette poetiske udtryk. Det er tilsyneladende god kristendom, men det må vist indrømmes, at poesien kommer til at vægte tungere end det indhold, den skal formidle.

I 2. vers tales om det barn, der sover ved moders bryst. Det kommer lidt brat, for juleassociationerne har indtil nu ikke været så markante. Barnet er Jesus, selvfølgelig, og han er det Guds Ord, hvorved verden blev skabt. Her mangler, såvidt jeg kan se, en række mellemregninger for at lette forståelsen, nemlig præsentationen af den Jesus, der lod sig føde som et svagt og hjælpeløst barn for at forløse andre svage og hjælpeløse. Det plejer at være julens underfulde budskab. Naturligvis er Jesus det ord, der skabte verden. Det véd den bibelkyndige fra Johannes-evangeliets indledning, der læses 1. juledag. Sagt anderledes: forfatteren går for hurtigt frem og får for lidt med.

Man kan ikke frakende Lisbeth Smedegaard Andersens salmer bestemte kvaliteter. Især skal fremhæves en udpræget sjælesørgerisk tone, der uden tvivl er et ekko af hendes virksomhed som prædikant. Det er blot en skam, at det nænsomme sjælesørgeriske udtryk i den poetiske form efter min mening skaber så mange forståelsesproblemer.

Hvis jeg endelig skal kritisere Lisbeth Smedegaard Andersens salmer fra et teologisk standpunkt, vil jeg fremhæve, at denne salme og flere af hendes øvrige salmer især henter billeder fra træer og planter, frø og vækst. Det gør Brorson og Grundtvig også. Men f.eks. hos Grundtvig er både væksten og vækststedet Guds værk, når han på bibelsk baggrund synger „Blomstre som en rosegård / skal de øde vange”. Med Lisbeth Smedegaard Andersen synes der at ske noget nyt: mennesket synes ofte at blive identisk med væksten og muligheden for vækst.

I en af bønnerne i Radioens morgenandagt beder man Gud om at gøre os *modtagelige* for at høre Guds ord. Det lyder så uskyldigt, fordi vi kender princippet fra den rådende pædagogik, hvor *motivationen* står i centrum. Men det fører i dette tilfælde til, at man appellerer til bestemte forudsætninger, der i forvejen må være mærkbart til stede for at høre Guds ord. Der *skal* være et vækststed! Men hvis man – undskyld udtrykket – hører ordentligt efter, så kommer en sådan tankegang i strid modsætning til Indgangsønnens ord: „Herre, jeg er kommet ind for at høre” – og det vil sige at høre ubetinget, for der er en instans, der selv skaffer sig hørt: det hedder lige efter: „Oplad nu således ved din Helligånd for Jesu Kristi skyld

mit hjerte, at jeg af dit ord kan lære...". Eller tænk på det gamle liturgiske udtryk: „Herre, vil du åbne vore læber!“. Det bibelske og lutherske Guds-billede synes at vakle, når og hvis *modtageligheden* bliver en betingelse for at Guds ord kan nå mit øre og mit hjerte.

Jeg skal ikke gå videre med Lisbeth Smedegaard Andersens salme i denne sammenhæng. Den er taget med for at demonstrere et bevidst kristent forsøg på at tolke julens budskab i moderne poesi og for samtidig at vise, at valget af billeder kan føre forfatteren i retning af en teologi, som hun måske ikke hylder (?). I øvrigt er det at lave julesalmer i Danmark rent salme-økonomisk særdeles vanskeligt, fordi netop de mange gamle julesalmer er næsten umulige at slå ud.

Når det drejer sig om moderne dansk poesi, er det naturligt at pege på den salme i Salmebogsforslaget, der bærer førsteprisen som udtryk for netop moderne dansk poesi, nemlig *Tænk, at livet koster livet* af Jørgen Gustava Brandt (nr. 14):

1. Tænk, at livet
koster livet!
    Det er altid samme pris.
Kom med glæde!
Vær til stede!
    Tanken spreder øjets dis;
rigt og bredt går livet ned
    i evighed.

2. Stjernestunder,
livets under,
    luft og smag og syn er nyt!
Blodet bruser,
løvet suser,
    havets rum er højt og lydt!
Mærk: alt liv går udad! – Giv!
    For tro er liv.

3. Høje himle
fyldt med svimle
    fuglefløjt i morgenvind –
og i suset
gennem huset
    jordisk balsam til mit sind.
Fuglen i mit eget bryst
    må slå med lyst.

4. Høje drømme!
Dybe strømme
    gynger i hvert åndedrag,
sangen svinger
vide vinger
    over jorden med Guds dag.
Øjets glans er kroppens lys –
    føl livets gys!

5. Leve livet!
Ført af livet,
    som er ét i sjæl og krop,
må vi sanse,
må vi danse
    glædens ord i spring og hop.
Takke Gud med lovsang lyd
    i salig fryd –

6. Hver fornemmer,
jegets tremmer
    rykkes ud i pause-ro.
Hvert et skridt, du
tar så frit nu,
    er identisk med din tro.
Tyst i midten væksten står
    med livets vår.

7. Godt, at livet
 koster livet!
     Godt at synge dagens pris.
 Det er glæde,
 alt til stede,
     i ét nu er paradiset!
 Tørstende når roden ned
     i evighed.

De første to linier lyder så lovende, for når man lever i en kristen tradition, tænker man uvilkårligt, at linien „Tænk, at livet koster livet” skal pege på det liv, Kristus har ofret for os og frigjort os til at leve. I stedet for er tankegangen, såvidt jeg kan høre digtet, at man skal give sig livet i vold, som om det var en beruselse – en opgåen i den evighed af liv, der af sig selv strømmer igennem alle menneskets sanser og sind. Gud kommer kun ind, når der i vers 4 er tale om „Guds dag”, og når det i 5. vers hedder

Takke Gud med lovsangs lyd
 i salig fryd.

men det bliver egentlig ikke klart, hvorfor Gud skal takkes, for der siges ikke noget om, hvad Han har gjort. Denne livsberuselse søges ganske vist bekræftet med ord, der klinger, som om de var kristne, f.eks. 2. og 6. vers:

Mærk: alt liv går udad! – Giv!
 For tro er liv.

Hvert et skridt, du
 tar så frit nu
 er identisk med din tro.

Det skal blankt indrømmes, at denne „salmes” er det bedste bud på moderne poesi. Men på den anden side – hvad indholdet angår:

Sådan kan en veloplagt livsrobber udtrykke sig – uden respekt for dem, der ikke kender til en livsfylde af samme automatiske art. Kort sagt: det har intet med kristendom at gøre. Jeg har ladet mig fortælle, at dette digt er blevet sunget ved yngre menneskers begravelse. I en vis forstand kan jeg godt forstå meningen: hvis f.eks. en ung er kommet ulykkelig af dage ved en bilulykke en lørdag nat, bliver det en hyldelse til en helt, en hero, der har levet livet helt ud til randen, og der er ikke mere – også en form for heroisme – men uden nogen som helst trøst for dem, der sidder tilbage.

Hvis dette digt eller denne „salme” kommer ind i salmebogen, betyder det efter min mening et skred i en retning, der vil legitimere hvad som helst i kirken og ved kirkelige handlinger. Salmebogen har hidtil fungeret som et værn mod den slags digte sunget i en kirke. Men med Jørgen Gustava Brandts salme vil dette værn være nedbrudt.

I en artikel „Mine forsøg på at skrive salmer” (i programmet til en koncert i Rise Kirke i efteråret 2000) redegør Jørgen Gustava Brandt bl.a. for sin opfattelse af forholdet mellem poesi og teologi. Her hedder det: „En kristen holdning må nødvendigvis præge sproget; men en god salme er ikke blot en demonstration af teologi”. En kristen holdning skal præge *sproget*, siger han. Hvis han havde sagt *indholdet*, kunne jeg bedre forstå meningen. For hvis det kun drejer sig om sproget, er det måske kun forekomsten af enkelte kristne ord, der tænkes på – små signaler om, at det er kristendom, det drejer sig om, selv om det er svært at få øje på.

Det er tydeligvis begrebet *teologi*, Gustava Brandt ikke vil lade sig lede af, velsagtens fordi teologi forstås som et slags teoretisk program, et kirkeligt regelsæt, som poesien ikke for alvor kan forholde sig til, for poesien kan ikke gå i propagandaens tjeneste, hverken når det gælder partipolitik eller religion.

Men sæt nu, at begrebet teologi i de klassiske salmer forstås som selve evangeliet om, at den almægtige Gud for sin elskede Søns lidelses og døds skyld har løskøbt mig fortabte menneske og gjort mig til sit barn for tid og evighed. Sæt *det* er teologien! Sæt *det* er *det*, de kendte salmer handler om, når Grundtvig synger:

Kærligheden, hjertegløden,
 stærkere var her end døden,
 heller giver du end tager,
 ene derfor dig behager
 korsets død i vores sted!

Salmer og teologi! Jamen, det kan tænkes, at Jørgen Gustava Brandt må finde sig i, at der er vendt op og ned på alting: at det i kirken er *salmen*, der bestemmer *teologien* og ikke omvendt.

Gustava Brandt vil nok indvende, sådan som han udtrykker det i sin nævnte artikel, nemlig at de fremragende klassiske salmer blev skrevet i en tid, der faldt sammen „med en endnu eksisterende „kulturel enhed”, der gjorde det kunstnerisk muligt at skabe sange på en fælles folkelig bekendelses apriori”, dvs. på den forudsætning, at alle var kristne. Da denne „kulturelle enhed” ifølge ham næsten ikke længere eksisterer, skal den moderne poesi redde kristendommen. Det hedder ligeud: „Et digt kan faktisk – hvis det skal dú – kun komme i forhold til kristendommen, dersom det *poetisk* kan bevise en fremvoksende erkendelse af dens sandhed”.

Det er et program, må man sige! Moderne poesi: et selvstændigt, moderne billedsprog skal – måske med lidt bistand af enkelte kristne ord og vendinger – gøre kristendommen troværdig for samtiden.

Skal det virkelig være nødvendigt at gøre den dannede samtid begribeligt, at der findes *en bibelsk poesi og billedverden*, der uanfægtet af vekslende tiders smag har levet videre i de klassiske salmer, og at denne poesi disponerer over en billedverden og et billedsprog, der indtil denne dag har været uundværligt for forståelsen af den menneskelige eksistens, sådan som det kommer til udtryk inden for alle kunstarter, altså også omfattende salmedigtningen? De bibelske tydinge af naturen, af årstidernes veksel, af forholdet mellem dag og nat og af morgen og aften lever stadigvæk af den bibelske inspiration. Og på det rent menneskelige plan er de bibelske tydinge af skæbnen, af liv og død og af livets mening faste led af vores forestillingsverden. Først og sidst står og falder den kristne

gudstjeneste og dens salmer med fastholdelsen af det bibelske Guds-billede. Kort fortalt: I samme grad som det bibelske billedsprog erstattes af et nyt moderne farvet billedsprog for at få samtiden i tale, i samme grad mister man forbindelsen med den bibelske Gud, sådan som gudstjenesten i øvrigt taler om Ham som sin indiskutable forudsætning.

Kan nogen f.eks. glæde sig over, at Jørgen Gustava Brandt i sine salmer trækker kristendommen ned fra den åndelige højde og i stedet gør den „kropslig og sanselig”, når dette forsøg teologisk og jeg havde nær sagt folkeligt har en så begrænset effekt? For man tør ikke dermed tale om det menneskeligt set afgørende „kropslige” problem, nemlig angsten for døden og den den døde krops skæbne og dermed „kødets opstandelse og det evige liv”. Undskyld teologien! I den henseende var Grundtvig på alle planer mere kropslig, når han ligeud kunne synge (DS 193,8):

Som han opstod, skal vi opstå,
og fare til ham i det blå.
Halleluja!

Eller når det kropslige for Grundtvig i livets sidste stund bliver identisk med en nærhed, som enhver kan fatte og forstå (DS 609,6):

Kom i den sidste nattevagt
i en af mine kæres dragt,
og sæt dig ved min side,
og tal med mig, som ven med ven,
om hvor vi snart skal ses igen
og glemme al vor kvide.

På det punkt melder Jørgen Gustava Brandt ligesom B. S. Ingemann pas og falder tilbage til det „åndelige”, som det er tilfældet i de to sidste linier af Brandts salme:

Tørstende når roden ned
i evighed.

Man kan spørge: stilles tørsten?

Når jeg med iver fremhæver det bibelske Guds-billede og den bibelske poesi, tænker jeg bl.a. på, hvad jeg har lært af omfattende beskæftigelse med forholdet mellem teologi og poesi hos Grundtvig.

Grundtvig skulle ikke med sin poesi gøre kristendommen troværdig. Han kendte kun den bibelske poesi, der var før ham, og som talte igennem ham. Han lånte den – han skulle ikke selv finde på. Det er hans aldrig svigtende overbevisning om Guds skaberkraft i sin verden, der får Grundtvig til – med bibelsk licens – at se Guds nærvær i naturen i blomster og fugle og hos mennesket i dets evne til at høre og tænke og tale.

Det er det, der er hemmeligheden i hans bibelske poesi. Tag et eksempel: *Menneske-hjertet* er en membran for Guds ord („Brændte ikke vore hjerter i os, mens han talte til os på vejen og lukkede skrifterne op for os?” (Lukas 24,32)). Når Gud taler, svarer hjertet spontant, for munden og hjertet har gjort en pagt (DS 355). Og i kraft af, at Gud således lydeligt bevæger hjertet, bliver hjertet ligeså ubekymret som fuglen, der ikke pløjer eller sår, men først og fremmest bedre end mennesket i almindelighed synger Guds pris (men på en anden måde end Gustava Brandts „fugl” i hans 3. vers ovenfor). Hos Grundtvig er hjertet en fugl, der synger ligesom lærken. Og ligesom lærken synger i toneguirlander afbrudt af små stød, således synger hjertet afbrudt af hjerteslagene på samme måde – synger om det under, der skete, da Jesus stod op påskemorgen.

Alt det udtrykkes kort og godt, når hjertet skal takke Gud for opstandelsens under:

Lad vort hjertes lærkeslag
hilse Herrens klare dag,
som står op af døde!

Det er bibelsk poesi i en selvstændig ny dragt præget af en troens lidenskab – en digterisk mulighed, der bør holdes op mod Gustava Brandts idé om en selvstændig moderne poesis mulighed for at formidle kristendom.

I forbindelse med Gustava Brandts salme kan jeg ikke dy mig for i den forbindelse at indføre en Aastrup-salme, der siger det præcist modsatte af Gustava Brandt (er det derfor, den ikke er optaget i Salmebogforslaget?). Den bør komme ind som en replik til moderne salmer. Aastrups salme refererer til Jesu ord til Peter efter opstandelsen – bebudelsen af, at den stund kommer, hvor en anden skal føre ham derhen, hvor han ikke vil (Johs. 21,18). Sådan er tjenerens lod:

1. Den gerning må vi gøre,
som du har sat os til,
om så den os skal føre
der hen vi ikke vil.
For du har os i øje
og kender selv de veje,
der når, hvor vi skal hen.

Og derfor gælder det, hvad der siges i 5. og sidste vers:

lad os med værket slide
og ubekymret vide,
det skal med os forgå.

Salmer fra de nordiske nabolande

I salmebogskommissionens kommissorium hedder det (s. 10): „Opmærksomheden bør tillige være henledt på, i hvilket omfang såvel ældre som nyere salmer fra andre lande, især fra vore nordiske nabolande, gennem oversættelser/gendigtninger naturligt kan anvendes i en dansk gudstjenestetradition”. Hvis man lægger vægten på det ord „naturligt”, så kan det ikke lade sig gøre, for der er gennem-

gående for stor forskel på vores tradition og de andre, hvad jeg før var inde på.

Et godt eksempel herpå er nr. 164, Paul Nilssons salme „Se, vi går op til Jerusalem” – selve de ord, Jesus sagde til disciplene i evangeliet til fastelavns søndag (Lukas 18,31-43). Nilssons salme er pæn og nydelig:

1. Se, vi går op til Jerusalem
ved hellige fastetide
at skue, hvor Jesus Krist, Guds Søn,
i synderes sted må lide.
2. Se, vi går op til Jerusalem.
Hvem våger, til dagen bryder,
og smager med Herren den smertens kalk,
vor Fader i Himlen byder?
3. Se, vi går op til Jerusalem,
til Frelserens kors og pine,
til Lammet, som ofres for verdens skyld,
for dine synder og mine.
4. Se, vi går op til Jerusalem,
forklarelsens stad, den skære.
Vor Frelser har sagt os, at hvor han er,
dér vil han, at vi skal være.

Det går, lige indtil sidste vers, hvor Jerusalem med ét bliver et andet sted end „Jerusalem” i dagens evangelium. Dvs. „Jerusalem” bliver den himmelske stad, det ny Jerusalem, og dermed har dagens evangelium fået en happy ending.

En anden tone hører vi i Aastrups salme over den samme tekst. Hans salme handler i kort prægnant form om *hele* dagens evangelium, hvor Jesus bebuder sin sidste færd, men dog må standse og helbrede den blinde tigger uden for Jeriko, ja, ikke blot evangeliet tager Aastrup med. Han giver også en præcis tolkning af dagens

epistel, 1.Kor. 13: Kærlighedens højsang. Kort fortalt: det er en dansk *gudstjenestesalme* med et ekko af dagens forkyndelse (nr. 165)

1. Et vidste han om vejen frem:
den endte i Jerusalem;
og just som profetien lød,
dér endte den i kors og død.
2. Den vej han lydigt ville gå.
Han havde jo et mål at nå.
Og ingen fjendes vold og list
ham standsed eller gav ham frist.
3. Men råbte én: „Du Davids Søn,
forbarm dig, hør en tiggers bøn!”,
det standsed Jesus på hans vej,
han kunne ikke sige nej.
4. Det er vor trøst i liv og død:
Han rørtes af en tiggers nød.
Og alt vort håb er lagt deri:
han kunne ikke gå forbi.
5. Det er den sande kærlighed,
der målet vil og vejen véd
og dog må standse ved at se
sin næstes nød, sin broders vé.

Aastrups salme er et vidnesbyrd om, hvordan det bibelske Guds-billede fastholdes i en ny salme, der samtidig har en helt uantastelig plads i forkyndelsens tjeneste på fastelavns søndag. Ærligt talt: hvad skal vi med den pæne svenske parallel? Ved at lade det himmelske Jerusalem være hovedsagen, er man på nippet til tage meningen ud af dagens evangelium. Forkyndelsens lidenskab er også nødvendig!

Udeladte salmer

Et særligt problem i forbindelse med salmebogsforslaget er naturligvis de 126 salmer, der er blevet fjernet fra Den danske Salmebog. Salmerne er i egentligste forstand folkeeje. I en del kredse – ikke de mest folkelige – taler man nedsættende om, hvad man kalder *hadesalmer*, f. eks. *Et kors det var det hårde, trange leje og Nærmere Gud til dig*. Men man skal være varsom. Det har jeg i hvert fald lært i forbindelse med debatten om salmebogsforslaget. En god kirkegænger sagde: „de linier: „men vil du favne ham i aftenfreden, så må du følge ham i middagsheden” har båret mig livet igennem”. Den intellektuelle kritik af „hadesalmerne” har nemlig ofte ret, men man skal betænke, at i den folkelige brug af disse salmer er det ikke altid en salmes *helhed*, der spiller en rolle, men derimod som ovenfor anført en enkelt linie eller et enkelt billede, der er befordrende for den religiøse erkendelse, og den erkendelse kommer måske til i andre sammenhænge at fremme en ægte kristen forståelse.

Der er også udeladt salmer fra det tungere materiale. Især er det gået ud over Grundtvig og Kingo, og stort set er jeg uenig med fravalget. Grundtvig har leveret mange salmer, men jeg vil alligevel savne f.eks. DS 457: *Syndernes forladelse selvros udelukker*, DS 375: *Som hønen klukker mindelig*, DS 299: *Du gamle af dage* for blot at nævne nogle stykker.

Jeg kunne nævne flere af Kingos, som jeg vil savne. Værst er det dog at skulle savne DS 101: *Alle ting er underfulde*:

1. Alle ting er underfulde
i vor frelsers julefest!
Himlen ligger nu på mulde!
Gud er blevet jordens gæst!
Han har brudt sin himmelsal,
ligger ned i Jordens dal!
Til sit eget folk han tragter,
dog de ham kun lidet agter.

For mig en hel uundværlig salme på den stille søndag mellem jul og nytår.

Tilbageføringer til den originale form

I kommissoriet hedder det (s. 9), at der skal tages hensyn til salmer fra forskellige perioder: „I den forbindelse bør det tilstræbes, at tidligere tiders salmetekster gengives i en så oprindelig form som muligt, idet dog også salmernes anvendelighed i en gudstjenstlig sammenhæng må tages i betragtning, bl.a. ved udvælgelsen af antallet af vers fra de enkelte salmer”.

I forbindelse med realiseringen af forslag i den retning vil jeg gerne så skarpt som muligt protestere imod, at det ikke af forslaget tydeligt fremgår, hvor og hvad man har rettet i de kendte salmer. Forslaget unddrager sig en almindelig bedømmelse, når ændringerne er så talrige, at de fleste kirkegængere først opdage dem, når det evt. er alt for sent!

Når foreninger og sammenslutninger på en kommende generalforsamling vil ændre vedtægter, trykker man både den gamle tekst og evt. med kursiv den nye tekst, som man sætter til afstemning med henblik på ændring. Salmerne er folkekirkens „vedtægter”, og når man vil ændre dem, burde man bære sig ad på samme eller lignende måde. Det ville i højere grad animere til den folkelige debat.

Hvad Kingo-salmerne angår, vil jeg nøjes med at nævne et enkelt eksempel, nemlig DS 686: *Rind nu op i Jesu navn*. Hvorfor udelades det 5. vers:

Al den gerning, drift og dåd,
som min hånd i dag skal gøre,
gid jeg aldrig den må røre
uden din Ånds kraft og råd!
Thi forgæves skal jeg svede
og arbejde uden frugt,
om din Ånd er ej til rede,
og din hjælp er udelukt.

Det nævnes her, fordi man i forbindelse med denne salme gør meget ud af at genindføre salmens indledningsvers i originalformen med henblik på at understrege Kingos „kropslighed”. Ifølge et af kommissionsmedlemmerne kan dette vers også tolkes således, at Kingo her vil have sine tarmlufts-udladninger („støde i basunen”) til at være en slags lovsangs-signaler. Om tolkningen er rigtig, tør jeg ikke sige, men skal det nævnte udtryk forstås på den måde, er salmen vist ødelagt for de fleste.

Når det gælder Brorson, er problemerne særligt store og indgribende i forbindelse med undertiden ret tilfældige og pedantiske forslag. Tag f.eks. DS 12: *Op al den ting, som Gud har gjort*, som de fleste kan udenad. Her (15,2) skal man nu synge: „Gik alle konger frem *i* rad” i stedet for „på rad”, formentlig fordi Brorson tænkte på „i rad og række”, dvs. efter rang. Og i 4. vers skal det hedde: „de mange fuglespring, der sker”. Det bliver det ikke meget nemmere af!

I andre tilfælde tilbagefører man ikke enkelte ord og sætninger, men indfører et helt andet udvalg af vers, f.eks. i DS 16: *O Gud! fornuften fatter ej* – Brorsons bekendte theodicé-salme, dvs. en salme om Guds retfærdighed i den tilstand, der bliver menneskene til del i verden, især i forbindelse med lidelsens problem, der i Bibelen er anskueliggjort i Jobs skikkelse. Her får vi et helt andet udvalg af originalens i alt 20 vers, hvormed salmen forkortes til 5 vers i stedet for de 7 i salmebogen. Det vil kræve et helt foredrag for til bunds at forklare meningen, hvis der er nogen. Det er i den nuværende salmebog en typisk trøstesalme velegnet til at læse. Her kan jeg kun beklage, at salmebogens vers 4-6 er udeladt:

4. Når sjælen sidder kold og svag
i stor anfægtnings mørke,
da just på sådan prøvens dag
du selv er al dens styrke;
du fører os i mulm og mørk',
hvor ingen vej og ende
er at kende,

før vi fra verdens ørk
til Himlens hjem os vende.

5. I sådan kamp vi føres ind
kun til vor sande nytte,
i Gud et uforandret sind
at få til del og bytte;
når vi vor jammer, synd og død
med Gud i pagt bekrige,
så de vige,
det bringer kødet død
og ånden kraft tillige.

6. Så brug, o Gud, din fader-ret
og vise tugtemåde,
det ville gå os alt for slet,
om kødet skulle råde;
grib hjertet an og lad os ej
i verden nogen hvile,
før vi ile
til dig på troens vej
for korsets jammer-pile!

Der henvises i øvrigt til den omfattende gennemgang af kommissionens revision af Brorsons salmer s. 130ff, hvor man vil kunne se, hvilken vridemaskine Brorson har været igennem.

I denne forbindelse vil jeg gerne konkludere, hvad angår forsøget på at tilbageføre en tekst til originalen, nemlig at man nemt overser, at en eksklusiv intellektuel og æstetisk procedure med denne hensigt let kommer i åben konflikt med *salmen som en særlig folkelig genre*. En salme er blevet indlært og indsungen i en form, der er tilslebet ved brugen, dvs. med forkortelser og tillempninger af hensyn til forståeligheden. Eller sagt på en anden måde: som brugstekst igennem måske flere hundrede år har en salme ofte fået en ligeså stor autoritet som en originaltekst, og kampen for en originaltekst bliver tit til en kamp

mod vejrmøller. Mon ikke også salmebogsforslagets forsøg på tilbageføringer, når det kommer til stykket, også går længere, end kommissoriet siger, når det dér i den forbindelse (s. 9) hedder, at „...også salmernes anvendelighed i en gudstjenstlig sammenhæng må tages i betragtning,...”. I den sammenhæng tænker jeg særligt på forståeligheden.

Dertil kommer, at salmebogskommissionen behandler Brorson på en i teologisk sammenhæng overfladisk måde. Skal man endelig tage hensyn til Brorsons originale tekst, kunne man høste gevinster i forbindelse med „Den yndigste rose er funden”, hvis man før vers 4 i DS 98 indskød følgende vers:

Så blomstrer Guds kirke med ære
og yndigste frugter kan bære,
thi Jesus dens grøde opliver
og væske i væksterne giver.

Så ville det følgende vers få en anden baggrund og mening:

Al verden nu burde sig fryde,
med salmer mangfoldig udbryde,
men mangan har aldrig fornummen,
at rosen i verden er kommet.

For „rosen” viser sig i al sin pragt og herlighed i kirken nu, og det er foragt for kirken og dens forkyndelse ikke at høre efter. Kort fortalt: Jesus er tilstede i kirkens ord og sakramenter for den statskirkelige pietist, Brorson. Alene det, at *kirken* nævnes, viser, at Jesus ikke blot er en skikkelse i det private fromhedsliv.

K. L. Aastrup

K. L. Aastrup er i salmebogsforslaget repræsenteret med 24 originalsalmer og én oversættelse. Dermed er han den nyere salmedigter, der står stærkest og med rette; for det er først og fremmest ham, der i nutiden står som fornyeren af den klassiske danske og lutherske

salmetradition. Alligevel må man kritisere det udvalg af hans salmer, der er valgt.¹

Siden 1960 havde jeg nær kontakt med Aastrup, særligt med henblik på udvalget af hans salmer, og jeg var med i redaktionsudvalget i forbindelse med *K. L. Aastrup: Udvalgte Salmer* (1966) og *46 Salmer* (1976). I begge tilfælde forhandlede man i enkeltheder med Aastrup om, hvilke salmer både han og vi prioriterede højest. I kraft af den store udbredelse, som *46 Salmer* har fået, har dette udvalg af salmer i indsunget form spillet en stor rolle, og dette udvalg og dets prioritering bør efter min nyde større respekt, end det har været tilfældet i salmebogsforslaget.

Jeg har allerede nævnt (s. 31), hvordan Aastrup-salmen *Den gerning må vi gøre*, der ikke er medtaget i forslaget, står som en vægtig luthersk replik til Jørgen Gustava Brandts *Tænk, at livet koster livet*. På lignende måde står *Et vidste han om vejen* (nr. 165 i forslaget) som en tilsvarende god replik til den svage svenske salme *Se, vi går op til Jerusalem* (sst. nr. 164), som vi udmærket kan undvære (s. 32). Og man kan gå videre i dette spor. Når salmebogskommissionen optager Eyvind Skeies pæne, men lidt intetsigende gendigtning af Marias Lovsang (Lukas 1,46-56), går man efter mit skøn over åen efter vand. Hør blot de to første vers af den norske salme (forslaget nr. 66):

1. Vi synger med Maria
vor store glæde ud
til ham, som gav os Jesus,
til Himlens høje Gud.
For helligt er hans navn,
ja helligt er hans navn.

---

1. Her henvises i øvrigt til min artikel: "K. L. Aastrups salmer i Forslag til ny salmebog". Kommentar til Forslag til ny salmebog, udarbejdet af et udvalg under bestyrelsen for Samfundet Dansk Kirkesang, 2000, s. 66-83.

2. Hans arm er stærk og mægtig,
med vælde går han frem,
men ser de små og svage
og elsker netop dem.
For helligt er hans navn,
ja helligt er hans navn.

Til gengæld har man ikke optaget Aastrups stærke gendigtning fra 1936, der har forkyndelsen og teksterne på Mariæ bebudelsesdag som tema, dvs. både Marias Lovsang og (især i 5. vers) dagens epistel (1. Kor. 1,21-31). Her gengives 1., 3. og 5. vers (se i øvrigt „Kommentar til Forslag til ny salmebog”, s. 78f.):

1. Samler jer til kirkegang,
alle Herrens kirkelemmer,
med Maria nu istemmer
tjenerindens frydesang,
saligprist af alle slægter
for de store nådens ting,
gjort af ham, der ene mægter
Himlens skal og jordens ring.
3. Hungrige han dækker bord,
bugnende med gode gaver,
medens kejsere og paver
gaber munden fuld af jord.
Er end skjult hans vej og domme,
skal det ses den store dag:
miskundhed at ihukomme
antog han sit Israels sag.
5. Visdom blev han os fra Gud,
er vor ret og frelse blevet,
helligt han for os har levet,
fyldestgjorde lovens bud.

Han alene er vor ære,
når vi møder syndens sold.
Han vort liv og håb skal være,
når al Verdens trøst er kold.

Hermed har jeg allerede nævnt to Aastrup-salmer, der burde være medtaget af respekt for det, som Aastrup selv betragtede som sit anliggende. Af samme grund mener jeg, at følgende svagere Aastrup-salmer i salmebogsforslaget bør udgå: nr. 21, 81, 83, 231, 307, 341, 486 og 651. Omvendt mener jeg – for at gøre det hele op – at følgende Aastrup-salmer bør komme ind:

- 1) Den gerning må vi gøre
- 2) Samler jer til kirkegang
- 3) Et Herrens nådeår (adventssalme)
- 4) Gud ske tak for dag, der gik (pendant til hans morgensalme)
- 5) Du gav os efter dit behag.

Især den sidste salme lægger jeg vægt på at få med. Det var Aastrups udtrykkelige ønske, at denne salme blev en slags indgangsportal til *46 Salmer* (nr. 755). Det er en stor – mange vil mene tung – salme. Men den rummer det indhold i den lutherske salme, som efter min mening må og skal bevares. Der er sikkert mange andre prædikanter end mig, der har brugt enkelte vers af denne salme for at opsummere en prædikens indhold, og mange er de kirkegængere, der har bedt om afskrift af det ene eller andet vers. Er salmen for tung til at synge, er den i hvert fald god at læse. Og det kan en salme også bruges til – jf. de fire sidste vers af Aastrups salme:

4. Da gav du efter dit behag,
imod hvad vi fortjente,
en sådan udgang på vor sag,
som ingen kunne vente,
et under over al forstand,
en visdom, vi ej grunde kan:

din Søn, der som vor næste kom
og vendte om
til nådesbud din vredes dom.

5. Hvad vi ej kunne, gjorde du;
det er vor frelse blevet.
Os livet er velsignet nu,
fordi din Søn har levet.
Det er så din retfærdighed,
at han for vore synder led.
Han holdt for os i Helved stand.
Alene han
af gravens hul os hente kan.
6. Så sandt han som vor næste er
med os i graven gået,
vi véd, hvis vi skal blive dér,
han aldrig var opstået;
han aldrig hjem til Himlen gik,
hvis ikke os han med sig fik.
Han delte vor elendighed;
derfor vi véd:
han deler med os Himlens fred.
7. Så takker vi dig, skaber Gud,
for håbet i det høje,
og beder: skriv os dine bud
i hjerte og for øje;
ja, lad det under med os ske,
vi altid må vor næste se!
Udløs vort liv af dødens bånd,
med almagtshånd,
genfød os ved din Helligånd.

Det betyder – for nok engang at gøre regnskabet op – at antallet af Aastrup-salmer nedskæres med tre, men efter min mening til Aastrups fordel!

Til slut skal jeg sammenfatte: Bortset fra K. L. Aastrups salmer synes der ikke på dansk grund at være tilstrækkeligt materiale hos andre, selv om der er enkelte gode anslag (f.eks. hos Johannes Johansen, Lisbeth Smedegaard Andersen, Jørgen Michaelsen og Holger Lissner) til en ny salmebog. Salmerne fra Sverige og Norge falder mærkeligt igennem, fordi de tydeligvis hører hjemme i en anden salmetradition, og de synes ikke at bidrage til nogen egentlig fornyelse. Omvendt medfører de kraftige forsøg på at tilbageføre Kingo- og Brorson-salmer til originalformerne, at de i mange tilfælde kommer til at lyde mere gammelagtige end nogensinde – med det resultat, at de i gudstjenesten løber den risiko at miste den stilling, de hidtil har haft. Prisen er, at det bibelske og lutherske Gudsbillede i gudstjenesten svækkes.

Salmebogen som brugsbog

Af Peter Thyssen

Den lutherske salmebog er først og sidst en *brugsbog*. Det var udgangspunktet for de første reformatoriske salmebøger, og med det formål er de senere salmebøger blevet til. En salmebog skal indeholde salmer, der kan *bruges*. Ikke kun i gudstjenesten og ved kirkelige handlinger, men også i hjemmet, selv om brugen af salmebogen her ofte begrænser sig til juleaften – hvor farvetrykte hæfter med højtidens salmer yderligere har bidraget til at gøre salmebogen hjemløs i hjemmet. Den gamle betegnelse: „Salmebog for Kirke- og Hus-Andagt” eller „Salmebog for Kirke og Hjem” synes med andre ord at være blevet for krævende for vor tid. Men det ændrer ikke noget ved, at salmebogen skal indeholde salmer, der kan bruges i menighedens gudstjeneste og „i allehånde tilfælde”, som det hed i gamle dage.

Det modsatte ville være en bog for kendere og feinschmeckere (af såvel teologisk som litteraturhistorisk herkomst). Og med de seneste salmebøgers stigende tilføjelser af kildekritiske henvisninger og historiske oversigter, kunne man godt fornemme en tendens i den retning.¹ Men det er netop ikke som et historisk interessant opslagsværk, salmebogen udmærker sig som brugsbog. Man kunne fristes til at hævde, at de historiske realoplysninger tværtimod udgør en barriere for salmebogens egentlige brug – fordi notehenvisninger i salmebogen rummer en fare for at skabe di-

---

1. Jf. Carsten Bach-Nielsen: „Den moderne salmebog er ved at udvikle sig til et salme- og forfatterleksikon – og ikke en brugsbog, hvor enkeltforfatteren og enkeltkunstværket træder tilbage for den overordnede anvendelse.” „Fra Siunge-Kor til Svane-Sang. Troens veje hos Kingo og Brorson”, *Dansk Kirkesangs Årsskrift 1994*, s. 84.

stance mellem den syngende og det sungne; mellem brugeren og det brugte. En brugsgenstand fungerer nu engang bedst, når den kan bruges uden anvisninger af nogen art. Salmebogen udgør i den henseende ingen undtagelse.

Hvad salmebogen nærmere bestemt skal bruges til, finder vi udførligt fremstillet i fortalen til den første autoriserede danske salmebog efter reformationen, *Hans Thomissøns Salmebog 1569*. Her opsummerer Hans Thomissøn i 8 punkter salmernes brug. I en let omskrivning til nudansk lyder disse punkter:

1. Til at ære, love og prise Gud med sådanne gudelige lovsange.
2. Til at lære, forfremme og dermed bevare Guds ord iblandt jer. For rim og sang læres nemt og med lyst, og ihukommens bedst. Om al offentlig prædiken end blev forbudt, om alle gode evangeliske bøger blev sønderrevne og brændt, så kan den forståelse, som ved gudelige viser er indgroet i hjertet, ikke så let rykkes bort.
3. Til at opvække jer selv til større bod, gudfrygtighed og flittighed i bønnen.
4. Til at fordrive sorgen af et sorgfuldt hjerte, og finde åndelig glæde og trøst i livs og døds nød.
5. Til åbenlyst at bekende Gud over for alle mennesker, engle og djævl.
6. Til at opvække jeres børn og unge til også at kende og prise Gud.
7. Til at lokke Guds hellige engle hid til jer, og til at bortdrive de onde ånder og djævl fra jer, når I synger gudfrygtigt af et trofast hjerte.

8. Til at forhindre og afskaffe brugen af de stygge papistiske sange, boleviser og andre forfængelige, ugudelige og forargelige viser, som nu (desværre) bruges allevegne af letfærdige mennesker, som Gud visselig vil straffe.

Summa: til at fremme Jesu Kristi rige, hvilket hermed alene er tilstræbt.²

Så omfattende formulerer Hans Thomissøn sit salmeprogram i 1569. Spørgsmålet er så, i hvilket omfang disse programpunkter stadig kan siges at have gyldighed i dag. I det følgende skal de enkelte punkter kort behandles – med henblik på en nærmere overvejelse af, hvad salmebogen kan og skal bruges til i dag. I denne gennemgang vil det aktuelle salmebogsforslag lejlighedsvis blive inddraget.

1) *Salmen som lovprisning*

For Thomissøn tjener salmen først og fremmest til at ære og lovprise Gud. At Gud får sin ære gennem menneskets lovsang – det er også et helt centralt motiv hos Luther, hvis salmebogsfortale Thomissøn gengiver på dansk.³ I fortalen til *Babst's Gesangbuch* 1545 indleder Luther med en henvisning til Davidssalme 96,1: „Syng Herren en ny sang. Syng for Herren, al verden!“. Dette står for Luther som et modbillede til den gammeltestamentlige gudstjeneste, hvor frembærelsen af dyreofre var det middel, hvormed Gud skulle tjenes. Med udgangspunkt i profeten Malakias' kritik af jødernes offerpraksis, gør Luther da gældende, at det er en anderledes form for „offer“, mennesket skal bringe for at tjene Gud.

-
2. *Hans Thomissøn: Den danske Psalmebog*, København 1569. Genudgivet i facsimile af Samfundet Dansk Kirkesang 1997 med efterskrift af Erik Dal.
3. I „Doctor Morten Luthers Fortale“ i Thomissøns Salmebog er afsnit 3 hentet fra Luthers fortale til *Leipziger Gesangbuch* (*Valentin Babst's Gesangbuch*) 1545 (WA 35,476f.), mens de øvrige afsnit stammer fra Luthers fortale til *Wittenberger Chorgesangbuch* 1524 (WA 35,474f.).

Det drejer sig her om, hvad der både i Gammel og Ny Testamente betegnes som „læbernes offer”. Således hos profeten Hoseas 14,3: „Tilgiv al vor brøde, vær nådig! Vi betaler med læbernes frugt” og i Salme 119,108: „Lad min munds frivillige ofre behage dig, HERRE, og lær mig dine lovbud”. Og i Ny Testamente lyder det i Hebræerbrevet 13,15: „Lad os da ved ham altid bringe Gud lovprisnings-offer, det er: frugt af læber, som bekender hans navn.”

Det retmæssige offer over for Gud er altså mundens bekendelse og tak. Luther sammenfatter det på følgende måde: „Således er der nu i Ny Testamente en bedre gudstjeneste, hvorom Salmen siger: „Syng Herren en ny sang. Syng for Herren, al verden”. Thi Gud har gjort vort hjerte og sind glade gennem sin kære Søn, som Han har hengivet for os til forløsning fra synd, død og Djævel. Den, som for alvor tror dette, han kan slet ikke lade være: han må glad og med lyst synge og tale derom, at også andre kan høre det og komme til det. Men hvis nogen ikke vil synge og tale om det, da er det et tegn på, at han ikke tror det, og ikke hører hjemme i det nye, glædelige Testamente, men i det gamle, trevne og ulystige Testamente.”⁴

Pointen bliver dermed, at troen på Kristi stedfortrædende offergerning en gang for alle 1) befrier mennesket fra at skulle ofre, dvs. i nogen henseende at skulle præstere noget for sin frelse, og 2) afføder den spontane glæde, der giver sig udslag i tak og lovprisning. Gud æres, når troen bryder ud i lovsang om Guds frelseshandling.⁵

Eksemplarisk kommer dette til udtryk i den salme af Grundtvig, der er nr. 1 i salmebogen:

---

4. WA 35,477.4-12, jf. afsnit 3 i „Doctor Morten Luthers Fortale” i Thomissøns Salmebog.

5. Erindres må her om Hebræerbrevets *notabene*, når det videre hedder: „Og glem ikke at gøre vel og dele med andre, thi i sådanne ofre har Gud velbehag” (Hebr. 13,16). Her er der nu ikke længere tale om at skulle ofre for Gud, men om at ofre sig selv i tjenesten for *næsten*.

Guds menighed, syng for vor skaber i løn!
 – engle synge med –
 Han gav os til frelser sin enbårne Søn.
 Så liflig lege vi for vor Herre!

men også i de øvrige salmer under afsnittet „lovsange”. Derimod virker forslaget nr. 13, *Måne og sol, vand og vind* som en mat efterklang af de foregående. Der skal ikke her argumenteres yderligere for, at nr. 14: *Tænk, at livet falder helt igennem*.

2) Salmen som forkyndelse og formidling

Ordet „ære” er hos Thomissøn nøje forbundet med ordet „lære”. Lovsangen har også den forkyndende-belærende funktion, der består i, at sangens indhold kommer ud til andre. Både Luther og Thomissøn henviser flittigt til det velkendte sted hos Paulus, der lyder: „Lad Kristi ord i rigt mål bo hos jer, så I med al visdom lærer og påmindrer hverandre med salmer, hymner og åndelige sange og synger med taknemmelighed i jeres hjerter for Gud” (Kol. 3,16, jf. Ef. 5,19).

At salmerne har en særlig styrke som belæring og formidling skyldes, at salmerne som „rim og sang” læres og tilegnes „med lyst”, som det hedder hos Thomissøn. Og hvad der læres med lyst, huskes desto bedre. Derfor kan Thomissøn gå så vidt som til at sige, at selv om alle evangeliske bøger skulle blive brændt og al offentlig prædiken forbudt, så vil den kristendom, der er blevet indlært gennem salmerne, dog forblive – fordi det er en kristendom, der er indgroet „i hjertet”. Sagt på en anden måde: salmebogen er vigtigere end både bibel og prædiken, når det gælder den folkelige kristendom.

Det kan dog kun være tilfældet under de to uomgængelige forudsætninger, at salmerne 1) har et indhold, der ubetvivleligt og umisforståeligt gengiver, hvad der er evangelisk kristendom, og at de 2) har en form, der indbyder til, at man tager dem i sin mund, og

derigennem lærer dem „by heart”: udenad. Skal salmebogen kunne ækvivalere med både skriftlig og mundtlig evangelieudlægning, må salmernes indhold selvsagt være fuldt på højde med denne. Salmerne kan med andre ord ikke være hjemstedet for en mindre forpligtende omgang med evangeliets sandhed.⁶ Skal salmerne have en personlig appel, fordrer det en udtryksform, man kan føle sig fortrolig med og tage til sig som sin egen. Denne udtryksform får salmerne som „rim og vers”, dvs. som poesi. I salmerne har poesien den funktion, at det poetiske anskueliggør det indholdsmæssige på en sådan måde, at det bliver personligt vedkommende og nærværende.

Hermed er også sagt, at teologi og poesi i salmerne ikke kan adskilles fra hinanden. Ikke engang for en „videnskabelig analyse” giver det mening at behandle de to aspekter særskilt, hvis man stadig vil fastholde, at det er en *salme*, det drejer sig om. Der findes eksempler på salmer, der er upåklagelige i deres teologi, men som alligevel falder igennem på grund af manglende poesi – hvilket efterlader det teologiske indhold som underligt goldt og uvedkommende. Omvendt findes der salmer, der hævder sig ved en poetisk kvalitet, men hvor det teologiske er ganske fraværende – et mønstereksempel herpå er Ole Sarvigs *Som året går* (nr. 699 i salmebogsforslaget).

Det kan være på sin plads, at vi opholder os lidt udførligere ved sammenhængen mellem teologi og poesi i salmerne – med inddragelse af konkrete eksempler fra både salmebogen og salmebogsforslaget.

Salmebogscommissionen mener at have råd til at udelade DS 116: *Et helligt liv, en salig død* af Brorson. Lejligheden skal derfor benyttes til at føje et par kommentarer til denne Brorson-salme, der hører hjemme på søndag efter jul; med teksten om den gamle Simeon og Simeons Lovsang (Luk. 2,25-32): „Herre! nu lader du din tjener gå bort i fred, som du har sagt” (*Nunc dimittis*, jf. DS 117). I Brorsons salme fra 1739 lyder 1. vers:

-
6. Når velmenende folk har villet forsvare middelmådigheden i nutidens salmer under henvisning til, at de blot afspejler nutidens teologi, kan det ikke gælde som nogen undskyldning. Er den i tiden herskende teologi dårlig, må man som salmedigter udtænke en bedre selv – eller lade forehavendet ligge.

Et helligt liv, en salig død
hinanden kærligt møder,
de har det skjulte man [manna] i skød,
som døden selv forsøder,
de to må ikke skilles ad,
den ene gør den anden glad,
og meget liflig favner.

I Grundtvigs gendigtninger fra 1832 og 1845 begrænser han sig ikke til ændringen af det uforståelige „man” i 3. linie, men ændrer (læs: ødelægger) også versets sidste halvdel:

Et helligt liv, en salig død
hinanden kærligt møde,
som fuglesangen, sagte, sød,
en liflig aftenrøde;
de to kan ikke skilles ad,
den Helligånd gør ingen glad,
som ej vil helliggøres! (1845)

Roskilde Konvents Salmebog 1855 står bag det kompromis, som er gået videre til Salmebog for Kirke og Hjem 1899 og Den danske Salmebog 1953:

Et helligt liv, en salig død
hinanden kærligt møde,
som fuglesangen, sagte, sød,
en liflig aftenrøde.
De to må ikke skilles ad,
den ene gør den anden glad
og meget liflig favner.

Foreningen af Brorson og Grundtvig må betegnes som vellykket. Grundtvigs billede med fuglen, der ved dagens slutning synger sig

ind i aftenrøden, erstatter ikke blot Brorsons i dag uforståelige udtryk; det illustrerer også fint salmens hovedtema: at det gode liv og den gode død hører sammen. Der er her et vældigt potentiale for en prædiken over søndagens tekst: med Kristus reduceres døden til den naturlige afslutning på det levede menneskeliv. Døden overskygges af opstandelsens håb (den eneste mulighed for at tale om „den gode død”). Først da kan livet blive godt, fordi livet dermed bliver andet og mere end en livslang kamp mod døden. Kort sagt: den, der ikke kan leve, kan heller ikke dø – og den, der ikke kan dø, kan heller ikke leve!

Sådan tjener salmen til at fastholde et grundlæggende teologisk motiv i et enkelt og forståeligt billedsprog. Teologi og poesi går her i ét – også i forholdet mellem salmens forståelighed og dens poetiske udtryk gælder det:

de to må ikke skilles ad,
den ene gør den anden glad.

For salmedigtningens brug af billeder er det endvidere helt afgørende, at de netop fungerer som *billeder*, dvs. at man kan *se* dem for sig. I grunden ikke anderledes end den billedbrug, vi møder i Ny Testamente, når Jesus siger i Matt. 6,26: „Se til himmelens fugle” eller i Mark. 4,24: „Se, hvad I hører”. Men også Jesu *lignelser* er at opfatte som billedlig tale. Hvordan det forholder sig med Gudsriget, bliver af Jesus forklaret med billeder fra menneskenes virkelighed. Det handler atter om anskueliggørelsen af forkyndelsens indhold på en sådan måde, at det bliver personligt vedkommende og nærværende for tilhørerne.

Den klarhed og utvetydighed, der kendetegner Jesu lignelser (tænk blot på lignelsen om den barmhjertige samaritaner) må man også kunne forvente af salmedigtningens billedsprog (i hvert fald hvis den ønsker at gælde som „nådens genklang”). I de nyeste salmer er det imidlertid ofte et alvorligt problem, at billedsproget fremfor at skabe klarhed snarere afstedkommer uklarhed og forvirring.

Et eksempel kan gives fra Johannes Johansens salme om Dommedag (nr. 262 i forslaget). 1. vers lyder:

Dommer over levende og døde,
 mørket er for dig som højlys dag,
 tanker, ingen så, for dig må møde,
 klares op skal hvert et skjult bedrag;
 Herre Kristus, når i lys du kommer,
 da forbarm dig, vær en nådig dommer!

Lige bortset fra, at udtrykket „når i lys du kommer” er en noget tam omskrivning af „Kristi komme i *herlighed*”, så siges det her i enkle vendinger, at Dommedag bringer alting for en dag. Men i næste vers falder sproget fra hinanden som følge af en uøkonomisk billedbrug:

Iført dommerkappens dyre klæde
 klædte vi vor næste i foragt,
 slog ihjel hans mod og stjal hans glæde,
 klipped af Guds lov vor egen pragt;
 frem mod dommedag vi nu må vandre,
 iført vore domme over andre.

Problemet er klæde-billedet, der i verset bruges på flere måder. Det har imidlertid den konsekvens, at billedet ikke hænger sammen; vil man *se* billederne for sig, er man nødt til at se dem hver for sig. At mennesket har iført sig selv „dommerkappens dyre klæde”, er et rimeligt udsagn. Men i den følgende linie skal klæde-metaforen partout anvendes om menneskers fordømmelse af andre. At mennesker misbruger Guds lov til selvretfærdighed, beskrives dernæst med et skrædder-billede. Så foretages der en hurtig omklædning i sidste linie, idet de fordømmende nu bliver iført et patchwork af deres domme over andre.

Versets tankegang lader sig nemt forklare i prosa, men den poetiske anskuelighed drukner i digterens overanstrengte brug af et

bestemt billede. Helhedsindtrykket bliver flimrende, og vil man forsøge at forstå versets mening, er man i virkeligheden nødt til at ignorere dets poesi.

Et andet eksempel på et billede, der synes at unddrage sig enhver form for visualisering, findes i Lisbeth Smedegaard Andersens langfredagssalme, *Så bøjed den dødsdømte nakken* (nr. 178 i forslaget), hvor 3. vers lyder:

Men hen over stenbro og mure
og sort mod hvert eneste hus
gled skyggen af drømmens konturer
– en vingeskudt fugl gennem grus.

Versets subjekt er „drømmen”, der fremstilles som noget u håndgribeligt: drømmen findes kun som en *skygge* af drømmens *omrids*. Men så kommer billedet i sidste linie, hvor skyggen af drømmens omrids beskrives som „en vingeskudt fugl gennem grus”. Er der her tale om et decideret „anti-billede” – altså et billede, der svarende til versets subjekt slet ikke *må* være visualiserbart?

I så fald må man hævde, at der er tale om en eklatant misforståelse af, hvad salmepoesiens opgave er. At ville udsige „det uudsigelige” ved hjælp af kryptiske poetiske vendinger, er en forestilling, der er ligeså ubibelsk som den er ukristelig. „Det uudsigelige” er en kategori, som intet har med evangelisk kristendom at gøre. Naturligvis kender Bibelen en lang række udtryk til betegelse af Guds ophøjethed, usynlighed og ubegribelighed, men det afgørende i Ny Testamente er, at Guds usynlighed og ubegribelighed *overbydes* af Guds synlighed og begribelighed i Jesus Kristus. Der kan blot henvises til Joh. 1,18: „Ingen har nogen sinde set Gud; den enbårne, som selv er Gud, og som er i Faderens favn, han er blevet hans tolk”, og Matt. 11,27: „Alt er overgivet mig af min Fader...”.

I dette „alt” ligger, at *alt* hvad mennesker kan og skal vide om Gud, er at finde i Kristi ord og gerning. For en nytestamentlig tankegang er enhver tale om „det uudsigelige” derfor irrelevant. I

Kristus har Gud definitivt åbenbaret sig, og det vel at mærke i et menneskeligt forståeligt sprog.⁷ Den undertiden noget overspændte modstilling af tro og fornuft er berettiget her. Det er fornuftens forsøg på at erkende Gud, der i sidste instans må føre til forestillingen om Gud som „det uudsigelige”. I sit forsøg på at erkende Gud vil fornuften før eller siden nå til sin egen grænse; hvad der ligger derudover, kan fornuften kun bestemme som „uudsigeligt” – og så forresten lade digteren tage over. Heroverfor har troen allerede på forhånd vished om Gud – fordi det er Gud selv, der skaber og vækker troen. Troen opstår som tilliden til det ord, der bliver fortalt og forkyndt (jf. Rom. 10, 17: „Troen kommer af det, som høres, og det, som høres, kommer i kraft af Kristi ord”). Gud er således både troens ophav og troens mål – troen kommer fra Gud og troen retter sig mod Gud. I denne cirkelbevægelse ligger, at troen ikke er en menneskelig præstation. Troen er Guds gave. Men netop som Guds gave eksisterer troen i kraft af forvisningen om, hvem og hvad Gud er. Denne forvisning kan der *tales* om – i et klart og forståeligt, ja endog *fornuftigt* sprog. Eller som Paulus siger det med et citat fra Davidssalme 116: „Jeg *troede*, derfor *talte* jeg” (2. Kor. 4, 13).

Alt dette nævnes i denne sammenhæng for at understrege betydningen af salmernes forståelighed. Dermed er vi tilbage ved udgangspunktet: teologien og poesien i salmerne. I deres teologiske indhold kan salmerne ikke være *mindre* fuldgyldige udtryk for evangeliet end dette er bevidnet i de nytestamentlige skrifter. I deres poetiske form kan salmerne ikke være *mindre* udsagnskraftige end den teologiske prosa. Tværtimod: salmerne skal ideelt set forkynde evangeliet endnu klarere end de nytestamentlige forfattere – og salmerne skal i poesians billedsprog formidle evangeliet endnu klarere end senere tiders teologer og prædikanter. Dette er ikke kun den ufravigelige forudsætning bag Thomissøns tanke om, at kristendommen

---

7. I så henseende er det højst misforståeligt, når det i dåbssalmen *Fyldt af glæde over livets under* (forslaget nr. 457) hedder: „Større rigdom, end hvad ord kan rumme, / har du givet os i dåbens gave”. Hvad Gud giver i Kristus, *kan* netop rummes i ord – nemlig det ord, Gud taler i et menneskeligt sprog. Men hvis ordene ikke rækker, så har salmen jo også sit dåbslys at falde tilbage på!

ville leve videre i salmerne, selv om alle evangeliske bøger blev brændt og al offentlig prædiken blev forbudt – det er også det afgørende indicium på, om der findes en levende kristendom.⁸

3) *Salmen som opvækkelse til bod og bøn*

Thomissøns tredje punkt kan umiddelbart virke fremmedartet i dag – al den stund, at temaerne „anger og bod” ikke synes at spille nogen central rolle i den folkekirkelige virkelighed. Det gjorde de på Thomissøns tid, og ganske særligt i hans eftertid, hvor Kingo, Brorson og Bach fik de bodfærdiges angerstårer til at flyde i stride strømme. Men også hos Thomissøn kendes bodens (pønitensens) nødvendighed som nådens forudsætning. Som når det hedder i den originale udgave af *Rejs op dit hoved, al kristenhed* (Thomissøn 360r):

Folk agter nu ingen pønitense,
thi straffer os Gud med pestilense,
dyrtid og anden plage,
hunger og kummer og skarpen sværd,
som vi ej heller er andet værd,
for synden vi sligt alt have.

Skulle man alligevel forsøge at give et bud på en reformulering af Thomissøns anliggende, kunne det være i kravet om, at salmerne også i dag skal rumme en tone af *alvor*. Denne alvors-tone er ingenlunde forbeholdt begravelsessalmerne; den bør være til stede i hver eneste salme – for så vidt som den bringer til udtryk, at Kristus af kærlighed til verden døde for verdens synd (Joh. 3,16). Og det bør vel i grunden være livsnerven i enhver kristen salme. Den alvors-

---

8. Tankevækkende er det også her, at Luther i sin tid gik så vidt som til at lade *menighedssalmen* „Vi tro alle på én Gud” (jf. DS 362) erstatte selve *trosbekendelsen* i gudstjenesten – et smukt vidnesbyrd om den reformatoriske tankegang, at kristendommen til stadighed skal finde nye udtryksformer, eller rettere: sige det gamle på en ny måde. Senest er man som bekendt gået en anden vej; her søger man „fornyelse” ved at restaurere sig tilbage til de gamle udtryk.

fulde tone kan for øvrigt sagtens være til stede i en salme, der ellers udtrykker glæde og befrielse. Tænk blot på Luthers og Grundtvigs *Nu fryde sig hver kristen mand* (DS 435), hvor det lyder:

I Djævlens fængsel var jeg sat,
jeg var fordømt til døde,
min synd mig knuged dag og nat
med megen angst og møde;
jeg altid dybere sank ned,
der var ej vej til salighed,
i synden var jeg fangen.

Her er synden og døden til stede i fuld alvor. Når salmen alligevel opfordrer til at „fryde sig” og „springe højt af glæde”, er det fordi, den taler om synden som den *tilgivende* synd og døden som den *overvundne* død.

Ualvorligt bliver det derimod, når det i Johannes Johansens *Du, som mætted tusind munde* (forslaget nr. 627) siges om „den onde”: „driv ham selv ad Helved til”. Det er vistnok første gang i dansk salmehistorie, at der forekommer bandeord i en salme. Men forsøget på at „friske op” på salmesproget må siges at mislykkes – fordi udtrykket „ad Helved til” (fremfor „til Helvede”) ganske enkelt tager Alvoren af indholdet. Man spørger sig selv, om det her i grunden er noget, man behøver at tage alvorligt – ligesom udtryk af den karat nemt kan suge Alvoren ud af salmebogen som helhed.

Det er da også den ægte Alvors-tone i salmerne, der opvækker til *bøn*. At salmebogens salmer i vid udstrækning også bruges som bønner, er velkendt. Igen handler det om, at man kan tage ordene i sin mund og gøre dem til sine egne. Om noget er bønnerne en personlig sag. For salmens funktion som bøn bliver oprigtigheden i det sproglige udtryk derfor af altafgørende betydning.

4) *Salmen som trøst „i livs og døds nød”*

Tæt forbundet med salmen som bøn er salmens evne til at bringe glæde og trøst i både livets og dødens nød. Salmer, der taler ud af menneskelig nød, udtrykker sig jo altid i bønnens form – som f.eks. DS 617:

Når syn og høreelse forgår,
 når jeg at tale ej formår,
 når ingen her mig hjælpe kan,
 da vær mig nær, min frelsermand!

Hvad der udmærker dette vers, er den enkle sproglige form, hvori det alvorsfulde indhold bliver sagt. Sådan taler den, der befinder sig i den sidste nød. Ikke mindre prægnant er salmens sidste vers, hvor håbet om en glædelig opstandelse kommer til udtryk:

En glad opstandelse mig giv,
 på dommedag min talsmand bliv!
 Luk du dit rige op for mig
 at bo i evig fryd hos dig!

Også her imponeres man over, hvor meget der bliver sagt på kun fire linier og i et helt enkelt sprog.

En tilsvarende stringens og prægnans savner man i f.eks. Johannes Johansens *Herre, gør mit liv til bøn* (forslaget nr. 578), hvor vers 2 lyder:

Du er nær, min ven, mit værn,
 Gud, uendelig og fjern,
 nær som hunger og som tørst,
 du er sidst og du er først,
 lyset først i verden sat,
 lyset i den sidste nat.

Salmens situation skal tydeligvis være den anfægtedes og den rådvildes. Men spørgsmålet er, om versets udtryk overhovedet passer til en sådan situation. For større er rådvildheden trods alt ikke, end at den syngende har overskud til at jonglere med subtile teologiske spidsfindigheder som modstillingen „nær – fjern – nær” og ordspillet „sidst – først / først – sidst”. Sagt på en anden måde: den, der befinder sig i den situation, salmen forudsætter, vil næppe kunne rumme den i sin mund.

Det samme gælder H. C. Andersens *Jeg har en angst som aldrig før* (forslaget nr. 512). Også her forudsættes en tilstand af yderste angst og nød. Men igen: nøden er dog ikke større, end at den syngende i 2. vers med beundringsværdigt klarsyn kan opregne alle sine fejl (og det turde vel i sig selv fortjene en applaus). I hvert fald bliver tonen anderledes opstemt i sidste vers, der lyder:

Jeg trædes skal af dødens hæl,
 først da sig løfte kan min sjæl.
 Læg Fadervor som duens blad
 mig på min tunge, gør mig glad!
 Har jeg ej Gud, hvad har jeg da,
 når hele verden falder fra!

Vi kan i denne sammenhæng se bort fra den dødsopfattelse, der kommer til udtryk i de to første linier. Men en formulering som „læg Fadervor som duens blad ...” har et kunstlet og uægte præg over sig: den, der i angst og nød vil bede bønnen Fadervor, har ikke behov for, endsige overskud til at udtænke sådanne sproglblomster. Salmen virker ikke oprigtig – og mon ikke også kommissionen må medgive, at hvis forfatteren havde været ukendt, var salmen næppe blevet megen opmærksomhed til del.

Hvordan „bønnen om bønnen” kan udtrykkes på en ægte måde i salmesproget, finder vi derimod hos Grundtvig (DS 250,7):

Hver gang en ærlig sjæl på jord
 vil sine hænder folde

i Jesu navn, men bønnens ord
 vil dø på læber kolde,
 forbarm dig over støvets kår!
 vis, du på alt kan bøde!
 og hvisk til os dit Fadervor,
 så vore tunger gløde!⁹

5) *Salmen som bekendelse*

Det siges undertiden, at salmebogen er folkekirkens „uofficielle bekendelsesskrift”. Deri må nødvendigvis ligge, at salmebogens indhold er fuldt på højde og på linie med de officielle bekendelsesskrifter (som vistnok primært læses af teologistuderende, der er tvunget til det). Men vigtigt er det under alle omstændigheder, at salmebogen bevarer denne status. Salmebogen bør kort og godt være det sted, hvor man kan finde oplysning om, hvad evangelisk-luthersk kristendom handler om. En sådan mulighed afskærer man folk fra, hvis man bl.a. udelader DS 457:

Syndernes forladelse
 selvros udelukker;
 ve dig, du benådede,
 om på dyd du pukker!
 Lægte Gud vel skaden sin?
 Var ej hele skylden din?
 Eller var det dyd af dig,
 du ej vraged Himmerig?

Men ikke kun de uundværlige salmer i salmebogen har betydning for salmen som bekendelse. De nye salmer må på tilsvarende måde leve op til det, der er bekendelsens indhold – eller i det mindste ikke være i modstrid med det. Derfor er også de nye salmer for-

---

9. At den af kommissionen foreslåede *Hartmann*-melodi så gør, hvad den kan for at tage alvoren og ægtheden ud af Grundtvigs salme, er et helt andet problem.

pligtet på en udtryksmåde, der er forenelig med den klassiske salmetradition, og ikke står i modsætning til denne – sådan som det har kunnet iagttages i nogle af de ovenstående eksempler. Det handler jo – som Thomissøn siger det – ikke kun om at bekende Gud over for mennesker og engle, men også over for djævl!

6) Salmen som oplæring af børn og unge

Fra reformationstiden har salmernes betydning for børn og unge været helt central. Indlæring af salmer var tidligere en fast bestanddel af kristendomsundervisningen – omend langt fra altid med det ønskede resultat. I dag er selve den pædagogiske side af sagen yderligere blevet tilføjet spørgsmålet om, *hvilke salmer*, man skal bestræbe sig på at lære børn og unge. Til dette spørgsmål skal der her blot siges, at det ikke er nok at lære børn noget, de kun kan bruge her og nu. Hvad børn og unge skal lære af salmer, bør være noget, de også kan bruge *fremover*. Eller for at sige det med et vers af Grundtvig (gsv 3, 133, 11):

Skærer klæder man til små,
fattigfolk må huske på:
klæder vokse aldrig siden,
små, vil Gud, skal gro med tiden!

Måske er det aktuelle problem i virkeligheden, at de ansvarshavende undervisere (præster, lærere m.v.) langt hen selv står usikre og famlende overfor, hvilke salmer, man kan vokse, modnes og ældes med. I så fald er der kun det ene at gøre: nemlig at henlede og at fastholde opmærksomheden på de rigdomme, salmetraditionen giver os at øse af.

7) Salmesangen som hidlokkelse af engle og bortdrivelse af djævl

Denne mytologisk klingende bestemmelse hos Thomissøn går tilbage til Luthers forestillinger om, at musikken og sangen formår at drive Djævelen på flugt. Skulle man forsøge at give udsagnet en

lidt anderledes tolkning (uden af den grund at afvise Luthers statements), kunne det være, at i salmesangen drages mennesket ud af sig selv og ind i det fællesskab, der består mellem alle de syngende både på jorden og i Himmelen. Igen er det Grundtvig, der har formået at give den gamle tankegang fornyet liv (DS 81,7):

Da vandre Guds engle op og ned
 på salmens tonestige,
 da byder vor Herre selv Guds fred
 til dem, den efterhige;
 da åbner sig Himlens borgeled,
 da kommer ret Guds rige.

8) *Salmen som alternativ sang*

Det sidste punkt hos Thomissøn udtrykker ønsket om, at de gude-lige salmer skal kunne erstatte alle øvrige sange. Det gælder ikke blot de gamle „papistiske”, men også de verdslige sange, der er „forfængelige” og „forargelige”. Denne ambition er markant til stede i de første to hundrede år efter reformationen. Kingos *Aandelige Siunge-Kor* (1674 og 1681) er som bekendt blevet til efter samme målsætning, idet melodierne her er taget fra den i samtiden populære visesamling, *Den hyrdinde Astreæ Siunge-Kor*.

Hos Luther, Thomissøn og Kingo handler det om at overbyde den „forfængelige sang” ved at benytte *melodierne* herfra til åndelige tekster. Det kunne lade sig gøre i kraft af, at datidens musikalske målestok overvejende bestod i, om musikken var „god” eller „dårlig”. Den gode musik var lutheranerne var enige om, at den fortjente at blive brugt „i tjenesten for Ham, som har skabt den”.¹⁰

I dag er billedet unægteligt mere nuanceret. Forsøget på at overbyde „verdens musik” ved at anvende pop- og rockmusik til kristne tekster er ganske vist ikke ukendt. Men nogen bredere gennem-

10. Jf. „Doctor Morten Luthers Fortale” (næstsidste afsnit) i Thomissøns Salmebog.

slagskraft kan denne fremgangsmåde ikke spås, fordi musikken genermæssigt hører hjemme i en helt anden brugssammenhæng; en sammenhæng, som rockmusikken ikke kan ryste af sig uden at fornægte sin musikalske egenart.

I nutidens pluralistiske musikkultur er det derfor nærliggende at se den kirkelige musik og dermed salmesangen som en *alternativ* musikform. Ligesom de forskellige musikalske genrer har hver deres tonesprog, formdannelser, suggestive virkemidler osv., således er det naturligt, at også salmemelodierne har deres eget særpræg, der dels sikrer deres anvendelighed til fællessang, og dels bevirker, at de stilistisk ikke lader sig forveksle med andre musik- og melodiformer. Det er stadig Thomas Laub, der i nyere tid har formuleret det bedste bud på en sådan „musikalsk kirkestil”; nemlig som symbiosen af folkevisens rytmiske form og den gregorianske sangs melodiske materiale.¹¹ I kraft af Laubs kunstneriske evne til at virkeliggøre dette ideal gennem kompositionen af nye salmemelodier, er Laubs melodier for mange i dag blevet indbegrebet af den musikalske stil, der svarer til kirkens budskab.

Hvad der i øvrigt kendetegner „den gode salmemelodi”, er kort og klart blevet defineret af organist Inge Bønnerup: den gode salmemelodi er den melodi, der kan synges uden akkompagnement, dvs. som alene i kraft af sit rytmiske og melodiske forløb kan fungere til fællessang. Det er just det karakteristiske ved reformationstidens salmemelodier, og når senere tiders musikalske stilarter kun vanskeligt kan frembringe gode salmemelodier, skyldes det også disse stilarters fremmedhed over for dette enkle princip: at melodien skal kunne synges uden akkompagnement.

Ser man på salmebogsforslagets melodistof, tegner der sig også her et højst broget billede. Melodier af vidt forskellig herkomst og af mere eller mindre tvivlsom anvendelighed står side om side i koralbogsdelen. Det kan man naturligvis forsvare under henvisning til, at der er noget „for enhver smag”. På den anden side kan man

---

11. Se nærmere hertil Jens Peter Larsen: „Koralbøger og Koralbogsproblemer siden Laub's „Dansk Kirkesang””, *Dansk Kirkesangs Årsskrift 1971-72*, s. 91f.

med lige så god ret hævde, at mangelen på indbyrdes forbundethed i forslaget melodier signalerer identitets-krise. Når man ikke længere formår at fastholde et begreb om kvalitet, må udvælgelsen af melodier nødvendigvis ende med at blive et spørgsmål om kvantitet.

Afslutning

Med udgangspunkt i de 8 bestemmelser fra Thomissøns Salmebog er en række aspekter af salmebogen som brugsbog i det foregående blevet overvejet. Sammenfattende for disse aspekter er, at brugbarhed er identisk med forståelighed. Hvad enten det gælder salmens funktion som lovsang, som forkyndelse, som belæring, som trøst eller som bekendelse, er salmens forståelighed den uomgængelige betingelse.

Salmernes forståelighed er også kriteriet for vurderingen af salmebogsforlaget brugbarhed. Desværre synes denne side af sagen ikke at have haft første-prioritet i kommissionens arbejde. Miseren skyldes formentlig kommissoriets formulering om, at „det bør tilstræbes, at tidligere tiders salmetekster gengives i en så oprindelig form som muligt, idet dog også salmernes anvendelighed i en gudstjenestelig sammenhæng må tages i betragtning” (forlaget, s. 9). Kort og godt: gengivelsen af salmernes oprindelige former er det primære; brugbarheden det sekundære.

Hvis man derimod primært havde fokuseret på salmernes brugbarhed (og ikke i første række fokuseret på de nye salmer, fordi de er nye, eller de gamle salmer, fordi de er gamle, eller de norske salmer, fordi de er norske) – så havde man formentlig været mere kritisk over for de nye salmer; så var de både mekaniske og inkonsekvente tilbageføringer af de gamle salmer utvivlsomt blevet undgået, og så havde man indset, at de udenlandske salmer kan undværes, fordi de i bedste fald siger noget, der allerede er sagt i den nuværende salmebog.

Det nye salmebogsforlag er ene-stående i den forstand, at der her for første gang i salmebogshistorien ikke tages overordnet hensyn til salmebogen som brugsbog. Gad vide, hvad brugerne siger til det.

Kingo i salmebogen

– *levende tradition og konstrueret „autenticitet”*

Af Jesper Høgenhaven

Thomas Kingos salmebogsprojekt fra 1689, „Vinter-Parten” til „Danmarks og Norges Kirkers forordnede Psalmebog”, led som bekendt en krank skæbne. Kingos forord til „Vinter-Parten” indeholder imidlertid en væsentlig betragtning over salmedigtningens bundethed til tid og sted. Kingo skriver her om reformationstidens salmedigtning:

Men som dend Poetiske Kunst ey paa de Tider, udi disse og andre Rigers Modersprok, vaar kommen til dend Art og Øvelse som nu, lood de gode Salige Mænd deres Riim løbe paa frj Haand, meere agtende Slutningen, end dend visse Maal og jefnløbende Samling udi Verset og Riimslutningen. Det vaar saa de Dages Maneer og klingede da meget vel, og det bør at være langt fra enhver af os, at vi skulde vilde mene eller tale andet end vel, om det som haver været saa Gudelig og vel meent til Guds Ære og hans Menigheds Opbyggelse. Ingen aff os er heller saa fuldkommen, at hand jo kand vente sig at blive overmestret af en anden, thi Gud giver ikke et Slags Folk, meget mindre een eller faa Mænd, paa en Tid og i en Alder, at kunde begribe alting, men en Dag skal kundgiøre dend anden Vidskab.¹

Kingos synspunkt er tydeligvis det, at tider skifter og med dem sprogforførmelse og stilistiske konventioner. Derfor kan det heller ikke

---

1. Thomas Kingo: *Samlede Skrifter*. Udgivet af Hans Brix, Paul Diderichsen, F.J. Billeskov Jansen, IV, København (Det danske Sprog- og Litteraturselskab) 1975, s. 8-9.

være anderledes end, at nye tider også på salmedigtningens område gør en nænsom revision af forgængernes arbejde nødvendig. Som citatet viser, er Kingo fuldt bevidst om, at et ganske tilsvarende synspunkt en dag vil kunne gøres gældende i forhold til hans egen indsats. At Kingos salmer den dag i dag er en levende del af den danske kirkesang, har da sikkert også sammenhæng med det forhold, at de med tiden her og der er undergået revisioner – selv om det naturligvis ikke på forhånd er givet, at enhver revision har været til det bedre.

Salmebogskommissionen, der nu har fremlagt sit Forslag til ny salmebog,² udgav i 1996 sin meget omdiskuterede „Statusrapport”. Statusrapporten udmærker sig i forhold til det endelige forslag bl.a. ved at indeholde ansatser til en refleksion over og diskussion af principperne for kommissionens redigering af det ældre salmestof. Udgangspunktet er salmebogskommissionens kommissorium fra 1992, hvor det hedder, at det bør „tilstræbes, at tidligere tiders salmetekster gengives i en så oprindelig form som muligt, idet dog også salmernes anvendelighed i en gudstjenestelig sammenhæng må tages i betragtning, blandt andet ved udvælgelsen af antallet af vers fra de enkelte salmer.”³

Kommissoriet er på dette punkt blevet udsat for en hel del kritik; og udsagnet kan da heller ikke siges – den sproglige ubehjælpssomhed ufortalt – at udmærke sig ved nogen nævneværdig klarhed. Statusrapporten gør da også kommissoriets udsagn til genstand for nogle overvejelser specielt med henblik på Kingo-salmerne. Efter at have anført de netop nævnte linjer fortsætter statusrapporten: „Navnlig med Kingos salmer er denne opgave aktuel, idet disse oftest bruges i en form, som bærer præg af omfattende redaktioner, omdigtninger og udeladelser gennem de mellemliggende århundreder”.⁴ Og det hedder videre: „I Den danske Salmebog (1953) findes Kingos salmer

2. *Forslag til ny salmebog*. Betænkning afgivet af den af Kirkeministeriet 5. januar 1993 nedsatte Salmebogskommission. Bind 1. Indledning – Salmer – Bønner og tekster. Betænkning nr. 1381. Kirkeministeriet 2000.

3. *Statusrapport fra Salmebogskommissionen*. Kirkeministeriet 1996, s. 10.

4. *Statusrapport*, s. 20.

næsten uden undtagelse i ofte stærkt reduceret og redigeret skikkelse – fremkommet ved beskæring og sammensyning af forskellige dele af originalens strofer. Denne metode forekommer at være mere et overgreb end et indgreb, fordi den i ikke få tilfælde har bevirket en forvanskning af salmernes teologi, forkyndelse og poesi.”⁵

Umiddelbart efter denne stærkt negative karakteristik af den redaktion af Kingo, som Den danske Salmebog indeholder, følger i statusrapporten nogle henvisninger til de redaktionsprincipper, man i salmebogskommissionen – åbenbart som kontrast til forgængernes metoder – har ønsket at følge: „Hvor det har været nødvendigt at forkorte, er derfor hele strofer udeladt og hele strofer ligeledes bevaret. Alle forkortelser er søgt foretaget med videst mulig respekt for salmens helhed i tema og komposition, så originalsalmens ofte fint afbalancerede form kan bevares”.⁶

Statusrapportens overvejelser vedrørende redaktionen af Kingos salmer er på flere måder en ejendommelig tekst. Overraskende er ikke mindst tekstens nedvurdering af det redaktionsarbejde, som har givet os Kingos salmer i deres almindeligt kendte og brugte form. Nedvurderingen skal tydeligvis danne baggrund for fremhævelsen af salmebogskommissionens egen indsats og forstærkes i sammenhængen yderligere, når det om denne indsats hedder, at alle forkortelser „er søgt foretaget med videst mulig respekt for salmens helhed i tema og komposition” – den implicitte forudsætning må jo være den, at den aktuelle redaktion af Kingo-salmerne (i Den danske Salmebog) ikke udviser en tilsvarende respekt for „helhed i tema og komposition”.

Nu skal det siges, at det ikke står klart, om og i hvilket omfang statusrapportens bemærkninger er dækkende for det færdige salmebogsforslag. Princippet med kun at medtage eller udelade hele strofer eller vers er i hvert fald ikke konsekvent gennemført i det foreliggende forslag. Imidlertid er statusrapporten den eneste tekst,

---

5. Sst.

6. Sst.

vi har at forholde os til, hvis vi skal danne os et indtryk af de principper og motiver, der har bevæget salmebogskommissionen i dens behandling af Kingo-stoffet.

Et ejendommeligt træk ved statusrapportens fremstilling er den generaliserende vurdering af Kingo-salmernes redaktionshistorie, der beskrives som en række „omfattende redaktioner, udeladelser og omdigtninger gennem de mellemliggende århundreder” – idet det sidste må betyde fra Kingos tid til i dag. Denne formulering synes egnet til at vække et indtryk af, at der i begyndelsen af forløbet fandtes en „ægte vare”, en autentisk, uberørt Kingo-tradition, hvis salmer i deres uforandrede, tematisk afbalancerede form udtrykte al den uforvanskede teologi, forkyndelse og poesi, som de besad fra Kingos hånd. Det følgende forløb synes derimod at have karakter af en sørgelig forfaldshistorie, hvor diverse reducerende og forvanskende redaktioner foretog det ene indgreb og det ene overgreb på traditionen efter det andet for til sidst at efterlade os den ruin, som vi møder i Den danske Salmebog.

Dette indtryk, som salmebogskommissionens flotte bemærkninger må vække hos enhver, der ikke har noget specielt kendskab til dansk salmehistorie, er til gengæld en smule vanskeligt at forene med de historiske forhold. Et blik på de salmer, hvormed Kingo er repræsenteret i Den danske Salmebog, afslører således, at af de 92 numre, der her bærer Kingos navn, er de ni for første gang optaget i en dansk salmebog i 1953! 82 af salmebogens Kingo-salmer var at finde i Roskilde Konvents Salmebog (1855) eller i et af de efterfølgende tillæg hertil (1873, 1890). Af disse 82 Kingo-salmer var hele 65 derimod ikke at finde i den officielle salmebogsforænger, Evangelisk-Kristelig Salmebog (1798). Lige så bemærkelsesværdigt er det, at 28 af Kingo-salmerne i Roskilde Konvents Salmebog her for første gang er optaget i salmebogstraditionen. Disse 28 salmer har med andre ord ikke stået i nogen af de tidligere officielle danske salmebøger (heller ikke i den såkaldte „Kingos salmebog” fra 1699!). Dette gælder så markante Kingo-salmer som *Sorrig og glæde*, *Aldrig er jeg uden våde*, *Fryd dig i Guds behag*, *Min sol, min lyst, min glæde*, *Hvad er det for en snekke*.

Kingo-salmernes historie i den danske salmebogstradition afspejler altså langt fra en „oprindelig” autentisk overlevering i levende brug, som derefter forvanskes og reduceres af væmmelige redaktioner. Tværtimod er der tale om, at en salmeskat, der ved begyndelsen af 1800-tallet i stor udstrækning var blevet skubbet til side, blev genopdaget og bragt til ære og værdighed i forbindelse med den bevægelse for kirkesangens fornyelse, som først og fremmest er knyttet til den grundtvigske vækkelse. P.A. Fengers Kingo-udgave fra 1827 markerer et vendepunkt, ligesom Grundtvigs engagement for genopdagelsen af Kingo og hans talrige Kingo-gendigtninger naturligvis har spillet en stor rolle i denne forbindelse. Den grundtvigske bevægelse betød med andre ord en renæssance for Kingo-traditionen; og det var i meget høj grad den grundtvigske redaktion af Kingo-salmerne, der på ny skaffede disse den plads i kirkesangen, som de har haft siden.

Den teologihistoriske baggrund for den renæssance for Kingo-traditionen, som man kan tale om i forbindelse med grundtvigianismen, er behandlet af andre⁷, og skal ikke omtales nærmere her. Det er imidlertid lidt uforståeligt, hvad der får salmebogs-kommissionen til at skrive, som den gør i statusrapporten. Som nævnt er det ikke uden videre gennemskueligt, om og i hvilket omfang statusrapportens overvejelser er relevante for det færdige salmebogsforslag. Det er dog ikke til at komme uden om, at der godt kunne være en sammenhæng imellem den måde, Kingo-teksterne her fremtræder, og den despekt for forgængernes historiske arbejde, som statusrapporten så klart giver udtryk for. Denne påstand skal belyses i det følgende gennem nogle eksempler.⁸

---

7. Jf. Peter Thyssen: ”’Kender du de gamle salmer?’ Salmefornyelse i et grundtvigsk perspektiv”, *Kritisk Forum for Praktisk Teologi* 60, 1995, s. 44–56.

8. Der henvises i øvrigt til ”Kommentar til Forslag til Ny Salmebog (Betænkning nr. 1381, afgivet af den af Kirkeministeriet 5. januar 1993 nedsatte salmebogs-kommission, Bind 1), udarbejdet af et udvalg under bestyrelsen for Samfundet Dansk Kirkesang”, 2000, s. 6–35, hvor Kingo-salmerne i salmebogsforslaget er gennemgået og kommenteret.

Den generelle tendens i salmebogsforslagets behandling af Kingo-teksterne er et forsøg på i videst muligt omfang at tilbageføre teksterne til deres „originale” skikkelse eller i hvert fald at nærme sig denne. Udgangspunktet synes her at have været den ovenfor citerede passage fra salmebogskommissionens kommissorium. Der har i debatten været rejst megen kritik mod denne tendens, som også var markant i statusrapporten.⁹ Konklusionen på denne kritik, som ikke skal gentages her, er, at de mange tilbageføringer til originalsproget – hvoraf en meget stor del må karakteriseres som pedantiske – i bedste fald må kaldes overflødige, i værste fald (og det er desværre hyppigt) må antages at hindre en nutidig forståelse og tilegnelse af teksterne. Dette forhold afspejler sig direkte i den store udvidelse af mængden af forklarende noter, som salmebogskommissionen har fundet det nødvendigt at udstyre Kingo-salmerne med i forslaget. Resultatet bliver uundgåeligt, at disse tekster kommer til at fremstå som antikverede og unødigt fremmedartede for salmebogens brugere. Hertil kommer, at et stort antal Kingo-salmer i forslaget er blevet væsentligt forlænget og alene af den grund vil have sværere ved at holde sig på repertoire. Skal forslaget indføres som salmebog i den form, det har, vil følgen uden tvivl blive den, at Kingos salmer fremover vil blive sunget i mindre omfang end i dag.

Her skal særlig peges på det forhold, at tilbageføringen er søgt gennemført uden smålige hensyn til spørgsmålet, om der for de enkelte salmers vedkommende foreligger en aktuel og/eller historisk brugstradition – et forhold, der sætter salmebogskommissionens stræben efter en konstrueret „autenticitet” i et særligt lys. Der forekommer i salmebogsforslaget en række eksempler på, at den foreliggende salmebogstradition ikke er blevet benyttet der, hvor det havde været relevant. Salmen *O Jesus, går du da din vej* (DS 541, forslaget 590) gengives i forslaget med mindre ændringer i forhold

---

9. Jf. Peter Thyssen: ”Salmer i originalversion. En hymnologisk kommentar til salmebogskommissionens statusrapport 1996”, *Dansk Kirkesangs Årsskrift 1996*, s. 71-96; Jesper Langballe: ”Salme-arkæologi og politisk korrekthed”, *Tidshverv*, 71. Årgang, 1997, s. 25-33; Henning Nielsen: ”Kingo – dårlig endnu engang!”, *Dansk Kirketidende. Særunummer*, 2. februar 2001, 153. årgang, s. 5-6.

til Den danske Salmebog. I vers 7 har salmebogen den lidt vanskelige formulering. „Vel må han bide i min hæl, / trods, om han skade kan min sjæl”. Kingos formulering (1699) lyder: „Vel maa hand biide i min Hæl, / Men trods hand skade kand min Siæl”. Forslaget moderniserer her til: „Lad slangen bide i min hæl, / trods det han skader ej min sjæl”. Man kunne med fordel have brugt formuleringen fra Roskilde Konvents Salmebog: „Han dog ej skade skal min sjæl”. Et endnu tydeligere eksempel på den samme negligence i forhold til foreliggende tradition er den salme, der i Den danske Salmebog hedder *Din kirke-mark, o Gud* (DS 135). I forslaget hedder salmen *O Gud, hvor jammerlig* (forslaget 149) og er udvidet fra syv til otte vers. Som den står i Den danske Salmebog (og i Salmebog for Kirke og Hjem 1899) afspejler den både Kingos tekst og Grundtvigs gendigtning (Grundtvigs Sang-Værk 1/1, nr. 66), hvorfra de to første linier er taget. I Kingos version har salmen imidlertid 13 vers; og der kan i og for sig godt argumenteres for optagelsen af det „nye” vers 5. De første linier af dette vers lyder hos Kingo:

Nu strøer hand viit her ud
Et Kietter-Klinte-Krud

I forslaget er dette rettet til:

Han vidt omkring vil strø
sit kætterklintefrø

For at undgå Kingos vanskeligt forståelige udtryk „Kietter-Klinte-Krud” – hvad der kan være rimeligt nok – indfører forslaget altså det nyopfundne ord „kætterklintefrø”, der må karakterises som nærmest ulæseligt. Hertil kommer, at indholdet forvanskes, da der hos Kingo ikke er tale om, hvad den onde fjende – Djævelen – „vil” gøre, men om, hvad han faktisk gør. Det er ren virkelighed, ikke kun en mulighed. Vil man følge salmebogsforslaget i at genindføre dette vers, kunne man med fordel have anvendt formuleringen i den sønderjyske salmebog, der lyder:

Ved nat han går at strø
 vrang lærdoms klintefrø

Formuleringen er klar, forståelig og prægnant og henter sin baggrund direkte i den bibeltekst (jf. Matt. 13,25), som er salmens udgangspunkt. Men salmebogskommissionen har foretrukket sin egen – ringere – løsning.

Salmen *Den nåde, som vor Gud har gjort* (DS 596, forslaget 675) er i forslaget udvidet med et enkelt vers og får således fire vers som hos Kingo (1699). Dette omfang har salmen også i Roskilde Konvents Salmebog og i Salmebog for Kirke og Hjem; også her kan der godt argumenteres for en restituering af den oprindelige salmes fire vers. I det vers, som her er medtaget, men som ikke er med i Den danske Salmebog, skriver Kingo: „Gid Ædrue vi være kand”. Forslaget retter denne – unægtelig næppe brugbare formulering – til: „Gid ærlige vi være kan”. Helt uforståeligt er det, at man her ikke har ladet sig inspirere af den langt bedre formulering i Salmebog for Kirke og Hjem: „Gid vi årvågne være kan”. Kingos „Ædrue” går ligesom „årvågne” først og fremmest på den opmærksomhed, der retter sig udad mod Guds gerning; forslagets ”ærlige” har derimod en umiskendelig klang af indre, moralske kvaliteter. Kingos „saa hand os da beqvemme gjør” har man ligeledes ment at burde modernisere. Her kan forslagets „så han os brugelige gør” meningsmæssigt bedre gå an; men igen findes en bedre løsning i traditionen, idet Roskilde Konvents Salmebog og Salmebog for Kirke og Hjem har „så han os ret til sine gør”, som i hvert fald er lettere at synge.

Morgensalmen *Rind nu op i Jesu navn* (DS 686, forslaget 716) rummer grelle eksempler på forslagets tendens til tilbageføringer, der hverken sprogligt eller indholdsmæssigt er forbedringer, og som i høj grad må antages at ville skade salmens chancer for at blive brugt fremover. Der er andetsteds blevet peget på den ufrivilligt komiske virkning, når vers 1 føres tilbage til Kingos formuleringer („jeg vil i basunen støde”, „al min inderdel sig røre”). Salmebogskommissionens hang til at ville rette, hvor det synes ganske overflødig, illustreres i vers 6 (forslagets vers 5), hvor „skiftet” rettes til

„udmålt”. Da Kingo (1689) har „lodnet”, er det vanskeligt at se noget andet motiv grund til rettelsen end en fast overbevisning om, at man kan gøre det bedre end forgængerne, og at enhver ændring derfor på forhånd er at regne for en forbedring. Et ganske særlig uheldigt udtryk for salmebogsforslagets egenrådighed findes i det afsluttende vers. Kingo har:

Lad da uden Tid og Dage
Mig dit Æris Ansigt see!
Synd og Sorrig, Vee og Klage
Rodne med min Jorde-Blee.

Salmebogsforslaget mener – ligesom de øvrige nyere salmebøger – at udtrykket „jorde-ble” må undgås, og erstatter det med „jordelin”. Denne rettelse kræver så en ændring af de foregående linier af hensyn til rimet. Den danske Salmebog har følgende formulering:

Og når endt er tid og dage,
lad mig evig være din,
lad min synd og sorg og klage
smuldre med mit jordelin!

Her har Kingos klassiske og bibelsk begrundede eskatologiske billede, hvor saligheden forbindes med at skue Guds „æres ansigt”, måttet vige for forståeligheden og er blevet erstattet med det måske fra et æstetisk synspunkt lidt mattere – men bibelsk velbegrundede – udtryk for saligheden som det evigt at høre Gud til. Forslaget, der åbenbart ønsker at bevare Kingos billede, skriver:

Lad mig uden tid og dage
Se dit ansigts klare skin!

Her virker det imidlertid, som om man ikke har været opmærksom på, at ordet „skin” normalt betegner – ikke det, der skinner, men derimod det, som kun synes, men ikke er. Ville man have

Kingos billede med, kunne man have vendt sig til den sønderjyske salmebogstradition, der har formuleringen:

Lad da uden tid og dage
hist mig skue æren din

Prisen er her selvfølgelig den omvendte ordstilling. Salmebogsforslagets hjemmegjorte løsning kan dog under ingen omstændigheder bruges.

På baggrund af statusrapportens bastante udtalelser om respekt for Kingo-salmernes tema og komposition og om den „forvanskning af salmernes teologi, forkyndelse og poesi”, som man skyder tidligere redaktioner i skoene, kan der være grund til at gå salmebogsforslaget en smule efter i sømmene, når det gælder respekten for salmernes forkyndelse. I *Hvor saligt var det ægtepar* (DS 124, forslaget 134) er de afsluttende linjer, der i Den danske Salmebog lyder:

Og efter død og grav dem giv
din Himmels ære-smykke!

i forslaget rettet til:

og siden dem i døden giv
din Himmels æresmykke!

Det er tænkeligt, at man hermed har ønsket at nærme sig Kingos formulering: „og efter Døden dennem giv”). Imidlertid overses det, at Kingo tænker konkret eskatologisk: Døden er netop ikke det sidste og saligheden ikke et vagt løfte om et eller andet, der gives „i” døden, men derimod opstandelsen til liv, der følger efter død og grav.

Den salme, der i Den danske Salmebog hedder *Fra verdens morgenstund udgår* (DS 146), er i forslaget (ligesom i Salmebog for Kirke og Hjem og i Roskilde Konvents Salmebog) kommet til at hedde *Guds nåde og årvågenhed* (forslaget 159). Salmen fandt for første gang optagelse i Roskilde Konvents Salmebog og fik her et vers

digtet til; det er dette vers, i Roskilde Konvents Salmebog og i Salmebog for Kirke og Hjem det andet, der i Den danske Salmebog er blevet det første. Forslaget udelader det tildigtede vers og restituerer det oprindelige første vers. Desuden foreslås Kingos tre vers (forslagets vers 2-4), der parafraserende udlægger vingårdslignelsen fra Matt. 20,1-16 om skabelse og syndefald, genindført. Et af versene (vers 3) lyder i Kingos formulering (1689):

At vi som hafde Doune sind
 Og kun paa Verden snaabte,
 Vi skulle der Guds Arbeid faa,
 Og frem i fliid og Frugter gaa,
 Som hand aff os Forhaabte.

Her har salmebogscommissionen forståeligt nok villet undgå Kingos „snaabte”. Resultatet er blevet følgende:

at vi, som havde dovne sind,
 og altid verden valgte,
 vi skulle der Guds arbejde få
 og frem i flid og frugter gå.
 Han os blandt sine talte.

Ikke blot er denne formulering mattere end Kingos egen; men det er stort spørgsmål, om forslaget her kan siges at respektere det teologiske udsagn i verset. Kingos slutlinie er en understregning af loven, Guds krav/forventning til det skabte menneske om frugter; man kan i denne linie fornemme et ekko af Esajas 5,2. I forslaget er linien derimod blevet en blot og bar henvisning til Guds godhed.

Helt ubegribelig er forslagets maltraktering af *Over Kedron Jesus træder* (DS 155, forslaget 171). Salmen har hos Kingo (1689) i alt 14 vers, i Den danske Salmebog er udvalgt seks vers, i forslaget er den udvidet til syv. Imidlertid har salmebogscommissionen valgt at udelade to af salmebogens vers (vers 3 og 5) for i stedet at optage tre „nye” vers (forslagets vers 3, 4 og 6). Kingos passionssalme fra 1689

er en skildring af „Jesu Sved udi Urtegaarden”, en parafraserende og tolkende betragtning over Getsemane-scenen fra lidelseshistorien. Her kan det vers, der handler om Jesu bøn til Faderen, og som i Den danske Salmebog er vers 3, naturligvis ikke undværes, idet Jesu bøn dog er det centrale tema i denne scene. Dette centrale vers udelader forslaget for til gengæld at optage nogle mindre markante betragtede strofer. I Den danske Salmebog er det afsluttende vers 6 fremkommet ved en kombination af seks linier fra en af Kingos strofer og to linier (slutlinierne) fra en anden. Her vælger salmebogscommissionen (jf. statusrapportens bemærkninger om hele strofer som garanti for ægtheden?) at restituere den første af de oprindelige Kingo-strofe i dens originale form. Herved kommer de to sidste linier, som er Kingos egne slutlinier) til at mangle:

da skal jeg i dødens våde
finde salighed og nåde!

skønt disse linier naturligvis bør forblive salmens afslutning. Hvorledes salmebogscommissionens kreative omstrukturering af *Over Kedron Jesus træder* skal være et udtryk for „respekt for salmens helhed i tema og komposition”, er en smule vanskeligt at se.

En anden af „Vinter-Partens” passionssalmer, *Mørket skjuler jorderrige* (DS 160, forslaget 174), har ligeledes i forslaget fået et andet vers-udvalg, idet Den danske Salmebogs vers 4 er udeladt og et nyt vers 6 optaget. Tilsammen har salmen dermed stadigvæk syv vers som i salmebogen (mod Kingos 12 vers). Det vers, der foreslås udeladt:

Var det kun om sværd at gøre,
og det kun om magten gjaldt,
ej alene Malkus' øre
blodig hen på jorden faldt,
men Guds engle tusindfold
skulle hævne denne vold;
dog han vil sig tålig skikke
og Guds vredes kalk uddrikke

understreger (på linje med Matt. 26,53) Guds uindskrænkede almagt og Jesu frivillige lydighed som baggrund for lidelsen; og udeladelsen af dette aspekt synes ikke uden videre at være et tegn på respekt for salmens „teologi, forkyndelse og poesi”.

Håndgribelig er også reduktionen af Kingos forkyndelse i forslaget af *O Jesus, på din alterfod* (DS 427, forslaget 442), som – stik imod den ellers fremherskende tendens – foreslås skåret ned fra ti til otte vers. Problematisk er udeladelsen af vers 2:

Mit hjerte jeg til dig frembær’,
så sygt og såret, som det er,
o Herre Jesus Krist, dit blod
for mine sår er salve god!

Udeladt i forslaget er endvidere vers 8, der rummer en markant og klar forkyndelse af nadveren som salighedens sakramente, beredt ved „sandheds mund”, dvs. Jesu eget løfte:

Det bord, beredt ved sandheds mund
er salighedens faste grund,
det er mit håb, som kvæger mig
med liv og lyst evindeligt.

Langt mindre præcist i sin udtryksmåde er det vers, der i forslaget foreslås optaget:

Det bord det er min sjælekraft,
der får jeg livets himmelsaft,
det er mit hjertes styrkes rod,
det er min trøst, min tro, mit mod.

Her må versudvalget i Den danske Salmebog utvivlsomt foretrækkes, bl.a. fordi det vers, forslaget vil optage, mangler den afgørende henvisning til Jesu ord som grundlaget for nadverens betydning.

De eksempler, der er omtalt her, kunne suppleres med adskillige andre. Det skal for god ordens skyld understreges, at ovenstående gennemgang ikke bygger på nogen slags selvstændige kildestudier, men blot er baseret på Det danske Sprog- og Litteraturselskabs Kingo-udgave samt Mallings salmehistorie. På den baggrund virker det særlig ejendommeligt, at salmebogskommissionen med den tid, der har været til rådighed for arbejdet med Kingo-salmerne, ikke i højere grad har valgt at forholde sig til eller lade sig inspirere af den levende tradition, som den er dokumenteret i salmebøgerne fra det 19. århundrede og fremefter. Her har man tilsyneladende bestandig foretrukket at gå sine egne veje frem for at lade sig vejlede af forgængerne, som man jo – hvis statusrapportens bemærkninger skal tages for pålydende – heller ikke har den helt store respekt for. Resultatet er blevet, som det under disse vilkår måtte blive.

Hvad forstår man ved at forstå?

Af Karen Horsens

„Tvivler nogen paa Ægtheden i et Vær som dette:

– „Turtel-Due,
kom at skue,
kom at skue bag Gærdet hist.
Der skal du finde
Forsommers Minde,
Forsommers Minde alt grøn på Kvist.”
(Brorson).

Jeg regner det for god Lyrik, så god som den overhovedet findes.

Det er imidlertid ikke denne Artikels Formaal at paavise den lyriske Ægthed i de gamle Digteres Vær, i Salmer af Kingo, Brorson, Grundtvig. Jeg anser det for givet, at bedre Lyrik end disse Digteres bedste Vær (selv om det var Salmer) faar vi ikke, om vi endda faar rigtigere Meninger.”–

Det er jo store ord, profetiske: vi får aldrig bedre lyrik end den, Kingo, Brorson og Grundtvig skrev, åbenbart hverken verdslig eller kristelig. Det er såmænd Thøger Larsen, der i en artikel fra 1914 anser *det* for en given sag. (Hasselbalchs Kulturbibliotek CXLV, udgivet i 80-året for Thøger Larsens fødsel). Man kunne i grunden ønske, at enhver diskussion om behovet for nye salmer blev indledt eller afsluttet med, at vi mindede hinanden om, at vi i dette land ikke just har noget til gode, hvad salmer angår.

Men så snart dette er sagt, vil man blive mødt med en indvending, – med det som synes at være indvendingen: det er fint, vi har denne gamle, fornemme salmeskat – men den er jo bare utilgængelig for moderne mennesker! især kan de unge slet ikke forstå de gamle salmer! Ved et sognemøde et sted på Sjælland for nylig var der et ungt menighedsrådsmedlem, der med en udtrykkelig henvisning til sin status som den yngste i rådet og vist også den yngste tilstedeværende ved mødet gjorde gældende, at hun i vor – i øvrigt dejlige, sagde hun – salmebog savnede salmer i sin egen tids sprog og også med sin egen tids tonedragt, – salmer hun kunne *forstå*. – Hvordan mon man kan synes, at vores salmebog er dejlig, hvis man i al bred almindelighed kun forstår sin egen tids tale- og tonesprog?

Hvad forstår man ved at forstå? Det spørgsmål forekommmer mig at ligge hen som et mærkeligt uopdyrket område ikke blot i salmedebatten, men i hele gudstjenestedebatten.

Alle kan vel være enige om, at vi på en eller anden måde skal kunne forstå, hvad vi hører i kirken. Der er præster, om hvem mange siger, at „han da prædiker, så folk kan forstå det”. Det lyder umiddelbart ligetil og naturligvis er det storartet, at der er præster, der taler, så folk kan forstå det. Men hvordan prædiker denne gode præst i grunden? hvad menes der mon med hans „forståelighed”?

Enhver præst kender det: I præster skal bare tale, så folk kan forstå det, så skal folk nok komme i kirke. Og sådan vil vi da gerne prædike.

Men det er på ingen måde entydigt, hvad der ligger i det krav. Ingen kan vide, hvad der menes, når man siger om en præst, at han prædiker, så folk kan forstå det.

Det kan betyde, at det, den præst siger, er som talt ud af ens eget hjerte. Han fik afleveret spark til dem, man selv har lyst til at give en spark. Han fik gjort det klart, at Vor Herre Jesus holder med os, der har disse meninger – og så fik han selvfølgelig sagt noget om de synder, som findes selv hos os, der ellers er så rigtige, – det skal jo siges, hvis det hele skal være rigtigt. Man kan gå munter hjem som den, der har forstået det hele, man var enig med præsten og Vor

Herre, og hvis man er tilstrækkeligt mange om den enighed, så har præsten ry for at holde forståelige prædikener, ja ligefrem dejlige prædikener.

Det kan også være, at mange fandt præstens prædiken forståelig, fordi der simpelthen ikke var noget at forstå. Alt var så indlysende rigtigt og fornuftigt, at ikke en fornuftig sjæl kunne finde på at modsige det: det er katastrofalt, at vi mennesker har drevet rovdrift på naturen, diskrimination under alle former er en vederstyggelighed, undertrykkelse, udnyttelse af mennesker – altsammen er modbydeligt og ondt, ulykker, mennesker har skabt, og vil vi regnes for gode mennesker, må vi være modstandere af alt dette. Og for at der skal komme en prædiken ud af det, sluttet der med, at sådan mener Vorherre Jesus også, og han vil holde med os imod alle de onde. Det var en prædiken, der var til at forstå, siger man – men den bliver måske nok lidt kedelig i det lange løb.

Det siger sig selv, at så længe vi holder os til disse to opskrifter på forståelighed er det nemt at prædike – jeg vil mene, man kunne blive ved uden tænkepause i mange timer. Og hvis man kan skrive en konfirmationssang til sin søn, kan man efter samme opskrift også skrive en forståelig salme: en salme, der siger alt det, som folk med ens egen baggrund altid har sagt og fundet ganske uomtvisteligt – og som forstås af de indforståede, – eller en salme, der siger alt det, som alle ordentlige mennesker i dagens Danmarks kan være enige om. Det er bare et spørgsmål om at være ferm til at finde rim.

Der er begået mange moderne salmer efter disse opskrifter i de sidste 20–30 år. Salmer om forurening, undertrykkelse, imperialism, racisme, bilisme, støj og røg – og Vorherre, der bestemt vil hjælpe alle os, der er imod den slags. Det er altsammen til at forstå, og det kan måske også være sjovt eller rart at få disse tanker sat på vers og synge versene i kirken, men man bliver måske hurtigt træt af det. Også nye salmer, som på ingen måde er moderne, er der skrevet i de samme år, salmer, der helt og holdent er støbt i de gamle forme, både hvad form og indhold angår, og de har naturligvis været nøjagtig så lidt eller meget forståelige som de gamle salmer.

Begge kategorier var rigeligt repræsenteret i det store tillæg fra 1994, – og de fleste salmer af begge kategorier er faldet ud af den endelige forslag til en ny salmebog.

Der er i alt dette en nøje parallellitet mellem prædikenens og salmedigtningens vilkår: det er svært at klarlægge, hvad det er, man mener, når man klager over ikke at kunne forstå sproget i kirken. Det synes at være ret ligetil at sige eller synge noget forståeligt – man skal bare holde sig til, hvad den til enhver tid forsamlede kreds godt ved i forvejen. Hvis det er det, man skal.

Men ved salmen er der så den komplikation, at det hyppigt kan være melodien, der skovler ordene ind, så man siger: det er noget, man kan forstå. Sådant noget vil folk gerne synge. Og det, man kan forstå rent musikalsk, det må så ganske som når det gælder ordene være det, man godt kender og kan lide i forvejen, være det, hvor informationen er = nul, som det engang var moderne at udtrykke det: melodien hører til det velkendte stof, gerne det, vi forstår ved underholdningsmusikken.

For 30 år siden lød opfordringen til præsten: hør bare Frelsens Hær glade sange! det er noget, folk kan forstå! hvorfor bruger I ikke det i kirken? En af Frelsens Hærs glade sange havde omkvædet:

Herlige Golgatha!
 Herlige Golgatha!
 der synden blev sonet og gælden betalt –
 dengang på Golgatha!

Skulle det være specielt forståeligt? det er et stykke ganske bastant forsoningsteologi, og i grunden synes jeg, mange af de gamle digtere i salmebogen gør mere for omend ikke at forklare korsets gåde, så dog give udtryk for det gådefulde.

Men „Herlige Golgatha” – måske bruges den den dag i dag – blev sunget på en visemelodi, vistnok fra begyndelsen af århundredet, med ordlyden:

Elsker du mig som før
ja, det ved Gud, jeg gør!

Melodien var storartet inden for sin genre, og selvfølgelig syntes man, dette her var noget man kunne forstå – til forskel fra de kedelige salmer i kirken.

Men hvad var det i grunden, man *forstod* ved hjælp af den fornøjelige melodi?

I dag vil man så have „tidens musik” ind i kirken for at især de unge bedre skal kunne forstå evangeliet, når det lyder til dem i toner, som er deres egen musik – hermed menes naturligvis den moderne populærmusik, man hører alle andre steder, – eller også menes der nogle forskrækkeligt kedelige nye melodier, der imidlertid udmærker sig som „moderne” derved, at man ved slutningen af hveranden linie skal lave et ejendommeligt lille hop med stemmen. Så kaldes de for „rytmiske”. Højskolesangbogen byder på en del af den slags melodier, „hoppet” lyder højst ejendommeligt, især når melodien udføres i en forsamling valgmenighedsmedlemmer af agtværdig alder, som jeg hørte det engang.

Det kan der siges umådelig meget om, men her skal vi holde os til, hvad den musik, de unge er vant til at høre – og vi ældre forresten er tvunget til at høre, bare vi skal købe et blomkålshovede – kan gøre for *forståeligheden*. Ja, de velkendte toner, den velkendte genre, kan måske nok rykke teksten, der bruges, ind i de unges hverdagsverden. Men det er jo netop den verden, hvor man hører musik, fordi det får det hele til at glide så let, man undgår stilheden, intet skal tages så højtideligt. Den forståelse, der opnås ved manøveren, er højst den følelse, at kristendommen godt kan glide ind mellem alt det andet, der sådan kan gøre livet nemmere og fornøjeligere, måske endda med en vis biklang af det pikante.

Måske er sagen den, at man vil have vor egen tids musik og ord ind i kirken *ikke* for at kunne *forstå* salmerne i og for sig, men man vil

slet og ret have noget, som bliver accepteret, noget, konfirmanderne og andre folk gerne vil synge, fordi melodien er sjov, fordi ordene synes provokerende i en kirke eller fordi ord og melodi tilsammen har en sød og hyggelig helhedsvirkning. Er det overhovedet forståeligheden, det hele drejer sig om? Frans af Assisis Solsang er med i tillægget fra 1994 i en fin oversættelse af Johs. Johansen. At dømmes efter de salmetavler, man har lejlighed til at studere på strejftog rundt i landet, blev den meget hurtig populær,:

Se, broder Myre, klog som få
 har alt, hvad han kan slæbe på,
 mens søster Sommerfugls fornuft
 omtåges helt af blomsterduft.

Det er lige noget for børnene, al den søde snak om de små dyr, og når det hele så jubler af sted på en ørehænger af en melodi fra 1623, ja, så er succesen hjemme.

Den gamle og i sig selv kønne sag af Frans, et fint minde om ham, – den er vel netop også, trods sin alder, forståelig?

Javist, men det, der måske ikke så forståeligt endda, er, at vi i 2001 sidder muntert og synger om broder Sol og søster Måne og broder Vind og søster Vand og broder Myre – mig forekommer det lidt for nuttet – og kan der ikke opstå et alvorligt forståelsesproblem i familien, hvis far går hjem fra kirke og griber giftsprøjten for at få udryddet de forbistrede myrer på terrassen? Men det er åbenbart ikke sådan, det skal forstås, at salmen er forståelig. Den er bare skæg at synge. Men det bidrager vel i og for sig ikke til forståelsen af noget budskab?

Hvis vi forudsætter, at en salme for at være salme skal handle om Gud og om mennesker i deres forhold til Gud – hvad betyder det så, at den skal være forståelig?

Det betyder i hvert fald ikke, at den skal fremstille kristendommen, så den bliver *acceptabel* for nogen. Var der nogen, der virkelig forstod Jesus, så var det da farisæerne. De forstod alt for godt, hvad han mente, og det var derfor, de blev så vrede på ham.

Det betyder heller ikke, at den skal gøre kristendommen *tillok-kende* for enhver – med eller uden forståelse. For nogle år siden rejste en sydamerikansk vækkelsesprædikant rundt i Europa, ledsaget af et stort hold teknikere, der sørgede for bred opmærksomhed. I et interview fortalte han om grunden til sin succes: i dag står man som prædikant over for så uhyre menneskemasser, at den gammel-dags prædiken, der henvender sig til den enkelte, ikke længere duer. Man må ganske enkelt fremstille de store modsætninger i verden og få tilhørerskarerne til at vælge kristendommen ved at beskrive den med positivt ladede ord som: lys, varme, skønhed, kærlighed, glæde, fred, lykke – stillet over for alt det, der ikke er kristendom, og som derfor er mørke, kulde, farer, ondskab, ulykke, ufred, elendighed. At forkyndelsen må omgives af passende stemningsskabende musik er en selvfølge. –

Manden har sikkert ret i, at det kan lade sig gøre at omvende store „masser” på den måde – men det bliver jo ikke en omvendelse til Vor Herre Jesus. Set i forhold til ham, der endte sit liv på et kors, er den slags falsk reklame. Det samme bliver det, hvis vi prøver at skabe forståelighed ved samme besnærende metode – selvom vi ikke just tænker i „masser”.

Begribeligvis bliver en salme – eller et andet digt – ikke forståelig, fordi den er skrevet i fjor og forsynet med melodi fra i år. Der er nok mange, der vil synes, at Inger Christensens kærlighedsdigte er bedre end Emil Aarestups, – men der er næppe nogen, der vil drømme om at påstå, at de umiddelbart er mere forståelige.

Tilsvarende er der ikke noget, der er uforståeligt slet og ret, fordi det er gammelt. Engang læste jeg et kapitel af Højsangen for at give konfirmanderne et indtryk af Biblens mangfoldighed. På forespørgsel, hvem der mon havde skrevet det, var der en kvik pige, der forsigtigt foreslog: Tove Ditlevsen. Og forslaget var da ikke helt tosset. Om en salme er forståelig har ikke noget med dens alder at gøre.

At der i gamle salmer kan forekomme ord og udtryk, som helt er gået af brug og er blevet uforståelige eller værre: som har skiftet betydning og er blevet groteske og latterlige i sammenhængen, er

en anden sag. Det ændrer ikke ved salmens fundamentale forståelighed. Vi skal redde de gode gamle ord så længe det er muligt – det er helt i orden, hvis det kirkelige sprog udfylder en sprogbevarende opgave i folket – og når det ikke lader sig gøre længere, så er der råd for vanskeligheden: kyndige folk har i århundreder varsomt taget sig af disse sproglige problemer, så salmerne den dag i dag går folket til hjerte.

Hvis ordet „forståelig” overhovedet skal bruges som kriterium, når man taler om salmer, må det ord i denne sammenhæng betyde ganske det samme som når man taler om prædikenen: jeg forstår den prædiken og den salme, hvor der tales om mennesket, så jeg genkender mig selv – og tales om Kristus, der har gjort store ting imod os, så det evangelium lyder også til sådan et menneske som den, jeg er.

Og i den forståeligheds-sammenhæng kommer problemer om landbrugsamfund og bysamfund slet ikke ind i billedet, mine muligheder for at forstå forbedres ikke ved, at budskabet garneres med støj og røg og fabriksskorstene og aftenbajere.

Mærkværdigvis er det sådan, forekommer det mig, at det netop er i udtrykket for menneskelivet med dets tvivl og frygt og sorg, de moderne salmer mest kommer til kort over for de store, gamle.

Et enkelt eksempel: *tvivlen* er som bekendt det store problem for moderne mennesker, som så gerne vil tro, men desværre ikke kan. Det véd ethvert fromt menneske. Men moderne salmedigtere har svært ved at finde ord til beskrive den tvivl. Mennesket kan miste troen:

Når den søde stemme frister
os med brød og skuespil,
når gudsbarnet troen mister,
troen på, at Gud er til

riv da masken af den onde –

(Johs. Johansen 1985, forslaget nr. 627)

Her kommer det til udtryk, at tvivlen er Djævelens værk – men noget forløsende udtryk for tvivlens væsen, dens hærgen i sjælen ligger der ikke i det. Eller Svein Ellingsens strofer fra 1978:

Midt i alt det meningsløse,
som vi møder her på jorden,
bliver hjertets skrig til bøn.
Gud, vi råber: Om du findes,
find os, red os, når vi synker
i vort eget tomheds mørke!

Skønt et ubesvaret: „Hvorfor?“
stadig dirrer i vort hjerte,
beder vi dig: giv os tro,
tro på dig, som kæmper med os,
fyldt af kærlighed, i nærkamp
med det ondes magt i verden!
(forslaget nr. 626)

Her er der tilsyneladende ingen tvivl om, at tvivlen kommer af alt det onde i verden, og at det, vi behøver, er tro på, at Gud, hvis existens vi selv korrekt tvivler på, kæmper med os mod det udefra kommende, som forårsager vor tvivl. Tvivlen kommer af, at verden er, som den er. Salmen udtrykker den almindelige mening: vi tvivler, fordi vor retfærdighedssans gør det meget vanskeligt for os at tro på en Gud, der tillader så meget ondt

Men er det tvivlens væsen, der her er beskrevet, – kan vi kende os selv i den tvivl?

Grundtvig går, forekommer det mig, anderledes tæt på os:

Ja, vi tro, men tvivl sig klæber
som en øgle ved vor tro,
døden spiller os på læber,
hvor vi mellem skygger bo,

håbet er, som mat det glimter,
 når bag sky vi månen skimter.
 Grundtvig 1834, DS 479, v. 3

Her er der talt alvor om tvivlen – og der er talt glasklart. Forståeligt, som var det skrevet i går – eller for 500 år siden. En tvivl, vi genkender som vores. Tvivlen er ikke et onde, som verdens ondskab har praktet os på, men den er vor egen tvivl. Den har at gøre med det, der tales om i næste vers:

– lad ej fjenden os indskyde
 lidt det er, dit ord at lyde!

Vist vil der aldrig på dansk blive skrevet bedre lyrik end den Kingo, Brorson og Grundtvig skrev, – men fornyet er salmesangen dog blevet, sammen med forkyndelsen. Jakob Knudsens *Se, nu stiger solen* (fra 1891) og hans *Tunge, mørke natteskyer* (fra 1890) kom ind i Den danske Salmebog i 1953. *Se, nu stiger solen* (DS 700) har opnået en folkelig status, der nærmer sig *Den signede dag*. *Tunge, mørke natteskyer* (DS 729) er mindre udbredt, nok først og fremmest af den enkle grund, at søndagens aftentjeneste er i stærk og beklagelig tilbagegang i vore kirker. Men sin i klarhed og enkelhed er salmen en perle, der bringer den smukt ind blandt de salmer, der gør fyldest som „læsesalmer” til hjemlig brug:

Lad mig føle, hver gang når
 livet bliver mig øde,
 at du, Fader, hos mig står
 og i sådan møde!
 Og når natten i mit bryst
 hjertet vil omlejre,
 o, da skænk mig livsens trøst,
 vind mig lysets sejr!

Og når dødens nat engang
over mig sig sænker,
lad mig høre morgensang
førend ret jeg tænker:
dine fugles morgensang
i den høje sommer
der, hvor dag er altid lang
natten aldrig kommer!

(vers 3 og 4)

En ensomhed og angst, vi kender, har her fundet forløsende udtryk og gør disse strofer til en højst personlig bøn – der tillige er hele den kristne menigheds bøn.

K.L.Aastrup kom ind i den autoriserede salmebog i 1953 med 4 salmer, som alle hurtigt kom i brug. 552, *Guds egen, kære søn* fra 1939 indtager en særlig plads, når man taler om begrebet forståelighed i forbindelse med salmer. Foruden at være en klar og dejlig salme om bønnen, både som menighedssalme og som læsesalme, er den på forunderligste vis en nøgle til forståelse af nogle – efter de fleste præsters erfaring – tunge tekster i kirkeåret: Johannes-teksterne til søndagene mellem påske og pinse. Jeg ved ikke, om Aastrup i denne salme taler „moderne”, men salmen bibragte i hvert fald dengang salmebogen noget nyt ved at tale så tekstnært og enkelt om Kristus som den, der er med os på vejen og samtidig er vejens mål, at den trænger sig på som „tekstvejledning” hver eneste af disse søndage:

– med ham er alt vi fremme
og har hos Fader hjemme.

Og er jeg døv og blind
og træt og tung i sind,
jeg ved dog, Jesu øje
ser Fader i det høje,
jeg ved dog, Jesu øre
kan Fader-røsten høre.

Det trøstes jeg da ved,
 det er i dag min fred;
 dermed har han mig givet
 frimodighed til livet
 og taget fra mig sorgen
 for natten og i morgen.

(vers 3,4 og 5)

Som vi ikke bør tale om salmer uden at huske på, hvilken rigdom, vi allerede har, kan man ret beset heller ikke tale om salmen og dens „forståelighed” uden dog lige at nævne, at alt, hvad der hører under begrebet „forståelse” i kirken, henhører under den 3. trosartikel. Salmesangen henhører vel endda under et hyppigt ret upåagtet led i denne troskendelsens 3. del. Der tales umådelig meget om *kirken* i disse år, mere end om Vorherre selv. Vi tror såvist på den hellige almindelige kirke, – men dernæst tror vi på: de helliges samfund, som lyder lidt florumvundet og som vi ikke taler om. Men udfolder det sig ikke netop i salmesangen?

Når vi i en bange stund synger en salme, hvor vi låner ord af en digter, som kommer fra *sin* stund i 1939 eller 1848 eller 1765 eller 1674, og vi i de ord genkender os selv og føler os taget ved hånden frem til den evangeliets morgen, hvor vi – „siger god nat til tvivlen og frygten og sorgen” –, så udgør vi netop sammen med den gamle digter og alle de mange, der i tidernes løb er blevet ledet den samme vej – de helliges samfund, fælles om livet og troen.

Forståelighed har intet med samtidighed at gøre, og vist er der flere gode ting i det fremlagte salmebogsforslag, men at man skulle lade det autorisere i en mere eller mindre forbedret (eller forringet?) form, for at vor samtid bedre skulle kunne *forstå* kirkens budskab – det er det næsten svært at tro, at nogen kan mene.

Hvis der har været en tradition for, at vi skulle have ny salmebog hvert 50. år, så var det måske på tide at ændre traditionen. De gode salmer af Johs. Johansen og Jørgen Michaelsen og Lisbeth

Smedegaard Andersen kan leve videre i tillæggene indtil det udkrystalliseres, hvilke af disse salmer, der er de bedste – og måske kommer der noget nyt til. Ellers må vi igen læse på Thøger Larsens ord: „bedre lyrik er aldrig skrevet på dansk end den Kingo, Brorson og Grundtvig skrev”!

Billedbrugen i de moderne salmer

Af Henriette Bacher Lind

Denne artikel hedder: „Billedbrugen i de moderne salmer”, men den kunne for så vidt lige så godt have heddet: „Hvorfor er den moderne salme så problematisk?” Det er nemlig ikke mindst de moderne salmers sprog- og billedbrug, som gør de moderne salmer så vanskelige at have med at gøre.

Det har fra starten, og dvs. allerede fra december 1992 været klart, at alle nye salmer, som overhovedet kunne komme på tale i forbindelse med udgivelsen af en ny salmebog, først og fremmest skulle opfylde teologiske og litterære kvalitetskrav. Ser man på resultatet, dvs. på det Forslag til ny salmebog, som blev sendt ud til høring den første marts 2000, er det da også tydeligt, at kommissionen har lyttet til den kritik, som mødte *Tillæg til den danske Salmebog*, da det udkom i 1994, og de mest yderliggående af de nye salmer er således fjernet. Til stor fortrydelse for nogle og til stor lettelse for andre.

Hvad er det så i vejen? Det samme, som for så vidt har været i vejen lige siden Tillægget udkom: hverken det teologiske eller det sproglige er endnu godt nok, og det vil igen sige, at man endnu ikke har turdet drage den fulde konsekvens af, at man i gudstjensens nuværende form ikke kan synge hvad som helst.

Man vurderer ofte de nye salmer ved at stille dem op overfor forskellige former for salmedefinitioner, for derefter at se, om de lever op til kravene. Jeg vil dog i denne sammenhæng bevæge mig ind i salmen fra en lidt anden kant. Med udgangspunkt i Georg Brandes, der har sagt: „Sproget er vel kun Digterværkets Overflade; men ved at lægge sin finger på Huden føler man den bankende Puls, der angiver Hjerteslaget i det Indre”, vil jeg begynde med

sproget; det, man kunne kalde salmens overflade og derfra arbejde mig ind til kernen, som er salmens teologi. Det vil i sidste ende sige, at jeg vil arbejde ud fra det udgangspunkt, at salmen, før den er at regne for et stykke kirkelig brugslitteratur, i allerhøjeste grad også er et stykke poesi, der hverken kan eller skal tænkes uden poesiens muligheder og virkemidler. Når jeg overhovedet vil gøre det på den måde, skyldes det en klar opfattelse af, at salmens ordvalg og særligt dens billedbrug bedre end noget andet afslører, hvilken teologi den pågældende salme repræsenterer, og at man derfor ikke må forledes til at tro, at salmedigteren vælger sine sproglige udtryk og virkemidler uden tanke for, hvilket budskab, som herigennem synges ind i menigheden. Ofte kan det valgte ord eller billede virke neutralt eller ligefrem uskyldigt, men gennem de associationer, som det vækker hos den læsende/syngende, øver det alligevel stor indflydelse. Skønt de nye salmedigteres store mulighed for fornyelse netop ligger i det sproglige, er udgangspunktet stadig, at salmen også er et stykke brugslitteratur, der skal kunne glide ind i den autoriserede liturgi uden i overført betydning at lave for meget støj og uorden, og ord- og billedvalg skal derfor til hver en tid sættes i forhold til Skrift og tradition. En kendt bibelsk metafor eller begreb kan ikke uden videre placeres i en sammenhæng, hvor dens eller dets betydning ændres grundlæggende.

Når det gælder de nye salmer vil man ganske vist hyppigt opleve, at deres billedsprog i første omgang virker kendt, fordi man er fortrolig med dette sprog gennem bibelteksterne eller de ældre salmer. Men ofte bruges de kendte billeder i en ny kontekst, der giver dem en helt anden betydning. Traditionelt set har både Det gamle og det nye Testamente leveret ikke blot indhold, men også et væld af billeder og poetisk stof til salmerne, og mange af de ældre salmer i vores nuværende salmebog lever af denne mere eller mindre direkte intertekstualitet, som imidlertid udfordres kraftigt, når metaforen løsrives fra sine rødder, sådan som det ikke sjældent sker i de nye salmer. Summa summarum må man sige, at teologien og poesien er så nært forbundne størrelser, at en forandring på det ene

område uvægerligt vil trække en forandring på det andet område med sig. Ændres teologien, ændres også det sproglige udtryk, som skal formidle teologien.

De temaer, som de moderne salmedigtere behandler i deres salmer, kan ikke kaldes egentlig utraditionelle eller grænsesprængende. Der digtes salmer over såvel højtider, sakramenter, trosbekendelsens led, årstiderne og det, der i vores nuværende salmebog hedder: jordelivet, men som nu kaldes menneskelivet, og som rummer ikke mindst begravelsessalmer. Der er således ikke noget at udsætte på digternes valg af emner, bortset fra, at man endnu engang må have lov at undre sig over, at ordet „synd” stort set ikke figurerer i de moderne salmedigteres vokabularium, men er skiftet ud med ordet „skyld”, men man kunne selvfølgelig for en gangs skyld være venlig og mene, at det simpelt hen er, fordi de ved, at de ældre salmer stadig vil blive sunget lige så ihærdigt som før og derfor fuldtud udfylder denne mangel. Man kunne også være skrap og sige som Jørgen Kjærgaard, der citerer biskop Martensen for at have sagt: „Om den danske kirke kan bemærkes, at den er fattig på Theologie, men riig på Psalmer...” og herefter drejer udtrykket en smule for at kunne konkludere: „den danske kirke (er) nylig blevet rig på salmer, der er fattige på teologi” (Jørgen Kjærgaard: *Du blandt vore lovsange bor*, s. 79). Og man kunne fortsætte kritikken og påpege, at det vitterligt er et stort problem, at de nye salmer som hovedregel rejser flere spørgsmål end de besvarer. Da den nye salme netop burde imødekomme tidens krav om forståelighed i stedet for at fordunkle de teologiske forhold, er det et ret afgørende anklagepunkt.

Det ser ud, som om der er flere grunde til dette, men en af de allervigtigste er efter al sandsynlighed, at salmedigterne paradoksalt nok står temmelig uafklarede overfor flere teologiske grundsætninger. Enten fordi de i en lidt misforstået solidaritet prøver at sætte sig i det såkaldt moderne menneskes sted, i stedet for at skrive på egne erfaringer af tro og tvivl, eller også fordi de simpelt hen for længst har gjort op med det folkekirkelige bekendelsesgrundlag og nu digter med udgangspunkt i egen troslære. Uanset hvad grunden

måtte være, skaber den teologiske forvirring to store problemer. På den ene side bliver salmernes billedbrug usikker og dermed upræcis, på den anden side åbnes der mulighed for psykologiske udlægninger, som direkte forplumrer fremlæggelsen af kristendommens væsen.

1. Generelt om de moderne salmedigtere

Overordnet kan man sige, at de nye moderne salmer i Forslag til ny salmebog består af to helt yderliggående strømninger samt en bred midtergruppe, der hælder henholdsvis til den ene eller den anden side. I den ene ende af skalaen finder man *Ole Sarvig* og *Jørgen Gustava Brandt*, som primært synes at digte i en eller anden form for selvbestaltet troslære, hvor de sanselige, naturmæssige og almentreligiøse træk er fremtrædende og i den anden ende finder man nordmanden *Svein Ellingsen*, der gør opmærksom på, at han fra barnsben har haft et forhold til salmesang, og om sig selv siger, at han hellere vil kaldes „salmediakon” end salmedigter, hvilket helt klart vækker associationer i retning af en mere kirkelig indforståethed. Yderlighederne repræsenterer på den ene side en abstrakt trosudlægning, med vægten lagt på troens følelsesmæssige sider, og på den anden side en meget praktisk orienteret fortolkning af kristendommen og dens væsen med vægten lagt på næsten og den etiske handling. Mellem disse to bevæger de øvrige salmedigtere sig, idet de snart henter inspiration fra den ene, snart fra den anden strømning. I midtergruppen blandes dermed fascinationen af poesiens mange muligheder med et tilsyneladende stort behov for at gøre kristendommen håndgribelig. Fælles for de to yderligheder er deres tydelige bundethed til psykologien og den psykologiske menneskeforståelse, hvilket igen sætter sig igennem hos de andre – mere eller mindre tydeligt, ganske vist, men dog umiskendeligt.

Der er to deciderede professionelle lyrikere repræsenteret i forslaget, nemlig *Ole Sarvig* og *Jørgen Gustava Brandt*, og det er nok ikke så mærkeligt, at det netop er hos disse to, at man finder det mest usikre forhold til traditionens sprog og billeder. Det skyldes formentlig, at man selv skal være en del af traditionen, dvs. have

den inde på livet af sig som tro, hvis en salme skal blive autentisk. Det mener Gustava Brandt ganske vist selv, at han er, idet han siger: „Til forskel fra al anden poesi forudsætter salmen, hymnen, en oplevet værdi, en forud anerkendt værdi (...) Men kendskab til motiv og tema er nødvendigt (...) At skrive nye salmer er at prøve at give overleveringen fri, sådan at den virkelig overleveres (...) Det nye Testamente er en uudtømmelig kilde (...) Ved at skrive salmer har jeg vedkendt mig noget fælles, et fælleseje (...).” Men en nærmere analyse vil vise, at denne indstilling til salmedigtningen, snarere bygger på idealer end på virkelighed.

Problemet med Ole Sarvig og Jørgen Gustava Brandt er, at de ikke kan få deres lyriske talent til at spille sammen med de krav, der stilles til en salme. Sprogligt og poetisk anskuet er de fremragende, men teologisk set er de i høj grad diskutabile.

Hos *Lisbeth Smedegaard Andersen* er problemet snarere modsat. Hun er personligt involveret i stoffet og har et stort kendskab til den gudstjenesteform, som salmerne hører hjemme i, men hun har ikke altid lige let ved at få formuleret sin teologi i den lyriske form, som hun tydeligvis ønsker at bruge, og som i vid udstrækning synes inspireret af modernistiske digtere som bl.a. Sarvig og Gustava Brandt. Dette dilemma giver hende nogle store betydningsmæssige problemer hen ad vejen.

Johannes Johansen er knap så vidtløftig som både Sarvig, Gustava Brandt og Smedegaard Andersen. Han er på mange måder den, der holder sig tættest til sit bibelske udgangspunkt eller i al fald har haft et sådant i tankerne, medens han digtede. Læser man den samlede udgave af hans salmer vil man se, hvor hyppigt der under salmen står noteret en bestemt bibelsk perikope. Alligevel signalerer også hans ordvalg og billedbrug ind imellem en teologisk holdning, som ikke er helt i overensstemmelse med det, vi traditionelt forventer os.

Anskuet fra en rent poetisk synsvinkel er *Holger Lissner* en af de mest forsigtige salmedigtere i forslaget. Han følger tit de traditionelle billeder og lægger sig på mange måder tæt op ad kendte vendinger og udtryk. Nogle vil opfatte dette som rent og skært plagiat, andre vil opleve det som en behagelig fortrolighed.

Jørgen Michaelsen er på mange måder den, der balancerer smukkest mellem sprog og teologi. Dette viser sig dels i hans evne til at formulere sine teologiske udlægninger præcist, dels i hans evne til at hente billeder fra hverdagssammenhænge.

Johannes Møllehaves salmer virker umiddelbart rensset for billeder, men går man tættere på hans valg af verber samt de skjulte sammenligninger, der findes hos ham, vil man se, at også han signalerer noget ganske bestemt som formidles gennem det bestemte ordvalg, han skriver indenfor.

Lars Busk Sørensen har kun én salme med i forslaget (nr. 710) mod 9 i tillægget fra 1994. Denne salme er dog udtryk for en ret håbløs håndtering af en række naturbilleder, som desuden afslører en højst betænkelig teologi.

Også *Hans Anker Jørgensen* er skåret ned til det absolutte minimum med én salme (nr. 189), som i øvrigt er noget mere traditionel end mange af hans øvrige, hvor metaforerne nok blomstrer, men kan give højst vildledende associationer.

2. Menneskesynet i den moderne salme

De første sproglige stikprøver skal rette sig mod menneskesynet i den moderne salme. Det er en tydelig tendens, når det gælder skildringen af mennesket i flertallet af de moderne salmer, at mennesket opfattes som et stykke natur, der dels karakteriseres gennem billeder fra agerbrug og skovbrug og dels karakteriseres gennem kropsrelaterede begreber. Nogle af de moderne salmedigtere lader således kroppen og dens sanser afspejle troen, medens andre lader naturen formidle den forkyndelse, som de åbenbart ikke vil overlade det traditionelle sprog og den faste bekendelse, men alle ydre forskelle til trods er det samme bestræbelse, som er på færde: kun det empiriske er det virkelige. Kun det, som man kan overbevise sig om ved syn, hørelse og duft, kan overbevise, eller kun det, som kommer til udtryk i kropslige reaktioner er værd at tage alvorligt. Det er to sider af samme sag. Når mennesket først og fremmest gøres til krop, gøres det samtidig til et stykke natur, der

selvfølgelig finder sit bedste sammenligningsgrundlag i netop naturen.

Med hensyn til det kropsrelaterede, er navnlig Gustava Brandts salmer gennemtrængt af denne opfattelse af mennesket som primært krop og sanser. Man behøver blot at synge hans „Tænk, at livet koster livet” (forslaget 14) for at blive klar over, at den ikke har meget andet til fælles med traditionen end selve betegnelsen „lov-sang”, men allerede her er så også den første fejl begået, fordi lovsangen netop forudsætter, at Gud står i centrum som den, der hyl-des for sine mægtige skaber- og frelsesgerninger. Hos Gustava Brandt er mennesket sat i centrum, eller rettere: menneskets krop, og det betyder, at verber som „bruse”, „suse”, „gynge”, „svinge”, „drømme”, „strømme”, „leve”, „sanser”, „dansen”, „synge” er i stort overtal og meget utvetydigt markerer, at kroppens reaktioner er selve indikationen på værdien af budskabet. Der tales ikke længere som hos de ældre salmedigtere om „hertets fred og trøst” eller „den bange sjæl”, der bliver barneglad. I stedet har freden og glæden sat sig i det ydre og først og fremmest i det kropslige. Pointen bliver således hos Gustava Brandt, at Gud er til, fordi han kan føles og sanses, og fordi han formår at sende elektriske impulser gennem kroppen. Meget betegnende savnes enhver beskrivelse af præmissen for denne krop-pens fornemmelse af fuldkommen livopfyldelse. Her er det i sandhed jeg’et, der besynger sig selv, og man hører intetsteds om, at det faktisk at Gud, der gennem sin Søn har erobret livet til os. Menne-sket er både subjekt og objekt for sin egen lykkefølelse, og den kan for så vidt være fremkaldt af hvad som helst. Også i hans pinsesalme (forslaget 271) er sanserne indikator for, at noget stort har overgået mennesket. „Så mærk det synge gennem blodet” skriver han her.

Flere af salmedigterne er meget optaget af at forklare menneskets *modtagelse* af Guds ord som en vækst og benytter sig derfor i vid udstrækning af ord som „spire”, „gro”, „sindets spirelag”, „sindets frøskal”. Der er ingen tvivl om, at Ole Sarvig har en stor andel i dette. I hans digtsamling *Salmer og begyndelser fra 1980’erne* står netop salmen „Som året går” (forslaget 699) og den har i alle 10 vers dette vækstmotiv i centrum udfoldet både omkring træet som

metafor og omkring frøet som metafor. Hovedtanken er hos Sarvig, at ud af sorgens vinter og mørke, skal livet og dvs. livslysten igen vende tilbage, præcis som det vinternøgne træ igen skal i klædes sin løvpragt og lige som frøet igen skal spire. Efter vinter følger sommer, også i det menneskelige sind. Bl.a. skriver han i vers 5 og 6:

Du ser ham kun
hvis du ren,

og hvis du faldt
som frøet ned
i jordens mørke evighed.

Digteren som digter kan selvfølgelig tillade sig den slags analogier mellem det menneskelige og naturens cyklus, men i en salme er det yderst betænkeligt, fordi det betyder, at frelsen fremstilles som en proces, som vi kan gennemløbe i overensstemmelse med en indre naturlov og ikke på grund af Guds nåde. Men det, som Jesus gør eller siger, kan ikke aflæses af naturen. I Det gamle Testamente kan man sige, at det er med mennesket som med blomsten: blæsten fejer hen over den, og man ser ikke mere, hvor den stod. Men i Det nye Testamente lyder det: „Død, hvor er din brod” med henvisningen til den opstandelse, der trodser enhver naturlov. Jesus „gror ikke af jeg’ets hjerterod”, som Sarvig nok så frejdigt påstår i sin salme; han er Ordet, der kommer helt uafhængigt af enhver menneskelig tanke og siger: „Se, jeg er med jer alle dage”.

Et andet hyppigt anvendt udtryk er i denne forbindelse udtrykket „folde sig ud”, som igen leder tankerne i retning af mennesket som en eller anden form for botanisk fænomen. Det findes bl.a. i Lisbeth Smedegaard Andersens „Du fødtes på jord” (forslaget 62), hvor der i sidste vers står:

Så beder vi: Giv
os mod til at leve et meneskeliiv,
At vokse i kærlighed, / folde os ud

hvorved man uvægerligt tænker på blomsterknoppen, der springer ud. Hun fortsætter metaforikken i „Vi kommer Herre til dig ind” (forslaget 385), hvor hun i næstsidste vers skriver:

Du bryder trygheds velbehag
og åbner sindets spirelag
med dine strenge hænder.

Ordet „bryder” vækker associationer i retning af efterårsplojningen og „spirelag” hentyder igen til dette åndelige vækstområde, som efter en ordentlig bearbejdning er modtagelig for forkyndelsen. Siden hvornår er Gud blevet en streng gartner, der med kirurgisk præcision åbner sindet for at gøre det tilgængeligt for hans ord, tvinges man til at spørge?

Lars Busk Sørensen er inde på det samme i sin „Nu står der skum fra bølgetop” (forslaget 710). Efter et langtfra vellykket forsøg på at tænke de menneskelige livsbetingelser sammen med naturens, opfordres Gud til at bryde „sindets frøskal ned”. Igen dette gartner-agtige indgreb, der cementerer opfattelsen af, at Guds magt er begrænset og kun kommer til udfoldelse, når de menneskelige betingelser er til stede. Skal evangeliet have nogen magt, må det fastholdes, at Guds ord ikke trænger ind på grund af en bestemt betingelse i den menneskelige natur, men fordi Helligånden sørger for, at det høres og tros.

Med til denne vækstmetaforik hører kornmetaforen, der jo oprindeligt bygger på det kendte sted fra Johannes-evangeliet 12,24, hvor Jesus siger om sig selv: „Hvis hvedekornet ikke falder i jorden og dør, bliver det kun det ene korn; men hvis det dør, bærer det mange fold.” Svein Ellingsen bruger dette billede i salmen „Kornet som dør i jorden” (forslaget 449), men så vidt jeg kan se går det galt hele to steder. Først i vers 1, hvor han i lighed med Ole Sarvig udelukkende bruger billedet sammenlignende:

Kornet, som dør i jorden,
opstår som fyldte aks.

Druer, som knuses i persen,
 modnes til gylden vin.
 Gud giv os troen tilbage:
 tro gennem dybest mørke,
 liv gennem nat og død!

underforstået: troen skal nok komme igen ligesom kornet gør det. Dernæst i vers 2, hvor det hedder: „Kornet, som dør i jorden / lever i nye korn”. Naturligvis kan man sige, at vi lever, fordi Jesus døde for vor skyld, men der er altså en mellemregning, som hedder herliggørelsen i Jesu opstandelse, og det er den, vi kan takke vort liv for.

Træet og dets grene – endnu et naturbillede – er også meget udbredt hos de moderne salmedigtere. Det stammer fra både Det gamle og Det nye Testamente, og vi kender det måske ikke mindst fra faddertiltalen efter dåben, hvor der tales om, at børnene nu er „indpodet i ham” (Rom. 11,17).

Jørgen Michalesen tager dette billede op og bruger det helt gennemført i salmen „Som vintergrene / i afmagt rækker” (forslaget 384). Billedet bruges først om mennesket, der som vintertræets nøgne grene rækker opad i afmagt, og indad i et krampagtigt forsøg på at være sig selv nok. I vers 3 er fokus flyttet fra grenene til vintræet, dvs. Kristus, der lover sommer altså håb på trods af vinter, dvs. på trods af angst og fortvivlelse. I vers 6 er vi igen grene, vintertræsgrene, og billedet anvendes således helt i overensstemmelse med det bibelske forlæg. Således vers 2:

Som grene kroget
 dybt i vort eget
 i faldets kår –
 ber vi om frihed:
 at Guds forløsning
 vort hjerte når.

Og vers 6:

Som vintræsgrene
til Kristus bundet
af Kristus brugt –
skal vi i hverdagens nærkamp bære
Guds nådes frugt.

Bortset fra ordet „nærkamp”, der virker meget søgt og dramatisk, er salmen er godt eksempel på, at det kan lade sig gøre at tage afsæt i de traditionelle billeder uden at virke gammeldags.

Lisbeth Smedegaard Andersen arbejder også en hel del med træet og skoven som metafor og siger i en af sine salmer (forslaget 385):

Hvor skyldens torneskove gror,
som vildsomt krat sig breder,
får vi dog kraft fra dine ord
at rydde voksesteder,
så smertens sorte asketræ
må briste som en knop i læ
til blomst i dine hænder!

Som det fremgår er hendes billeder skabt uafhængig af traditionen, en bestræbelse, som faktisk må påskønnes, fordi nye billeder kan være vejen til en ny forståelse, men her synes hun ad flere omgange at fare vild i sin egen poesi. Betydningen er den samme som i eksemplet med spirelaget: Et område, her skovområde, skal ryddes, før Guds ord kan bane sig vej. Vi rydder voksestedet, opmuntret af Gud, men dog ved egen hjælp.

Det er også værd at dvæle ved det ord skyld, som er et forsøg på at modernisere syndsbegrebet og gøre det fordøjeligt for en menneskehed, der vil kunne handle sig ud af og gøre sig fri alt. Og det er jo bekendt sådan med synden, at den er et grundvilkår, som gør os afhængige af Guds nåde, medens skylden er en sindstilstand, som gør os afhængige af psykologen.

Der er en vældig stor interesse for „hænder” i de moderne salmer; Guds hænder såvel som menneskets, og netop fremhævelsen af sidstnævnte er nok en meget naturlige konsekvens af det menneskesyn, som er beskrevet ovenfor. Når man først og fremmest er optaget af menneskets indre, etiske vækst, må denne vækst give sig til kende i en konkret handling. Menneskets hånd bliver i de moderne salmer billedet på menneskets aktivitet i forhold til næsten. Denne tankegang er teologisk set mest korrekt udtrykt af Johannes Johansen, der i salmen „Herre, gør mit liv til bøn” (forslaget 578) skriver: „fyld med handlekraft min hånd.” Og den er ført næsten helt ad absurdum i Svein Ellingsens salme „Vi rækker vore hænder frem” (forslaget 345), hvor han i vers 4 skriver: „Lad vore hænders nøgne træ / få blomst og blade.” Det er imidlertid et generelt træk, at man – fordi man vægrer sig ved at tale om kærligheden til næsten, der jo er en voldsom og meget udefinerlig opgave – på det nærmeste flygter over i billedet med hånden, der gør forholdet konkret og praktisk og dermed overkommeligt.

3. *Det psykologiske*

I mange moderne salmer har psykologiens måder at beskrive mennesket og menneskets forhold til Gud og næsten vundet stor udbredelse. Tendensen findes i udpræget grad hos bl.a. Svein Ellingsen. I hans salme „Nu åbner savnet sine øde vidder” (forslaget 652), der står under afsnittet „Modgang håb”, lyder det opmuntrende i vers 2:

Du drejer hovedet, må se tilbage.
Ti tusind gange sker det om igen.
Du går alligevel i livets retning,
når du gør sorgen til din følgesvend.
Din vandring ledes over gåders afgrund,
og i din uro får du skænket fred.

Svein Ellingsens måde at håndtere sorgen på virker udelukkende terapeutisk; han siger det, en psykolog ville sige. Hans trøst bygger

på den alment-menneskelige erfaring, at tiden læger alle sår og derfor kan han sige opmuntrende i vers 3: „gennem sorgen når du nye dage / hvor nye hænder venter på din hånd.” Men venter forgæves på det specifikt kristne budskab; forkyndelsen, der kan hæve håbet op over erfaringen.

Selv om „psykologiserende” nok ikke er det første, jeg ville kalde Johannes Johansen, så er der under tiden i hans salmer også en tendens i denne retning. I salmen „Du kommer Jesus, i vor dåb” (forslaget 458) står der f.eks. i vers 3: „Din *tro* på os er såre stor” (min kursivering). Guds forhold til mennesket beskrives således med en psykologisk vending hentet fra den situation, hvor det ene menneske ønsker at give det andet selvtillid. „Jeg *tror* på dig”, siger vi, når vi vil give hinanden et skub fremad, men Gud tror ikke på mennesket. Han lukker derimod øjnene for dets skavanker!

4. Gudsopfattelsen

Også når det gælder om at finde ind til de moderne salmers opfattelse af Gud og Jesus er sproget en altafgørende faktor. Man vil meget hurtigt opdage, at mange nye salmer virker temmelig famlende, når det gælder om at få greb om netop disse to, der sådan set udgør fundamentet i enhver kristentro. Ofte sker der ét af to: Enten bliver beskrivelsen luftig og ukonkret, eller også bliver den modsætningsfyldt.

Gustava Brandts gudsbillede er nemt at karakterisere, for det findes stort set ikke, ligesom det heller ikke findes hos Sarvig. Gud og for den sags skyld Jesus optræder udelukkende som navne, der skal legitimere salmen som salme, hvilket har til følge, at udsagnene opleves som de rene og skære postulater. Gustava Brandt får os til at synge og „takke Gud med lovsangs fryd” / „sangen svinger / vide vinger / over jorden med *Guds dag*”. Og så nævnes Gud ikke mere i den salme! Sarvig vover sig lidt længere ud og skriver: „Sig da til hvert / et frygtsonst sind: / *et nådens barn* / er draget ind / kan ikke ses af hver og én / Du ser ham kun / hvis du er ren” (mine kursiveringer). Meget bedre ser det ikke ud hos Johannes Møllehave,

der i sin Lazarus-salme (forslaget 143) kun omtaler Jesus indirekte ved at tale om „stemmen i gravmørket”.

Johannes Johansen gør sig egentlig ikke de store sproglige krum-spring, når det gælder om at beskrive Gud og Jesus. Han er i sine benævnelser meget traditionel. Dog forfalder også han enkelte steder til abstrakte udtryk, som er helt uden sammenhæng med tradition og Skrift, og således ikke åbner for nye og berigende indsigter i den guddommelige natur. I salmen „Dommer over levende og døde” (forslaget 262), bruger han den højst besynderlige betegnelse om Jesus: „Søn af stjerner” – et udtryk, der sikkert vil få den yngre del af menigheden til at tænke på „Star Wars”, hvilket må betragtes som en temmelig vildledende association i denne sammenhæng.

5. *Det patetiske*

Når der i mange moderne salmer er sat så stor fokus på menneskets reaktioner, siger det næsten sig selv, at Guds nøgne ord må have svært ved at sætte sig igennem. Når vægten lægges på, at Gud og hans nåde skal kunne sanses og føles, må der følgelig nogle effektfulde sproglige virkemidler til. Der er i forslaget en række eksempler på, hvad der sker, når salmedigteren mister tilliden til ordet selv og gør sig alle mulige anstrengelser for at skabe en baggrund, der kan gøre dette ord og dets virkning troværdig. Johannes Johansen synes f.eks. ikke, at det er nok at glæde sig over advent. Der skal mere dramatik til, nemlig „dødsengel” og „tærende nætter”. I salmen „Vi sidder i mørket i dødsenglens skygge” (forslaget 82) skriver han i første vers:

Vi sidder i mørket, i dødsenglens skygge,
for natten om advent er tærende lang.
Vi længes, vi længes mod morgens lykke,
mod solopgangstimen med fuglens sang.

Selve ordet „dødsengel” er et meget vanskeligt begreb at indføre til beskrivelsen af den mørke stemning, som et menneske kan befinde

sig i ved vintertid, kort før advent. Begrebet dødsengel kalder en bestemt begivenhed frem i tankerne, nemlig drabet på ægypternes førstefødte og dermed den sidste af de 10 plager, som Gud sender over Faraos, og brugt her får det en næsten komisk klang, fordi den situation jo på ingen måde beskriver almindelige danske forhold i starten af december. Det komiske bliver ikke mindre komisk af, at angststemningen forsvinder i en Morten Korchsk morgenidyl af sol og fuglekvidder – midt om vinteren!

Lisbeth Smedegaard Andersens billedsprog får et patetisk, uvedkommende skær over sig i salmen „Blåt vælded lys frem bag skyers skred” (forslaget 121), når hun i vers 4 digter:

Sort knejser korset på udbrændt jord,
afslører mørket bag løgnens maske.

„Udbrændt jord” er et meget dramatisk udtryk, der oven i købet vækker en hel forkert association, for udbrændt betyder dybest set, at man har arbejdet sig helt tom, at man er udaset, og er det verdens tilstand Langfredag?

Et andet patetisk træk hos mange moderne salmedigtere er deres hang til at ville vække dårlig samvittighed. Holger Lissner synes således ikke, at det er nok at tale om det guddommelige „skal”, dvs. den evige fordring, vi er underlagt, men føler sig ansvarlig for en længere argumentation, som det sker i „Kain, hvor er din bror” (forslaget 46), hvor der først og fremmest appelleres til samvittighedens gode stemme ved at tale bebrejdende, faderligt til det ulydige menneske. Vers 3 og 5 lyder:

Kain, hvor er din bror?
Mon du tror,
du er fri, når han er død?
Du kan gå,
men ej nå
til det sted, hvor han ej er.
Se, dér er din bror!

Kain, hvor er din bror?
 Mon du tror,
 at jeg ikke elsker dig?
 Se kun op,
 på min krop
 er der stik og naglegab.
 Kain, jeg er din bror!

Om mange af disse forsøg kan man kun sige, at de virker voldsomt patetisk og følelsesbetonede. Patos er som bekendt interessant, men ikke videre vedkommende.

6. Nadveren

Ligesom mange af de moderne salmedigtere kommer i teologisk eller ligefrem trosmæssig forlegenhed, når det gælder om at beskrive Gud, Jesus og Helligånden, synes de også at have vanskeligheder, når det drejer sig om at skulle beskrive nadveren. Frem for blot at forkynde ligefremt og ukunstlet, bevæger de sig ofte ind i termer, der får hele situationen til at virke meget fremmed og fremfor alt abstrakt.

Det gælder f.eks. Svein Ellingsens „Vor lovsang skal møde dig, Kristus” (forslaget 433), hvor nadveren benævnes „den hellige time” og „underets time,” og på den måde formidler et indtryk af, at nadveren er en særlig hellig time, til trods for, at den dog er et led i den almindelige gudstjeneste, og således ikke er hverken mere eller mindre hellig end den. I „Kornet, som dør i jorden” (forslaget 449) skriver han: „Kristus, i *måltidets nærvær* / gir du os livets brød” (kursiveringen er min). „Måltidets nærvær” er en underlig upræcis måde at beskrive altergangen på. Man genfinder den samme tendens i Svein Ellingsens dåbssalme „Fylt af glæde” (forslaget 457), hvor netop vendingen: „Det, som sker i dåben, gør os trygge” er så unøjagtig en definition, at den efterlader dåben som et lidt gådefuldt foretagende.

7. Hvad skal med og hvad skal ikke med?

Jamen, det er jo det, der er så problematisk, for efter at have analyseret de moderne salmer på kryds og tværs, er det kun ganske, ganske få salmer, der kan komme på tale. For hvordan skal vi i vores nuværende salmebogstradition komme overens med det faktum, at mange – for ikke at sige de fleste – af de nye salmer lægger vægten mere på den kropsligt-sanselige og følelsesmæssige reaktion, som forkyndelsen af Guds ord afstedkommer end på forkyndelsen selv? Hvordan skal vi med vores baggrund i en evangelisk-luthersk bekendelse håndtere, at denne fokusering på mennesket og dets reaktioner, skaber et billede af Gud og hans søn Jesus Kristus, som gør, at de uden besvær kan beskrives i psykologiske og terapeutiske vendinger, og dermed mister den guddommelighed, der i sidste instans gør dem til grundlag for troen? Hvad skal vi stille op med den kendsgerning, at mange af de nye salmer ligefrem fordunkler evangeliet ved at lade det komme til udtryk i ord og billeder, der understreger, at nåden og trøsten og kærligheden til næsten, rent faktisk er forhold, som vi kan aflæse af naturen og vores egen sunde fornuft eller erfaring? Hvordan skal vi kunne leve med salmer, der i alment religiøse vendinger priser skaberværket, men glemmer at prise skaberen bag værket?

Hvorom alting er, må det foreløbig konkluderes, at Forslag til ny salmebog langt fra er tilfredsstillende, når det gælder udvalget af moderne salmer. Det må kunne gøres bedre!

Om salmebogsforslaget „nye” melodier til „gamle” salmer

samt lidt om de flerstemmige udsættelser

Af Henrik Glahn

Indledning

Som reaktion på Salmebogskommissionens statusrapport 1996 fremkom jeg i Dansk Kirkesangs Årsskrift 1996 (udk. 1997) med en række kritiske bemærkninger til den musikalske side af rapporten. Da den endelige betænkning nu foreligger, har jeg naturligvis bl.a. interesseret mig for, i hvilken udstrækning de kritiske bemærkninger måtte have ført til enten frafald af eller ændringer i statusrapportens foreløbige forslag. Ved en gennemgang af betænkningens musikalske dele (Bd. 2: *Enstemmige melodier* og bd. 3: *Flerstemmige melodier (koralbog)*) må jeg da konstatere, at kommissionen – såvidt jeg kan se – kun i fem tilfælde har ladet sig påvirke af mine bemærkninger, nemlig ved tilbageføring til gængse former af *Når mit øje* (Laub), *Se, hvor nu Jesus træder* (Arrebo), *Sorrig og glæde* (Kingo) og *Glade jul* (Gruber) samt ved udeladelse af den i rapporten foreslåede melodi af Berggreen til *At sige verden ret farvel* (til denne salme „nøjes” man nu i tekstdelen med fem melodihenvisninger!).

Blandt de kritiserede forslag inden for kategorien „afvigende melodiformer” har man nu bl.a. fastholdt de i statusrapporten foreslåede alternative, „originale” versioner af *Vor Gud han er så fast en borg* og *Nu kom her bud fra englekor*, ligesom en række af de i artiklen nævnte problematiske alternative „nye” melodier til centrale salmer som *Guds igenfødte* (Freylinghausen), *Den store hvide flok*

(Sperontes), *O du min Immanuel* (Freylinghausen), *Op til Guds hus vi gå* (Barnekow), *Gud Helligånd, vor trøstermand* (Hartmann), *Den store mester* (R. Langgaard) og *O store Gud vi love dig* fastholdes sammen med en række andre „nye”, der vil indgå i den efterfølgende, mere systematiske oversigt over denne kategori af melodier. Grundlæggende har man åbenbart ønsket, at de danske menigheder i fremtiden bør have langt flere valgmuligheder til rådighed i melodistoffet end hidtil til kendte salmer. Til det formål har man bl. a. hentet talrige melodier frem af gemmerne fra en forlængst afdød, resp. næppe nogensinde i praksis anvendt overlevering.

Ligesom i mine kommentarer til statusrapporten skal jeg i nærværende artikel indtil videre udelukkende befatte mig med dette „nye melodistof” i betænkningen. Gennem en samlet oversigt herover (som muligvis ikke er udtømmende) vil man samtidig få et indtryk af de *tendenser*, der i musikalsk henseende kommer til udtryk i betænkningen. Det følgende skal dermed ses i forlængelse af bemærkningerne til statusrapporten 1996.

Generelt er betænkningens forslag til supplerende melodistof sket ud fra „en vurdering af, at de foreslåede melodier udgør et værdifuldt tilskud til de eksisterende melodier” (jf. melodibogens forord), hvilket jo helt svarer til kommissoriets ønske om at indtage „melodier, som er uden for den aktuelle tradition, men som skønnes at kunne tilføre dansk kirkesang yderligere kunstnerisk dimension, og som besidder folkelig appel”. Denne alment formulerede forskrift har givet kommissionen frie hænder til den musikalske repertoireudvidelse, som indeholdes i forslaget. Så i sidste instans er det derfor *kommissoriet*, der overordnet legitimerer det fremlagte resultat.

Til opfyldelse af forskriften har kommissionen især lagt vægt på 1. at oplede i dag ubenyttede „originale” melodier til en række af de ældre salmer; 2. specielt til en række af Grundtvigs salmer at bringe det 19. århundredes romancetone stærkere i forgrunden end i DKs repertoire; 3. at bringe en række nyere eller nykomponerede alternativer til torvs. Alt i alt har kommissionen tilstræbt „en vis mangfoldighed i melodiforslagene til den enkelte salme” (jf. forord

til melodidelen). Som det vil fremgå af den følgende, kronologisk disponerede oversigt og af mine – af gode grunde ikke fordomsfrie – bemærkninger til de enkelte forslag, tvivler jeg på, at denne tilstræbte „mangfoldighed” i valgmulighederne vil være til gavn for salmesangen i de danske menigheder. Men herom også nærmere i afsnittet *Generelle bemærkninger*.

*Melodihenvisninger til salmer,
hvortil forslaget har tilføjet „nye” melodier
– en oversigt med bemærkninger*

I oversigten er salmebogsforslagets nye henvisninger anført først med understregning. Med normal skrift anføres herefter den eller de til den pågældende salmetekst optagne gængse melodi, resp. melodier, hvorimod de i forslaget bragte sekundære henvisninger angives i kursiv. Et ./ betyder, at en melodi, hvortil der henvises i DS, og som dermed er optaget i DK, nu foreslås udeladt. Det tilføjes, at melodihenvisningernes rækkefølge til de enkelte salmer nedenfor ikke nødvendigvis svarer til forslaget.

I. Salmer fra 16.-17. århundrede

432 Jesus Kristus er tilstede Førref. hymne 1524
+ Wittenberg 1533 + *Aldrig er jeg uden (Horn 1544*
+ *Berggreen 1852)*

Indførelsen af den i sig selv pragtfulde førreformatoriske hymnemelodi er – specielt for sidste linjes vedkommende – metrisk problematisk. Man kunne ønske en mere kongenial tekstversion – måske Vilstrups, som bl.a. står i *Nordisk Koralbok?*

32 Min Gud befaler jeg min vej Fransk 1529
+ Kingo 1699 + *O store Gud din kærlighed*

Melodien *Was mein Gott will, das gscheh allzeit* (kildeangivelsen bør her være: „Fransk vise 1529”) hører til det klassiske stof, men i forbindelse med de forskellige oversættelser af Gerhardts salme har den ingen hjem-

mel i *dansk* tradition. Kilderne henviser her enten til Kingos melodi eller til melodien *O store Gud, din kærlighed*, der begge er aldeles glimrende og næppe kræver noget supplement.

632 Min Gud jeg gammel er og grå Le Maistre 1566
 + *Af dybsens nød* (./Thom.s O Herre, frels mig og døm min
 sag: DK 290)

Vel er Le Maistres melodi oprindeligt noteret til salmen i Thomissøns salmebog, men *dels* hører den trods alt ikke til stjernerne blandt mængden af reformationstidens melodier i det klassiske 7- lin. metrum (den forblev i øvrigt også ganske uden betydning i senere både tysk og dansk salmesang), *dels* er det synd og skam at indføre den på bekostning af en anden (dansk?) Thomissøn-melodi (DK 290), der både er en smuk skabning og har været en fast bestanddel af repertoireet igennem hele den danske salmesangs historie.

606 Sving dig op, forsagte sjæl Crüger 1653
 (./Vulpius 1609: DK 392)

Jeg forstår godt kommissionens ønske om at bringe Crügers fortræffelige originale melodi, selvom det må medføre, at Laubs tilpasning af (noget af) melodien til *O du min Immanuel* derved må udgå. Dette i sig selv anser jeg ikke for nogen ulykke. Derimod fatter jeg ikke, at man lader den metriske forskydning i den nye gendignings sidste linje passere, hvorved muligheden for at fastholde den af Laub indførte klassiske Vulpius-melodi til salmen (*Jesu Kreuz, Leiden und Pein*) blokeres. Dette er en ualmindelig lumsk handling, som der kunne siges meget mere om. Blot skal det – for „historiens” skyld – tilføjes, at man i de tidlige danske versioner af *Schwing dich auf* har henvist til den melodi, der i dag kendes til *Lær os Frelser, livets væld* (DK 280), som dog nok vil føles for tung i forhold til Gerhardts salmetekst.

720 Nu rinder solen op Lunderskov 1975
 + Nederlandsck visemel.(Kingo) + Zinck 1801

Det undrer en, at kommissionen har ment at måtte kanonisere Lasse Lunderskovs melodi – begrundelsen må da alene være, at den allerede har vundet udbredelse, vel næppe, at den bør praktiseres fremfor den almindeligt brugte Zinck-melodi eller den „originale” fra Kingos Sjungekor?

742 Se, hvor sig dagen atter skynder Krieger 1657
+ *Vågn op, og slå*

161 Jerusalem! i dag din konge Kingo 1674
+ Hartmann 1852 (Din kærlighed (./ Crüger 1653: Din
kærlighed: DK 72))

De to anførte „nye” melodier hører originalt hjemme til Kingos salmer i Sjungekoret og er altså „historisk legitime”. Men begge er de efter min mening for kunstfærdige og krævende i praksis for en menighed. 742 indeholder passager, der meget stærkt læner sig op ad den alternative *Vågn op, og slå på dine strenge* (som nok fortsat vil være den foretrukne), og i melodien til 161 vil den raffinerede brydning mellem ren og harmonisk mol i nogle af linjerne uvægerligt bringe menigheden i vanskeligheder. Er der håb om, at problemet i sidste ende løses ved, at salmen udgår?

701 Nu blomstertiden kommer Svensk 1693
+ Tysk visemel 16. årh.
Ingen bemærkninger.

II. Brorson-salmer

537 Nu, jeg har vunden Arrebo 1627
+ *På Gud alene*

Da jeg selv – i overensstemmelse med Brorsons egen melodihenvisning i „Troens rare Klenodie” – har foreslået anvendelsen af Arrebos melodi til salmen, skal der ikke lyde et ondt ord herom.

539 Når mit øje Meiningen 1693
+ Laub 1915

400 Guds igenfødte Freylinghausen 1704
+ Ansbach 1664/Laub

663 O du min Immanuel Freylinghausen 1704
+ Winding 1882 (./ Crüger/Laub: DK 329)

Vedrørende de nye melodivalg til de tre anførte Brorson-salmer henviser jeg til mine tidligere bemærkninger til statusrapporten.

- 40 Jeg går i fare, hvor jeg går Freylinghausen 1708
+ Zinck 1801

En af pietismens „søde melodier”, optaget til teksten i Pontoppidan 1740, men i 1742-udg. rettelig til teksten *Se solens skønne lys og pragt*, hvortil Brorson også henviser i Troens rare Klenodie 1739. Denne originale melodibrug tilsidesætter Zinck 1801 med „egen melodi” (således angivet i Evangelisk-kristelig Psalmebog 1799). I 200 år har Zinck altså suverænt været melodien til salmen. Laubs alternative „Vulpius”-melodi i DK 1918 slog ikke an. Man kan ikke bestride, at den oprindelige Freylinghausens rokoko-melodi måske har „folkelig appel”, men den kan næppe siges at „tilføre dansk kirkesang yderligere kunstnerisk dimension”!

- 50 Nu velan, et frejdigt mod Freylinghausen 1714
(*Troens smykke*) + Lully 1661 (*Rind nu op*) (jf. 55 Jesus os til
trøst og gavn)

Brorson anviser her entydigt *Rind nu op i Jesu navn*, som absolut må foretrækkes til salmen fremfor den fra Bachs Schemelli-sange kendte solo-melodi, der burde forbeholdes Vilstrups gendigtning af *Jesu, meines Glaubens Zier*.

- 299 Kom regn af det høje Freylinghausen 1714
+ Hartmann 1873 + Laub 1911

Freylinghausens melodi er flot og i tæt pagt med salmens metrisk storslåede strofe – men, men, men: går den som menighedssang med det store decim-spring fra første til anden linje og den raffinerede ekkovirkning i sidste linje? Jeg tillader mig at tvivle, – dertil har den for meget karakter af solosang.

- 90 Vor Jesus kan ej noget herberg Pontoppidan 1740
+ Laub 1915 + *Jeg kender ham, hvem jeg*

Pontoppidans melodi slutter sig fint til salmen og hører til i den gode ende af Brorson-tidens melodier. Desuden holdt den sig i live i salmesangen til og med Zinck og Weyse. Om den i dag bør foretrækkes fremfor Laubs, er et andet spørgsmål, som jeg her vil lade stå åbent.

- 609 Vægter, vil da mørkets rige Pontoppidan 1740
+ Genève 1542

Til salmen foreligger i forvejen en smuk melodi, hentet fra det franske psalter 1542. Den er ganske vist først blevet koblet til Brorsons tekst i

Prahl og Heinebuchs melodisamling 1892/95, men har formentlig siden da haft hjemmel i den sønderjyske salmesangstradition, hvorfra den via „130 Melodier” 1936 naturligt gled ind i DK. I jagten på „originale” melodier har kommissionen ment, at der skulle stilles endnu en melodi til rådighed, der var tættere på salmens tilblivelsestid. Man har da valgt den melodi, der bringes til teksten i Pontoppidans salmebog 1740. Hvis man imidlertid af historiske grunde havde ønsket den mest „originale”, burde man have valgt melodien fra 2. udg. af Pontoppidans salmebog 1742, som utvivlsomt har været den, der foresvævede Brorson, da han gendigtede den tyske salme *Hüter, wird die Nacht der Sünden*. Melodien er fra Freylinghausens sangbog 1704 og findes optaget både i det koralhåndskrift (fra o. 1735), der knytter sig til Schraders „Tønder-salmebog” 1731, og i Breitenichs koralbog 1764 (således også i Barnekows „Tillæg” 1892). Ud fra en musikalsk synsvinkel var denne også at foretrække, hvis det endelig skulle være, men heller ikke i dette tilfælde kan jeg se, at det overhovedet er nødvendigt med noget „historisk rigtigt” alternativ til den eksisterende franske melodi.

561 Den store hvide flok Sperontes 1741
+ Nebelong 1881 + Laub 1908

Når kommissionen – trods kraftig kritik af Sperontes-melodiens lancering i statusrapporten – fastholder denne i det endelige forslag, virker det nærmest halsstarrigt. Som nævnt i mine bemærkninger til rapporten, er der ikke ført blot skygge af bevis for, at Sperontes-melodien skulle have været forlægget for Brorsons strofe. Så man får unægtelig det indtryk, at kommissionen her – som i andre tilfælde – fortolker en i forskningen hypotetisk fremført mulighed som en fastslået kendsgerning, idet man lader henvisningen fremtræde, som om der er tale om „originalmelodien „. – I øvrigt henviser jeg til mine tidligere bemærkninger om melodiens u-egnethed til fælles menighedssang.

258 I lemmer, hvis hoved Forsamlingsmelodi („Provst Møller, Ølby”, 1911)
+ Laub 1885 + *Som liliens hjerte*

Provst Møller i Ølby har o. 1911 bidraget til M.K. Sands interessante samling af Brorson-melodier, samlet fra folkemunde og udgivet nævnte år. Herfra optoges den i antologien *Menighedens Melodier* 1914, men nu foreslås den så i år 2000 for første gang optaget som melodihenvisning til salmen i en

officiel salmebog. Det er muligt, at den synges nogle steder. Jeg ved det ikke, men er det i givet fald tilstrækkelig begrundelse for at „autorisere” denne højst trivielle forsamlingsmelodi til en af Brorsons kernesalmer?

III. Grundtvig-salmer

224 Verdens igenfødselse Piae Cantiones 1582
(Frydeligt med jubelkor) + Laub 1916

In vernali tempore er naturligvis oplagt til Morten Børups forårsviser (nr. 700), men overført til Grundtvigs påskesalme virker den i den forkortede form kun skuffende. Bortfaldet af de tre sidste linjers gentagelse føles nemlig som et u-musikalsk indgreb i melodiens oprindelige organisme; amputeringen er ikke blot en formalitet. Men kommissionen har åbenbart ikke haft nogen fine fornemmelser i den anledning. Jeg foreslår, at man trækker henvisningen tilbage.

148 En sædemand gik ud at så Calvisius 1594
+ Laub 1917

125 Dejlig er den himmel blå Weyse 1837
+ Meidell 1840 + Laub 1917

381 Op til Guds hus vi gå Chr. Barnekow 1857
+ Axel Madsen 1962 + Knud Jeppesen 1951

Ingen kommentarer – vedr. sidstnævnte henvises til tidligere bemærkninger.

39 Urolige hjerte V. Kalhauge 1857 + Knud Høgenhaven 1990
+ Fønss-Jørgensen 1922

Man forstår meget vel ønsket om et alternativ til Fønss-Jørgensens stivbenede melodi, og af de anførte er Kalhauges nok det mest realistiske bud til menighedsbrug. Selvom Knud Høgenhavens komposition er både original og meget smuk til Grundtvigs strofer, er den i tonesproget stærkere præget af at være komponeret for kor eller for solo med akkompagnement end til brug for menighedssang.

542 Som markens blomst henvisner N.W. Gade 1860
+ *Hvo ikkun lader Herren råde*

472 Jeg ved en blomst Chr. Barnekow 1879
+ *Du Herre Krist (Rhau 1589 + Mainz 1605 + Berggreen 1852)*

220 Påske vi holde N.W.Gade 1860
+ Laub 1917

361 Herrens røst var over vandet A.Winding 1874
+ *Ånden opgav enkesønnen*

279 Gud Helligånd, vor trøstermand Hartmann 1890
+ Arrebo 1612 + *O store Gud, din kærlighed*

545 En liden stund J. Friis 1892
+ *Du Herre Krist (Rhau 1589 + Mainz 1605 + Berggreen 1852)*

Om de fem ovenfor anførte melodier fra det 19. århundredes overflod af kompositioner af åndelige sange skal blot bemærkes, at disse samlet står som udtryk for kommissionens åbenbare ønske om at fremme romance-tonen i salmesangen – bl.a. ud fra en forestilling om, at melodier, der er skabt i (nogenlunde) samtidighed med Grundtvigs salmetekster, må have fortrinsret og være særligt forpligtende også for nutidens melodivalg. I stedet for at genoptage en nyttesløs diskussion om samtidighedsprincippet absurditet, skal jeg her nøjes med at konstatere, at de ovennævnte henvisninger til melodier fra det 19. århundrede i intet tilfælde kan være begrundet i, at de repræsenterer en undertrykt levende tradition! Hvorvidt de vil være i stand til at fortrænge de til salmerne foreliggende indsungne melodier, får stå hen. Derimod er det temmelig sikkert, at de nogle steder vil kunne give anledning til kiv og forvirring. Men mere herom i afsnittet „Generelle bemærkninger”.

155 Øjne, I var H. Nutzhorn 1866 + L. Kayser 1975
+ *Herre, jeg har handlet ilde*

707 Nu falmer skoven J.H. Nebelong 1889
+ *Jeg ved et evigt Himmerig*

Fred være med både Nutzhorn og Nebelong – jeg ved, at de bruges trindt om land. Det bliver de ikke bedre af, men her er der dog – til forskel fra de ovenfor nævnte – en motivering for henvisningerne i kraft af en formentlig udbredt anvendelse.

668 Guds fred er mer Carl Nielsen 1919
+ *O Herre Krist, dig til os vend*

489 Døden er den sidste fjende R. Langgaard 1938
+ *Kommer sjæle, dyrekøbte (Laub 1915 + Hartmann 1860: Under dine vingers skygge)*

- 495 Nu fryde sig, hver Lasse Lunderskov 1977
+ Walter 1524 + *Hvad kan os komme til for nød*
- 477 At sige verden ret farvel O. Mortensen 1982
+ Berggreen 1849 (O Gud ske lov), C. Bull 1850 (Lær mig,
o skov) + Laub 1921 + *O kommer hid dog til Guds Søn*
- 551 Jeg kender et land O. Mortensen 1982
+ Laub 1907 (O kristelighed) + *O kristelighed (Lindeman
1862 + W. Egmose 1992 + Far verden, farvel)*
- 383 Hyggelig, rolig O. Mortensen 1982
+ Lindeman 1840 + Gether 1860
- 61 Lyslevende fra Himmerig M. Nyord 1988
+ *Et lidet barn så lysteligt (1524 + Balle 1855)*
- 306 O kristelighed W. Egmose 1992
+ Lindeman 1862 + *Far verden farvel + Jeg kender et land
(Laub 1907 + O. Mortensen 1982)*

I de anførte otte salmer afspejler melodihenvisningerne overvejende kommissoriets ønske om, at „melodier fra vor tid” får en plads i repertoiret. Der skal ikke her tages stilling til de foreslåede nyere melodiers „kvalitet og anvendelighed i gudstjenesten” som helhed. Blot et par bemærkninger til ovenstående liste over de nyere melodier, af hvilke der for mig ikke er tvivl om, at Otto Mortensens tre bidrag kompositorisk og hvad angår melodisk formning rager op i landskabet. De er imidlertid tydeligt prægede af at være blevet til som *korkompositioner* og altså ikke umiddelbart bestemt for fællessang. Alle tre har de en ambitus på en decim, som måske vil volde lidt besvær. Men alligevel er det berettiget at bringe dem i forslag og umagen værd at forsøge dem i praksis. Nærmest en egentlig salmemelodi kommer *At sige verden ret farvel*, der ligesom *Hyggelig, rolig* allerede har fundet optagelse i Folkehøjskolens Melodibog fra 1993. – Det er til gengæld ærgerligt, at kommissionen er faldet for fristelsen til at optage og dermed kanonisere Lasse Lunderskovs melodi til *Nu fryde sig...* Man risikerer jo ved dette populistiske valg at sætte den lutherske melodi ud af spillet, og det ville være virkelig sørgeligt. Kunne man ikke lade Lunderskovs lejlighedssang leve sit eget liv udenfor det blåstemplede repertoire?

9 O store Gud, vi lover Kommissionen efter Te Deum 1996
+ *Fra Himlen højt kom budskab*

Den oldkirkelige Te Deum-tone, der ligger til grund for kommissionens forslag, er en direkte overtagelse af de fire første linjer i den redigering af *O store Gud*, der findes i Prahls og Heinebuchs 1895. Te-Deum-salmen er imidlertid her (efter gammel tradition) formet som en lang *vekselsang med varierende formler*, herunder et særligt udformet „Hellig”-afsnit. Også Schiørrings melodi 1781, hvortil koralbogen tillige henviser som kilde, har den lange og i formlerne afvekslende form. Til brug for Grundtvigs strofiske salme (nu reduceret fra 14 til 10 vers) har kommissionen nu betjent sig af et ganske lille melodiudsnit hjemmehørende i en langt større tekstlig og musikalsk sammenhæng. Jeg tror, at man vil fornemme løsningsen som yderst monoton, uanset at melodien i koralbogen opleves af afvekslende modernistiske harmoniseringer ved Yngve Tredre. Jeg skylder denne lidt mere udførlige kommentar for – måske – herigennem at bøde lidt på den lovlig nedladende behandling, jeg gav melodiforlaget i mine bemærkninger til statusrapporten. Men der er altså saglige og musikalske grunde til at anse det for problematisk.

IV. Øvrige

705 Gak ud, min sjæl N. Söderblom 1916
+ Genève 1551

Herom blot dette: Lad dog vore svenske brødre og søstre beholde Nathan Söderbloms melodi til denne salme, som vi i Danmark forlængst har sunget på en skøn og tekstnær melodi. Tænker man sig mon muligheden af, at vort nabofolk vil importere vores melodibrug?

709 Dybt hælder året Tysk forsamlingsmel. 19. årh.
+ Crüger 1853 + *Udrust dig, helt fra Golgatha*

Kommissionen støtter sig her formentlig til en vis tradition i Sønderjylland for brug af forsamlingsmelodien, hvor den tidligst (?) bringes i Prahls og Heinebuchs koralbog 1892/95. Kommissionen synes dog ikke at have bemærket, at P. & H. i en fodnote til melodien udtrykkeligt anbefaler, at salmen i stedet synges på Crügers melodi!

- 587 Så vide om land Lindeman 1865
 + *Apostlene sad (O Gud ske lov til evig tid + V. Kalhauge 1876)*
 703 Solen stråler over C.C. Hoffmann 1880 + M. Nyord 1989
 + *Dagen går med raske fjed*

Er det atter „samtidigheds-begrebet”, der har motiveret ønsket om at drage Lindeman og Hoffmann ud af mølposen? Morten Nyords kønne lille *melodi* kunne i sproget sagtens være samtidig med salmeteksten dvs. fra ca. 1864, hvorimod *udsættelsens* mageløst modstridende akkordvalg åbenbart skal demonstrere, at kompositionen er fra „vor tid”.

- 730 Se, nu stiger solen Lars Nielsen 1891
 + O. Ring 1915

Kommentarer svarende til 155 og 707 ovenfor.

- 602 Den store mester kommer R. Langgaard 1948
 + Hartmann 1873 + C.C. Hoffmann

Jf. tidligere bemærkninger i forbindelse med statusrapporten.

- 340 Gør dig nu rede Chr. Vestergaard Pedersen 1956
 + *Op, alle folk på denne jord*

Optagelsen af Vestergaard Pedersens melodi applauderes uden forbehold!

- 315 Guds kirkes grund alene Samuel Wesley 1864
 + *Jeg ved, på hvem jeg bygger*

- 23 En vej eller anden C.S. Harrington 1870
 + W. Croft 1708

- 564 For alle helgen R.V. Williams 1916
 + J. Barnby 1868

De nye melodihenvisninger til disse tre salmer er formentlig sket ud fra ønsket om samstemthed med den tradition, man i disse tilfælde følger bl.a. i svensk salmesang. Fra et musikalsk synspunkt kan man kun bifalde indlemmelsen af Williams' flotte melodi – Wesleys og Harringtons melodier kunne man godt undvære; det gælder også for de salmer, de knytter sig til. Men det er en helt anden sag.

Om kommissionens forslag til lånemelodier

I oversigten har jeg i to tilfælde (Brorsons *Nu velan, et frejdigt mod* og Grundtvigs *Verdens igenfødsel*) undtagelsesvis medtaget „nye” lånemelodier, dvs. supplerende melodihenvisninger, som jeg af forskellige grunde finder problematiske. Til samme kategori hører en række andre melodihenvisninger i forslaget, som også påfaldende stikker af fra henvisningerne i DS, og som tillige kan tjene til at kaste yderligere lys over salmebogsforslagets musikalske præferencer, som vi har været inde på i det foregående.

Uden systematisk at have gennemgået forslaget i henseende til brug af lånemelodier, skal jeg i det følgende først nævne nogle eksempler på dem, der knytter sig til salmer af Grundtvig, og som viser, hvor (næsten) konsekvent kommissionen på dette punkt har fulgt de henvisninger, der er foreslået af Henrik Fibiger Nørfelt i dennes skrift *En ny Sang i Danas Mund*, 1983. At Nørfelts vurdering m.h.t. melodivalg til Grundtvigs salmer har været en ledetråd for kommissionen, fremgår i øvrigt også af den registrerede liste i oversigten ovenfor og er for så vidt blot en fortsættelse af statusrapportens linje. – Men nu til de bebudede typiske eksempler på den nævnte anvendelse af lånemelodier:

Selvom kommissionen ikke har ønsket at bibeholde Grundtvigs korte, klukkende klokkesalme *Som hønen klukker mindelig* (DS 375), har den til gengæld villet „redde” Aug. Windings melodi til salmen ved at overføre den som *primær melodi* til *I Nazaret, i trange kår*. For yderligere at markere melodiens rang af umistelighed har man anvist den som lånemelodi til flere andre Grundtvig-salmer som *Han, som har hjulpet hidindtil*, *Guds rige lignes ved et frø* og *Af diendes og spædes mund*. „Hønen” vil derfor som hidindtil brede sine vinger ud over den danske salmesang!

Tilsvarende har man – ligeledes som noget nyt i forhold til DS – sat Henrik Rungs *Sin vogn han gør af skyer blå* som lånemelodi til *Med den enbarnes herlighed* og til *Gudshusets dør* (i DS til *Op alle folk / Guds Søn kom ned*) samt A.P. Berggreens *Kender du den livets kilde*

(*Jesus, frelser, saliggører*) til *Barnelivets favre dage*, til *Godt og ondt i lys og mørke*, til *Sejrvindersken på jorden* og til *Jesus! at du blev min broder*. Til andre salmer i samme metrum cementerer forslaget brugen af Henrik Rungs *Tag det sorte kors fra graven* ved at sætte den som lånemelodi til *Jesus! Frelser og befrier* og *Løgnens fader vi forsage*, og gennemgående har kommissionen – åbenbart helt bevidst – til disse salmer udeladt den i DS gængse melodihenvisning til *Jesus, dine dybe vunder*. Til gengæld anfører de alle som valgmulighed desuden J.G. Ebelings *Helligånd, de frommes glæde*, som man synes at have haft en vis forkærlighed for, idet denne – bestemt smukke – melodi også til flere Brorson-salmer erstatter, resp. supplerer den foreliggende (historisk „rigtige“) henvisning i DS til *Jesus, dine dybe vunder*.

Det er muligt, at den hyppigt anvendte franske melodi til *Jesus, dine dybe vunder* kan virke slidt, men udslidt er den ikke, og det er i hvert fald ikke rimeligt, således som det synes at være kommissionens hensigt, overvejende at forbeholde melodien til passionstidens salmer.

De anførte eksempler vil kunne suppleres med flere af samme slags, som mere eller mindre bryder med den tradition, der afspejler sig i melodihenvisningerne i DS. Men dermed har man også meget tydeligt villet demonstrere, at der – som det fremgår af kommissoriet – „blandt kirkemusikere [er] sat spørgsmålstegn ved sider af den kirkemusikalske holdning, som udtrykkes i salmebogens melodihenvisninger“. Ja, man må sige, at de pågældende kirkemusikere på dette punkt har haft en overordentlig stærk indflydelse på kommissionens forslag.

Generelle bemærkninger

Valgmulighedernes mængde et problem i sig selv

Som det fremgår af oversigten over melodihenvisningerne til de ialt 51 registrerede salmer, har kommissionen fuldtud efterlevet kommissoriets forskrift, hvori det hedder: „Som for salmeteksternes vedkommende bør der lægges vægt på melodier, som er en del af vor nuværende tradition“. Udover de nye melodier er de alle forsynet med henvisninger til melodier, der står i DK, hvilket gælder

generelt for de salmer, der i øvrigt er overtaget fra DS i betænkningen. Men når dette er sagt, er det fremfor alt *mængden* af nytilføjede melodihenvisninger, der springer i øjnene. Jeg kan illustrere det derved, at mens man i DS til de samme 51 salmer – taget under ét – har kunnet nøjes med ialt o.75 valgmuligheder, kan man i oversigten ovenfor tælle ca. 135 melodihenvisninger, hvoraf 57 melodier er nye og for langt de flestes vedkommende ukendte for danske menigheder.

Når hertil kommer, at kommissionsbetænkningen tillige introducerer ca. 60 andre nye melodier til nyoptagne salmer, må man stille spørgsmålstegn ved kommissionens realitetssans både med hensyn til, hvad menighederne vil kunne kapere, og hvilke følger i retning af forvirring og anledning til kiv mellem præst, organist og menighed, forslaget vil bidrage til, hvis det føres ud i livet – til skade for den enhed, der trods forskellighed i melodibrugen rundt omkring dog kendetegner dansk salmesang i dag.

Anstrengt fortolkning af kommissoriets forskrift

Nu er den kvantitative side af problematikken naturligvis ikke det væsentligste. Vender vi os til det indholdsmæssige i oversigten, har vi set, hvor stærkt kommissionens bestræbelse for at fremlede „originalmelodier” eller „samtidige melodier” til de ældre salmer, karakteriserer de nye bidrag til repertoire. Når jeg i mine bemærkninger til de enkelte henvisninger kun i få tilfælde kan tilslutte mig forslagene, skyldes det først og fremmest afvejningen af, om det *for menighedssangen* vil være umagen værd at tilbyde „nye” melodier, hvor der i forvejen foreligger gode og traditionelt indsungne toner.

Kommissionen har imidlertid hverken i statusrapporten eller i forbindelse med selve betænkningen noget sted fremlagt uddybende synspunkter eller principielle overvejelser vedrørende udvælgelsen af melodier. Det er – bortset fra forbemærkninger til melodidelen og til koralbogen af mere teknisk art – overladt til betænkningens læsere at vurdere resultatet, dels i lyset af kommis-

soriets forskrifter, dels ud fra almindelig dømmekraft og individuel indsigt. Og når det gælder den musikalske side af sagen er det derfor højst tankevækkende, at der i *kommissoriet* hverken implicit eller explicit indeholdes nogen henstilling om, at tekst og melodi bør være historisk samstemte. Det er alene tilkendegivet, at „*tidligere tiders melodier [bør] gengives i en så oprindelig form som muligt under hensyn til deres anvendelighed i nutidig gudstjenestesammenhæng*”. Denne passus korresponderer nøje med kommissoriets forskrift om, at „*tidligere tiders tekster [bør] gengives i en så oprindelig form som muligt...osv.*”

Når kommissionen – som vi har set – har fremdraget den ene „originalmelodi” efter den anden, afspejler det altså helt og holdent *en selvbestaltet fortolkning af den betroede opgave*. Dette i sig selv er naturligvis legitimt, men det rejser samtidig spørgsmålet, om håndteringen af melodihenvisningerne i så henseende virkelig er resultatet af principielle og dybtgående overvejelser i kommissionen, eller hvorvidt de ikke snarere i vidt omfang må opfattes som en tilfredsstillelse af specielle musikhistoriske/opførelsespraktiske interesser og musikalske tilbøjeligheder indenfor det kirkemusikalske udvalg. Vi ved det ikke og får det næppe heller at vide, hvorimod det – når vi kommer til samlingen af melodier i flerstemmige ud-sættelser – klart fremtræder som underudvalgets frembringelse og ansvar. Derfor til slut nogle bemærkninger til det foreliggende koralbogsforslag.

Lidt om koralbogen

Det skal uden smålighed anerkendes, at koralbogen i sig selv repræsenterer en meget betydelig og energisk arbejdsindsats fra det kirkemusikalske udvalgs side. Alene omfanget på ca. 540 koraler er en stor opgave at få på, selvom en del af satsene uden videre har kunnet overtages fra DK (med rødder tilbage til Laubs samlinger samt i flere tilfælde også Mogens Wöldikes flerstemmige ud-gave af *130 Melodier*, 1936). Der er nedlagt megen flid i at redegøre for kilderne, oprindelige titler, større eller mindre afvigelser af

melodisk og rytmisk art i forhold til forlæggene, – indimellem næsten for pernitengrynagtigt, som om der var tale om en egentlig videnskabelig revisionsberetning, hvad der ikke er tilfældet. Kildefortegnelsen og litteraturhenvisninger er naturligvis nyttige, og overgår i henseende til fuldstændighed og akkuratesse den af Jens Peter Larsen og mig udarbejdede „Kildefortegnelse og kommentar” i DK (uden fortrydelse skal bemærkes, at denne måske kunne være anført under opslagsværker bd. II s. 633, – en meget stor del af koralbogens noter har jo kunnet overføres fra DKs kildefortegnelse m.v.).

Som det er dokumenteret i det foregående, er salmebogsforslaget stærkt – og også for stærkt – præget af kommissoriets ønske om både tekstligt og i melodimæssig henseende at fremkalde „oprindelige” versioner. Denne tendens er yderligere forstærket i koralbogsforslagets udsættelser. Det gælder ikke blot udsættelserne af de i den foregående oversigt nævnte nye melodier fra ældre tid. Også en række af udsættelserne af ældre melodier, som i forvejen findes i DK er i højere grad søgt bragt i ovenstemmelse med konkrete forlæg fra det 16.-17. århundrede end i DKs gengivelser.

Generelt vil jeg sige, at det i praksis i mange tilfælde kan være hip som hap, om man betjener sig af et mere autentisk forbillede end et tillempet. Det vil tilmed af nogle måske føles forfriskende at bruge en kendt og klassisk melodi iført en anden dragt end den tilvante fra DK, – hvis håndværket ellers er i orden. Men når dette er sagt, kan jeg ikke komme bort fra en fornemmelse af, at der i en række af de i forslaget fremlagte umodificerede eller næsten umodificerede sats er taget mere hensyn til den „rigtige” gengivelse af kilden end af en realistisk forståelse for den almindelige og teknisk overkommelige praksis.

Det er ikke stedet her at servere alle de tilfælde af den nævnte art, som jeg er stødt på under gennemgangen af koralbogen, og hvor jeg synes, man har ladet den i musikermæssig henseende ikke-professionelle bruger i stikken. Lad mig som eksempler blot pege på forslagets udsættelser af de ni melodier, der i dansk tradition kan føres tilbage til Kingos Sjungekor. Bortset fra de to, der (p.g.a. melodiske afvigelser fra Kingos former) direkte overtager DKs ud-

sættelser (*Far, verden, farvel* og *Sorrig og glæde*) har udvalget i sin museale iver valgt såvidt muligt slavisk at følge den becifrede generalbas i Sjungekoret. Resultatet er blevet nogle gennemgående ret u håndterlige satser, fyldt op med gennemgangsnoder, opbremsende små forudhold, ikke specielt behagelige basgange samt i visse tilfælde endog fejltydede passager. Så jeg vil tro, at de fleste her trods alt vil foretrække at spille *Den klare sol*, *Det mulner mod*, *Nu rinder solen op* og *Rind nu op* i DKs lempelige og NB! til et nutidstempo redigerede versioner. (Den halvhjertede gengivelse i forslaget af Kingos *Nu rinder solen op* er rent ud utålelig!)

De to „nye” Kingo-melodier i forslaget, *Jerusalem! i dag din konge græder* og *Se, hvor sig solen atter skynder* er mønstreksempler på, hvor svært det kan være at forene ønsket om at bevare det oprindelige nodebillede og på samme tid frembringe praktisk anvendelige satser til ledsagelse af menighedssang. Man har vist i det hele taget ikke skænket det en tanke, at generalbassen i Sjungekoret uden tvivl må have været konciperet med henblik på akkompagnement til en solostemme!

Og nu vi er ved Sjungekorets melodistof: Hvad skal vi med hele tre versioner af *Nu velan, vær frisk til mode*: 1. DKs form (efter Schop), 2. Kingos version af melodien fra Gradualet 1699 i en udsættelse af Henrik Fibiger Nørfelt fra eksempelsamlingen til dennes *En ny Sang i Danas Mund*.. 3. en hjemmelavet koralform, der hverken er fugl eller fisk, dvs. hverken Schiørring eller Zinck. Forklaringen på, at kommissionen nu bringer tre valgmuligheder til samme melodi må vel være, at man ikke har kunnet opnå enighed om nogen af formerne, hvorefter man – som bidrag til almindelig konfusion – overlader det til menighederne selv at vælge.

Der er såvel i det ældre som det senere lag af melodierne mange eksempler, der yderligere kunne drages frem på udsættelser, der i højere grad tilgodeser ønsket om en historisk „rigtig” gengivelse end hensynet til satsens egnethed som ledsagelse til menighedssang. Men jeg stopper her og overlader til de praktiserende kirke-musikere at tage sig nærmere af koralbogens problematik, herunder betimeligheden af de anvendte notationsmåder, de „moderne”

taktangivelser, vekslingen mellem halve og hele taktstreger, brugen af buer, cæsur-kommaer osv. Der er mere end nok at tage fat på.

Til slut

I det foreliggende bidrag til den standende diskussion har jeg med forsæt indskrænket mig til at belyse en enkelt, men principielt væsentlig side af betænkningens indhold. Hvad kommissionen har foreslået af nyt melodistof til nyoptagne salmetekster, er et kapitel for sig, som andre sikkert vil tage sig af og vurdere. Men lad mig slutte med at understrege, at når jeg i det foregående afsnit specifikt har fremdraget forslaget udsættelser af Kingo-melodierne, har det alene været for at belyse en særlig problematisk side af salmebogsforslaget som helhed, dvs. af både tekstsamling og musik: Det har i alt for høj grad fået karakter af *et elitært projekt*, af en antologi for kendere. Det har næppe været hensigten, men føres forslaget ud i livet, som det foreligger, vil det i flere henseender blive opfattet som en tilsidesættelse af den levende tradition og den enhed, der trods alle modestrømninger og populistiske tiltag grundlæggende er tilstede i den danske salmesang.

Når væsentlige sider af salmebogskommissionens forslag både tekstligt og i musikalsk henseende er blevet mødt med kritik – således også i dette indlæg –, skal det i retfærdighedens navn tilføjes, at *ansvaret*, for at resultatet af kommissionens arbejde bl.a. er blevet præget af et så stort og diffust udbud af valgmuligheder samt af en lovlige anstrengt stræben efter „autentiske former”, ikke mindst må påhvile ophavsmændene til selve *kommissoriet* – og i sidste instans den *kirkeminister*, der satte hele sagen i gang.

Brorson-salmerne i Forslag til ny salmebog

Af Christian Thodberg og Peter Thyssen

Forbemærkninger

Forslag til ny salmebog bringer i alt 114 salmer af Brorson (55 originale og 59 oversatte salmer af Brorson). Blandt disse er der nye (nr. 521 og 536), mens 16 Brorson-salmer udelades fra Den danske Salmebog 1953 (DS).

For Brorsons salmers vedkommende gælder det, at de ganske vist kom stærkt frem i Pontoppidans Salmebog 1740, der som bekendt kun brugtes på særlige steder, og i slutningen af 1700-tallet gik de ud af den officielle kirkelige tradition – bortset fra den stærkt fordærvede udgave af Brorson-salmer i *Evangelisk-kristelig Salmebog*. Til gengæld blev Brorson-salmerne brugt i de vakte kredses husandagter i den følgende tid. Et smukt vidnesbyrd herom er den særlige Brorson-sang hos sypiger og husmænd.¹ Brorsons salmer blev sunget, og deres tekster blev tillempet efter jævne menneskers behov. I den form fremstod de som de brugstekster, der fandt vej ind i kirken i løbet af 1800-tallet.

Når salmebogskommissionen i ganske særlig grad har gjort det til sin opgave at føre Brorson-salmerne tilbage til deres originale form, finder man givetvis poetiske finheder, men i dette tilfælde kommer man i åben konflikt med brugstekster, der forlængst er indsunget, og der kan for os at se ikke være tvivl om, at brugsteksterne har førsterang og kun i ganske få tilfælde tåler rettelser.

---

1. Se Karl Clausen: „Folkelig Brorson-Sang. 20 folkemelodier til Troens Rare Klenodie og Svane-Sang”, *Folke- og Skolemusik, Særhæfte*, København 1961.

Med tilbageføringen af salmerne til den originale form fremhæves også en række teologiske motiver hos Brorson, som man kan stille spørgsmålstejn ved. Således gælder det, at i samme grad, som Brorson taler om „den søde Jesus” med erotiske undertoner, møder man undertiden en „Jesus-monoteisme”², der lader forholdet til Gud bestå alene i den livslange øvelse i inderlig og undertiden mystisk forening med Jesus, således at Gud Fader og Helligåndens gerning i frelsens sag underspilles.

Salmebogskommissionens revision af Brorson-salmerne repræsenterer et så stort indgreb i de traditionelle brugstekster, at det bør præsenteres i enkeltheder.

I det følgende bringes en kommenteret oversigt over Brorson-salmerne i salmebogsforslaget (I). Dernæst en oversigt over de Brorson-salmer, forslaget udelader fra Den danske Salmebog (II). Til sidst følger en sammenfattende konklusion (III).

Numrene henviser til Forslag til ny salmebog. Brorsons gen-
digtninger er markeret med ★.

I. Brorson-salmerne i Forslag til ny salmebog

5 O, havde jeg dog tusind tunger ★ DS 5
Salmen er i en række tilfælde ført tilbage til originalformen:

3.3: „... min tak at gøre”. DS: „... min tak fremføre”

DS er at foretrække.

4.3: „at du, min Gud, i fryd og plage”. DS: „at Gud i både fryd og plage”. Brorson: „at du i både fryd og plage”

5.6: „min søde Gud i Himmerig”

DS: „trofaste Gud i Himmerig”

DS er at foretrække.

---

2. K. L. Aastrups udtryk, *Tidhverv* 1946, s. 83f. og 1947, s. 11.

7.2: „forsmå dog ej, min søde skat”.

DS: „forsmå du ej, min sjæleskat”

Originalens udtryk er for sødladent.

7.6: „Evindelig halleluja”. DS: „det evige halleluja”

Man synger ikke „evindelig halleluja” men „halleluja”,
hvorfor DS er bedre.

6 *Dig være, mildeste Gud Fader* * DS 6
De foreslåede tilbageføringer forekommer overflødige:

1.3: „for alt det godt du til mig lader”.

DS: „for alt, hvad godt du til mig lader”

DS er bedre dansk.

2.5: „for mig at fri fra Satans tand”

DS: „for mig at fri fra Satans magt”

DS er umiddelbart mere forståelig (og behøver ikke henvisningen til 1. Mos. 3,15).

2.6: „tak, tusind tak, min frelsermand!”

DS: „tak tusindfold dig være sagt!”

3.2: „o søde Helligånd! for al”. DS: „o gode Helligånd! for al”

Et af de steder hos Brorson, hvor det er oplagt at rationere med ordet „sød”.

15 *Op, al den ting* DS 12
Tre aldeles formålsløse tilbageføringer i en af de mest kendte salmer overhovedet:

2.1: „i rad”. DS: „på rad”

4.3: „fuglespring”. DS: „fuglesving”

6.3: „kun dog så lidt kan kigge ind”

DS: „kun dog så lidt kan kige ind”

Moderniseringen af verbalformen er underlig inkonsekvent, når man andre steder (af rim-hensyn?) bevarer den gamle form „kige”, f.eks. forslaget nr. 244,2.

- 16 *O Gud! hvor er du mer end skøn* DS 13
Forslaget tilføjer det originale vers 8 som nyt vers 6. Men verset har sin forståelsesbaggrund i de udeladte vers 5-6 fra originalen, hvorfor en evt. udvidelse snarere skulle være med det originale vers 6.

5.12: „hellig mod hverandre råbe”

DS: „Hellig, hellig, hellig! råbe”

Tilbageføringen synes overflødig.

- 19 *O Gud! fornufsten fatter ej* DS 16
Forslaget udelader DS v. 4-6 (de originale vers 14, 7, 17), og indføjer et nyt vers 4 (det originale vers 6):

Du fører os i kamp og strid
mod Satans hele skare,
vi synes tit i sådan tid
i alt for stor en fare;
da lærer vi, hvor lidt vor lejr
formår mod Satans pile,
til dig ile
og efter vunden sejr
i dig alene hvile.

Men med udeladelsen af DS v. 4-6 mister denne forsynssalme sin sjælesørgeriske styrke, som det uforligneligt kommer til udtryk i 4:

Når sjælen sidder kold og svag
i stor anfægtnings mørke,
da just på sådan prøvens dag
du selv er al dens styrke;
du fører os i mulm og mørk’,

hvor ingen vej og ende
 er at kende,
 før vi fra verdens ørk
 til Himlens hjem os vende.

og DS 6:

Så brug, o Gud, din fader-ret
 og vise tugtemåde,
 det ville gå os alt for slet,
 om kødet skulle råde;
 grib hjertet an og lad det ej
 i verden nogen hvile,
 før vi ile
 til dig på troens vej
 for korsets jammer-pile!

Herudover rummer forslaget en række uheldige tilbageføringer:

1.6: „at gange og ledsage”. DS: „dem følge og ledsage”

DS er at foretrække – jf. Mallings bud på, at „gange” her betyder føre i „gangkurv” (Malling, IV, s. 86, note 1).

2.3: „når vi dit nådeskin skal få”

DS: „når vi skal nådens solskin få”

DS er mere klar.

5.1-2: Så før os ved din egen hånd,
 som du det bedst kan finde

DS 7: Ja, før os ved din egen hånd,
 som du det bedst mon finde

DS er at foretrække.

- 1.7: „og på hans hjerte drister”. DS: „og på hans hjerte lider”

Forslagets unødvendige ændring medfører en noteforklaring („drister” = „stoler”). Hvorfor bliver man ikke ved DS eller sætter „stoler” ind?

- 2.4-6: han ved dog nok at drive,
hvad han med mig sig foretog
før han af moders liv mig drog

- DS: han ved dog frem at drive,
hvad han med mig bestemte alt,
før jeg af moders liv blev kaldt

DS er at foretrække på grund af den rette forståelse (jf. Malting, II, s. 273).

- 29 *Gud skal alting mage* DS 29

Gengives uændret i forhold til DS. Man har ikke på noget punkt ført salmen tilbage til den originale form, selvom det ud fra kommissionens principper kunne være sket, f.eks. 2.2: som i stedet for ham. Mon det er fordi, salmen er så kendt?

- 34 *Synes det i kors og pine* ★ DS 490

Forslaget udelader de indholdsrige vers 5-6 fra DS:

Lad kun fjender alle dage
hade, true, spotte, plage,
Gud, som ser det ganske spil,
selv i sagen dømme vil.

Levnes intet mig tilbage,
Himlen skal mig ingen tage;
ejer ikke jeg et strå,
Himlen er mig nok [vis] at få.

Disse vers er der ikke råd til at undvære.

4.4: „lever dog min Gud endnu”. DS: „Gud han lever dog endnu”

Selvom Brorsons original sprogligt klinger bedre, er DS at foretrække af hensyn til forståeligheden.

38 *Hvor der det godt i Jesu arme ** DS 37

Tilbageføringerne er overflødige og sker på bekostning af forståeligheden:

1.2: „som skødebarn at sove ind”

DS: „som barnet trygt at sove ind”

2.7-8: „at se, hvad han fra evighed / for kærlighed har til dig båret”

DS: „at se, hvad han for kærlighed / fra evighed har til dig båret”

3.5: „Den lille fugl, vor Herre nærer”

DS: „Den lille fugl, vor Fader nærer”

3.10: „at vi må skamme os ihjel”. DS: „så vi må skamme os ihjel”

40 *Jeg går i fare, hvor jeg går* DS 40

Følgende tilbageføringer kan end ikke være en overvejelse værd:

2.3: „om Gud med korsets ris mig slår”

DS: „om Gud med tugtens ris mig slår”

3.2: „og ved mig ikke sikker”. DS: „og ved mig aldrig sikker”

3.4: „han har mig alt i strikker”. DS: „den har mig alt i strikker”

4.4: „i sådan himmelskare”. DS: „mod sådan himmelskare”

4.7: „trods nogen rører mig et hår”

DS: „Trods nogen krummer mig et hår”

5.3-4: han skjuler mig med sine sår,
og hjælper selv at stride

DS: i kamp og strid han med mig står,
forsøder al min kvide

Det er spørgsmålet, om ikke formuleringen i DS trods alt giver bedst mening (også i forhold til originaltekstens intention).

50 *Nu velan! et frejdigt mod* DS 112

Det er en klar misforståelse, at salmen ikke tydeligt står som salme til nytårsdag (jf. noten til 3.6). Så meget mere som at forslaget 1.7 tilbagefører DS: „at min takkesang kan lyde” til: „at min nytårssang kan lyde”!

2.7: „lys oppå min trange bane.” DS: „lyset på min trange bane”

DS siger det samme i en nutidig sprogform.

3.6: „da han frelse-navnet fik”. DS: „da han frelsernavnet fik”

Det samme er tilfældet her.

55 *Jesus os til trøst og gavn* DS 49

Gengives uændret fra DS (jf. 50,3 i forslaget).

57 *Min Jesus er for mig begyndelse og ende ** DS 51

Da man må formode, at salmen fortrinsvis vil blive sunget på melodien „Nu takker alle Gud”, bør opstillingen svare hertil.

1.2: „ihvor jeg det skal vende”

DS: „ihvor jeg mig mon vende”

Brorsons „skal” virker ikke helt præcist i dag. Hvis ikke man vil beholde det arkaiske „mon”, er „vil” måske bedre.

2.3: „mig al min last til lyst”. DS: „hver byrde mig til lyst”

DS er klart at foretrække – det ville ligge Brorson overordentlig fjernt, at en „last” skulle kunne være en „lyst”!

5.1: „med rod og top hengive”. DS: „med liv og sjæl hengive”

DS står stærkere.

5.2: „jeg tale skal og drive”. DS: „dig tjene her i live”

DS er at foretrække, fordi det brorsonske „drive” her og andre steder ikke står klart i nutidig dansk sprogbrug.

5.3: „Ak, tag det offer an”. DS: „forsmå det offer ej”

DS er at foretrække.

69 *På Jesu død og blodig sår* DS 67
Tilføjelse af et nyt vers 4. Selvom verset er udmærket, er det et spørgsmål, om forlængelsen af salmen er nødvendig.

6.2: „tusindskøn” bør have en note, fordi det er et blomsternavn (bellis og amatrantus); navnet „ærenpris” kender man.

7.4: „og mød din skat med frydesang”

DS: „og mød din ven med frydesang”

DS er at foretrække.

7.5: „forkynd, hvor sød han er og blid”

DS: „forkynd, hvor god han er og blid”

DS er at foretrække.

70 *Op! thi dagen nu frembryder ** DS 59
Tilbageføringen afstedkommer en række antikverede udtryksmåder:

2.3: „har tilforne villet se”. DS: „ønskede tilforne at se”

4.2: „og det billedværk få ende”. DS: „billedværket nu har ende”

5.3: „borte er den trældoms frygt”

DS: „borte er al trældoms-frygt”

6.1: „Nu er forhæng sønderrevet”

DS: „Nu er tæppet sønderrevet”

6.6: „nattens mørkhed har fordrevet”

DS: „nattens mørke har fordrevet”

En udmærket ændring i forhold til DS.

75 *Fryd dig, du Jesu brud*

DS 69

Blandt originalens 23 vers udvælger forslaget vers 1, 3, 4, 5, 10, 22, mens DS har vers 1, 6, 14, 17, 22. Hvor versionen i DS koncentrerer sig om evangeliets nådestilsagn i Brorsons salme, skal den nye version tydeligvis give plads for det erotisk prægede brude-billede hos Brorson, f.eks. vers 2 og 5:

2. Fryd dig, du Jesu brud!
Så stor en Herre Gud,
så vældig i sit rige,
så herlig uden lige,
og du, en fattig kvinde,
skal sådan brudgom finde.

5. Fryd dig, du Jesu brud!
Af trængsels hytte ud!
Er det nu tid at klage
i slige bryllupsdage?
Tænk ej på verdens jammer,
men på dit brudekammer!

Selvom bryllupsdage oplyses med henvisning til Matt. 9,15 i en note, kan man nok spørge om, i hvilket omfang dette billede forstås i dag. Det helt afgørende er dog, at Brorsons erotiske brudebillede fremmer den Jesus-monoteisme, der af og til forstyrrer teologien hos Brorson.

1.5: „dig skal han stærkt forkynde”

DS: „som stærkt dig skal forkynde”

Ordstillingen bedre i DS i forhold til de foregående linier.

79 *Hvorledes skal jeg møde* ★ DS 73

En række unødige tilbageføringer i en kendt og indsunget salme:

3.2: „du førte mig herud”. DS: „da førte du mig ud”

„Herud” er gammelagtigt og forstyrrer meningen.

3.4: „du tog mig til din brud”. DS: „da tog du mig til brud”

DS virker bedre i sammenhængen.

4.5: „Da jeg i mørkheds sæde”. DS: „Da jeg i mørkets sæde”

„Mørkhed” er antikveret.

5.3-4: „lad denne glæde drive / igennem sjæl og sind”

DS: „lad denne glæde blive / i hjerte, sjæl og sind”

DS giver tydeligst mening.

6.2: „at du ham ej skal få”. DS: „at du ham ej kan få”

Ændringen er overflødig, da det er to udtryk for det samme hypotetiske udsagn.

86 *Nu vil vi os forsamle* DS 77

En par ubetydelige (og dermed overflødige) ændringer:

1.1: „Nu vil vi os forsamle”. DS: „Nu ville vi os samle”

2.2: „er vores fulde agt”. DS: „er nu vor fulde agt”

90 *Hvor Jesus kan ej noget herberg finde* ★ DS 78

2.3: „og bliver slet blandt arme syndre regnet.”

DS: „den hellige blandt syndere er regnet.”

DS er at foretrække.

3.6: „da lyset selv brød frem af søde Himmerige”

DS: „da lyset selv brød frem af høje Himmerige”

Et af de steder, hvor udtrykket „sød” bedst erstattes af et andet.

102 *I denne søde juletid*

DS 90

En række tilbageføringer, der ikke synes videre meningsfulde:

1.5: „ved den, som er i krybben lagt”

DS: „ved ham, som blev i krybben lagt”

2.4: „sit søde Himmerige”. DS: „sit lyse Himmerige”

4.9-10: og lade al sin sorg bero
på Jesu søde nåde

DS: og trøstig lade alt bero
på Guds, vor Faders nåde

Her tager DS afstand fra Jesus-monoteismen, og det er en god ide!

5.9: „som klingede i englekor”. DS: „som klang i engles jubelkor”

6.6: „da bliver frydens harpe stemt”

DS: „da bliver glædens harpe stemt”

7.4: „i disse frydedage”. DS: „i disse højtidsdage”

7.7: „den fryd har ingen lige”. DS: „den fryd er uden lige”

7.9: „Guds Søn er min, jeg vil herfra”

DS: „Guds Søn er min, jeg går herfra”

113 *Den yndigste rose er funden*

DS 98

Forslaget har følgende ændringer (tilbageføringer):

3.4: „vor vækstes fordærvede grøde”

DS: „vor slægts den fordærvede grøde”

Det er ikke hensigtsmæssigt at indføre det besværlige ord „vækstes”, da „slægt” udtrykker det samme på en tydeligere måde og tilmed er indsunget.

7.1: „Nu, Jesus, du stedse skal være”

DS: „Min Jesus! du stedse skal være”

Det brorsonske „nu” (dvs. „nuvel”) forekommer antikveret.

DS v. 7:

Min Jesus! du stedse skal være
mit smykke, min rose, min ære,
de giftige lyster du døder
og korset så liflig forsøder

er sammenskrevet af de originale vers 9 og 10, der i forslaget bringes som vers 7 og 8:

Nu, Jesus, du stedse skal være
mit smykke, min rose og ære,
du ganske mit hjerte betager
din sødhed jeg finder og smager.

Min rose mig smykker og pryder,
min rose mig glæder og fryder,
de giftige lyster han [!] døder,
og korset så liflig forsøder.

Hermed fremhæves nok engang „sødheden” og Jesus-monoteismen. Skulle man endelig indføje et nyt vers fra originalen, burde det være det oprindelige vers 5, indskudt efter DS v. 3, som derved ville få en mere markant baggrund; nemlig at afvisningen af nåden er identisk med afvisningen af den nuværende gudstjeneste og forkyndelse:

Så blomstrer Guds kirke med ære
og yndige frugter kan bære,
thi Jesus dens grøde opliver
og væske [væde] i væksterne giver.

- 114 *Her kommer, Jesus, dine små* DS 99
Gengives uændret – dog med tilføjelse af det originale vers 4:

Al verden stod i Satans pagt
da brød vor Jesus frem med magt
og rev os ud med blodig hånd
af alle vore fjenders bånd.

Det pågældende vers har i traditionen været omdiskuteret (jf. Mal-
ling, II, s. 150-51). Spørgsmålet er så, om verset i dag fungerer efter
den oprindelige hensigt.

- 115 *Mit hjerte altid vanker* DS 100
Der er ingen grund til at forlænge denne i forvejen ret lange salme
med yderligere et vers (det nye vers 2 i forslaget). Hertil kommer en
række pedantiske tilbageføringer:

8.8: „i andres stald og strå”. DS: „i fremmed stald og strå”

9.4: „kom, Jesus, kom dog ind”. DS: „kom, Jesus, kom her ind”

9.8: „udi mit hjerte svøbt”. DS: „i kærligheden svøbt”

DS er at foretrække.

- 117 *Frisk op! Endnu en gang* DS 103
Man kan spørge, om denne julesalme overhovedet bør bevares i
salmebogen.

3.3-4: „bese de ringe sager, / som Gud til takke tager”

DS: „se, med hvor ringe sager / din Gud til takke tager”

Versionen i DS giver bedre mening.

145 *Ét fornødent er; det ene*

DS 591

Forslaget udelader DS v. 5. Desuden følgende tilbageføringer, der ikke virker overbevisende:

1.4: „skønt den synes fin og let”
 DS: „tynger kun og gør mig træt”

1,7-8: men får jeg det ene for alting kun fat
 da bliver mig én ting for alting min skat.

DS: men får jeg det ene, som stiller hvert savn,
 så er ved det ene mig alting til gavn.

DS må vistnok siges at være klarere forståelig.

3.6-7: hun ville så gerne hans villie høre,
 hun smagte den sødhed, i Frelseren lå,

DS: hans vilje alene hun lysted at høre,
 hun smagte den fryd, som i Frelseren lå,

DS mest tydelig.

4.8: „i dig al fornøjelses herlighed bor”
 DS: „i dig, kun i dig al min salighed bor”

153 *Min Jesus, grund til al vor lyst* *

DS 140

En række tilbageføringer, der må karakteriseres som pedantiske:

1.3: „Hvad klemmer dog dit milde bryst”
 DS: „Hvad tynger dog dit milde bryst”

1.6: „det gør dig hjertestød og sting”
 DS: „der sårer dig med smertens sting”

2.3: „og hvordan mørkhed har bespændt”
 DS: „og hvordan mørket har bespændt”

4.4: „af begge dele høre”. DS: „af begge få at høre”

- 5.1: „Når døden i den sidste stund”
DS: „Når døden i min sidste stund”

180 *Her ser jeg da et lam at gå ** DS 165
Forslaget indeholder en række pedantiske tilbageføringer:

- 1.5: „til pinebænken står hans hu”
DS: „til offerstedet står hans hu”

Versionen i DS hidrører fra Tillæg til Psalmebog for Kirke- og Huus-Andagt 1873, hvor salmen første gang optages siden Guldbergs Salmebog 1778.

- 1.7: „for Adams slægt at stride”. DS: „for Adams æt at stride”

DS er fra 1873 (Brorson: „for Adams køn at stride”).

- 2.2: „med verdens slægt forbundet”
DS: „med Adams æt forbundet”

DS er fra 1873 og giver bedre udtryk for den egentlige mening (Brorson: „med verdens køn forbunden”).

- 3.10: „for hvilken klipper revne”
DS: „for hvem selv klipper revne”

DS er bedre dansk.

- 4.3-4: „Hvor så man da det offerlam / udi sit blod at flyde”
DS: „hvor så man fra det offerlam / det røde blod at flyde”

Formuleringen virker mindre antikveret i DS (der følger Den Sønderjydske Salmebog 1889).

- 4.7-10: hans rosenkinder blegne!
O Lam! hvorledes skal jeg dog
så stor og ubegribelig
en kærlighed betegne?

DS: hans hoved sig at hælde!
 Guds Lam! hvorledes skal jeg dig
 så dyb og ubegribelig
 en kærlighed gengælde?

DS (ligeledes fra 1889) er klart at foretrække fremfor originalens teatralisk-betragtende formuleringer – jf. i øvrigt Paul Gerhardts tyske originaltekst:

O süßes Lamm! was soll ich dir
 erweisen dafür, daß du mir
 erweistest so viel Gutes?

217 *Du er, opstandne sejrshelt* *

DS 561

Flyttet fra afsnittet „Kamp” til „Påskesalmer”. DS v. 6 udeladt:

O, åbenbar dig for os, når
 vi over synden græde,
 og hjælp os al den del, der står
 imod, at undertræde!
 Så kan vi fri
 på sandheds sti
 vor påske-salme svinge
 og sandheds offer bringe.

mens de originale vers 3 og 14 er indføjet som vers 2 og 7:

2. Nu bryder solen dejlig ud
 igennem alle vinde,
 der, som det syntes, før gik ud
 og lod sin stråle svinde;
 nu står du glad
 ved dødens rad
 og har ham overvunden,
 ja trådt ham ned i grunden.

7. Lad, hvad det er ret at opstå,
 os i os selv erfare,
 ved Ånden ud af graven gå

og denne skat bevare,
det dyre pant,
som du så grant
på sejren os har givet!
Så går vi ind til livet.

Det er imidlertid et spørgsmål, om denne udvidelse af salmen er nødvendig. Derimod kunne det foreslåede vers 7 overvejes.

- 218 *Hvor er dog påske blid og sød* DS 199
Enkelte overflødige tilbageføringer:

1.5: „at alle himle mod os ler”. DS: „at alle Himle til os ler”

4.5-6: „min grav, som var en fangeblok, / er nu et brudekammer”
DS: „min grav, som var en fangeblok, / er nu et sovekammer”

4.12: „synes til mig nu at smile”. DS: „synes nu til mig at smile”

- 230 *Hører, I, som græde* DS 208
Følgende tilbageføringer til originalen synes helt unødvendige:

1.7-9: Jesus alt
har brugt gevalt
brækket alle dødens skjolde

DS: Jesu magt
har sejren bragt,
kløvet alle fjendens skjolde

2.5-6: intet mer herinde
i hans graves muld.

DS: men ej ham herinde
i det sorte muld.

3,9-10: hans disciple, ingen anden,
at han er opstanden!

DS: hans disciple, ingen anden:
Jesus er opstanden!

241 *I dag skal alting sjunge* DS 216
Tilbageføringerne er unødvendige og overflødige:

1.3: Det er overflødigt at genindføre ordet „Zink” (med note)
3.6: „blev kast for Lammets stol”. DS: „faldt ned for Lammets stol”

DS udtrykker meningen bedre og i et nutidigt dansk.

4.1: „Hvad gør du her tilbage.” DS: „Hvi bliver du tilbage”

Versionen i DS skyldes Tillæg til Salmebog for Kirke og Hjem 1913, hvor salmen for første gang blev optaget i en dansk salmebog (jf. Malling, II, s. 338). Trods det gammel-dags „hvi” giver DS alligevel bedre mening end originalen.

4.3: „som duen fløj, min ånd”. DS: „som duen flyv, min ånd”

Det er imidlertid et spørgsmål, om ikke Brorsons „fløj” er en imperativ ligesom i DS (jf. Brorsons samlede skrifter, III, s. 52).

243 *Drag, Jesus, mig* ★ DS 218
Tre ændringer i forhold til DS:

1.4: „siden du, o Jesus, gik”. DS: „did, hvor du, o Jesus gik”

4.4: „verden er for dine børn”. DS: „verden er for dine små”

5.4: „der at stå med glædesskrig”
DS: „der at stå med glædesråb”

244 *På denne dag vi ser Guds Søn* ★ DS 219
Forslaget tilføjer et nyt vers 4:

Slig himmelfart i sjælen sker,
når vi vor Fader finder,
ej mere efter verden ser,
med Guds folk os forbinder,
har Gud i tanker nat og dag
og vandrer ham til velbehag,
til vi hos ham kan samles.

Verset står og falder med, om man kan godtage den brorsonske tendens til at sætte lighedstegn mellem himmelfart og verdensforsagelse. Tanken findes i andre Brorson-salmer i DS, men spørgsmålet er, om der er grund til yderligere at forstærke dette motiv.

1.7: „at vi i troen bliver”. DS: „så vi i troen blive”

Brorsons „at” hedder i dag „så”. Brorson skriver „blive”, hvilket bør fastholdes, da det fremhæver udsagnets karakter af bøn.

2.1: „Nu Gud ske lov, vor Jesus gør”
DS: „Vor Jesus, Gud ske lov, har gjort”

DS er klart at foretrække.

3.7: „kun alt til Himlen rettet”. DS: „hjemad mod Himlen rettet”

DS er trods alt mere forståelig.

257 *I jomfruer, I kloge* ★

DS 234

Forslaget udelader DS v. 5:

Her er de palmegrene
i deres hånd, som vandt,
her er til hver en sene
den kraft, som fordem svandt;
her er de skønne vange,
som efter vinter hård
livsalige og mange
i himmel-grøde står.

2.2: „at man kan rede stå”. DS: „at I kan rede stå”

2.5-8: Thi Zions vægtre råbe:
Vor brudgom nu er nær,
kom, mød ham nu til hobe
i troens frydefærd!

DS: Se Himlens åbne porte
og brylluppet bered,
han ikke langt er borte,
som hedder Sions fred!

Versionen i DS er hentet fra det originale vers 3.5-8. Det er et spørgsmål, hvad forslaget tilbageføring egentlig bibringer verset (ud over originalitets-troskab).

3.7-8: som os den dag betyder,
når al vor nat må fly!

DS: som på den dag hentyder,
da al vor nat må fly!

På nutidig dansk er „betyde” = „hentyde på” i denne sammenhæng.

4.8: „som henter bruden hjem”. DS: „da hentes bruden hjem”

DS er at foretrække.

258 *I lemmer, hvis hoved har Himlen i vælde* *

DS 529

Flyttet fra afsnittet „Forsagelse” (hvor den sagligt set hører bedst hjemme) til „Kristi komme i herlighed”.

1.7: „hvad sjælen svigagtig fra Jesus forvilder”

DS: „hvad sjælen med svig vil fra Jesus forvilde”

Meningen klarere i DS. Hvis endelig man vil have det originale udtryk, må det hedde „svigagtigt”, så det ikke misforstås som prædikat til „sjælen”.

2.4: „– hvad ser vi for kraft?“. DS: „men hvor er dens kraft?“

DS er at foretrække.

3.3-4: ej mere vor kristendom lunken at drive,
men altid at våge, som Jesus har sagt!

DS: Lad os dog vor kristendom lunkent ej drive,
men våge og bede, som Jesus har sagt!

Originalens opfordring kommer bedst til udtryk i DS.

6: Op! op dog, I salvede, kommer tillige! (note: i samlet flok)
thi kongen går eder med kronen imod;
med ham skal I prange i Himlenes rige,
og glæden skal være en evigheds flod.
Hvo her kun har vundet,
hans krans er alt bundet,
en krone, der funkler med klarere strimer
end solen om middags og midsommers timer.

DS: Op, op da, I salvede! korset lad vaje!
Med kronen vor konge sit folk går imod;
med ham vi nu Himlenes rige skal eje,
og glæden skal vorde en evigheds flod.
Hvem her ham har fundet,
hans krans er alt bundet,
en krone, der funkler med klarere strimer
end middagens sol selv i midsommers timer.

Versionen i DS går tilbage til Salmebog for Kirke og Hjem. Et Forslag (1885), hvor salmen første gang blev optaget i en dansk salmebog. Såvel indholdsmæssigt som forståelsesmæssigt er DS at foretrække.

281 *Drag ind ad disse porte* *

DS 245 og 252

De fem vers i forslaget er en sammenskrivning af DS 245: „Drag ind ad disse porte“ og DS 252: „Gud Helligånd! du giver“. Her savner man ikke blot DS 245 som en kort Helligåndssalme på to vers, men også DS 245.2:

Lad styrte alle vægge,
 som skiller kristne ad!
 Forener jer, I bække,
 og glæder Herren stad!
 Forén dem, Helligånd!
 Thi hjerterne, så mange
 som ofre dig lovsange,
 er bække i din hånd.

Endvidere bør flertalsformen i DS 252.2: „Vi er som vilde grene ...”
 etc. bibeholdes.

299 *Kom, regn af det høje* *

DS 272

Forslaget tilføjer et nyt vers 2 (det originale vers 2). Spørgsmålet er, om denne udvidelse af salmen er hensigtsmæssig. DS v. 2 er en sammenskrivning af originalens 4.1-5 og 5.6-8. Også her er det et spørgsmål, om brugen af originalens 4.6-8 i forslagets vers 3 er en gevinst:

og stedse mig skynde
 i kærligheds brynde
 al nåde at få.

DS: og dagligen ile
 som flyvende pile
 til Himmelen hjem!

301: *Helligånd, de frommes glæde* *

DS 274

Gengives uændret efter DS, der følger Salmebog for Kirke og Hjem. Et Forslag (1885). Igen må det formodes, at man ikke har villet røre ved en yndet og indsunget salme – selvom originalen godt kunne give anledning til det modsatte, f.eks. 2.4: „som skal aldrig rådne hen” (DS: „som skal aldrig visne hen”) og 2.7: „lær mig til min Gud at træde” (DS: „lær mig frem til Gud at træde”).

326 *Ak, Fader! lad dit ord og Ånd*

DS 309

Et par ændringer i forhold i DS:

1.3: „Og se”. DS: „Se dog”

Ændringen i DS er en sproglig opdatering af Brorsons originale udtryk.

3.5: „som træ, ved dejligst rod”. DS: „som træ med dejligst rod”

Ændringen i DS er en sproglig opdatering af Brorsons originale udtryk; Brorsons „ved” hedder i dag „med”.

337 *Lad dit rige alle vegne* DS 747

Et udmærket forslag til en forkortelse af Brorsons oprindeligt meget lange nytårssalme.

351 *I Herrens udvalgte, som hellighed øve* ★ DS 336

Udeladelse af DS v. 3 og 4. Bemærkelsesværdigt nok moderniserer forslaget 2.6, hvor DS har Brorsons originale tekst: „vi kunne ej andet end kærlighed finde”. Den pedantiske ændring i vers 3 (DS v.5) er overflødig:

3.7: „skønt børnene kan det så kunstigt ej gøre”

(note: kunstfærdigt)

DS: „skønt børnene kan det kun stammende gøre”

359 *Op, alle folk på denne jord* DS 345

En række pedantiske tilbageføringer i en kendt og indsungen salme:

1.3: „som råbes ud ved livets ord”

DS: „som råbes ud med livets ord”

3.2: „at det i sjælen dages”. DS: „så det i sjælen dages”

3.5: „da vil og kan man synden fly”

DS: „da vil og kan vi synden fly”

4.1: „Så lad, o hjertesøde Gud”. DS: „Så lad, o hjertemilde Gud”

4.3: „og dette milde himmelbud”

DS: „og dette store himmelbud”

Man kunne måske sige „hjerter-gode” i 4.1, så man kunne bruge „milde” i 4.3.

362 *Guds riges evangelium* DS 347

Er allerede blevet kendt som „Peter Plys-salmen” på grund af den megen honning, der flyder i forslaget version. Forslaget udelader DS v. 6 og medtager et nyt vers 2.

1.1-2: „Guds riges evangelium / er sødt som honningkage”

DS: „Guds riges evangelium / fra Herrens mund og hjerte”

Ændringen i DS er inspireret af det originale vers 2, der findes som vers 2 i forslaget:

Det søde ord er kommet af
Guds egen mund og hjerte,
det er et kys, som Gud os gav
mod al vor nød og smerte,
det er Guds egen hjertes kraft,
som bliver til en honningsaft
mod syndens byld og plage.

1.4: „at man det ret kan smage”. DS: „det dæmper al din smerte”

1.5: „da er det sjælens honningmad”

DS: „Guds ord det er den rette mad”

Hertil er der kun at sige med Malling: „Honningkagen og honningmaden har voldt nogen besvær for den, der ikke vilde smile ad salmen. I gamle dage var søde sager ikke saa almindelige, at deres nævnelse blev komisk i en salme. Kingo er en flittig bruger af honning og støttes deri af bibelens sprogbrug. Men baade honningkagen og honningmaden er allerede udraderet i MB [Psalmebog, udgivet af Meyer og Boesen, 1844]” (Malling, II, s. 90).

434 *Jesus, livets sol og glæde* * DS 421

Gengives uændret (det kan beklages, at man ikke har forsøgt at bringe salmen i en fuldstændig version; så meget mere som Crügers melodi hører til blandt det fornemste i det 17. århundredes repertoire af salmemelodier).

- 443 *Så går nu sjælens højtid an* DS 428
 Forslaget udelader DS v. 3, 5, 11, og indfører nye vers 4, 8, 9, 10, hvorved salmen forlænges med et vers i forhold til DS. Brorsons pietistiske nadversyn kommer lige fuldt til udtryk i begge versioner.
- 460 *Du folk, som kristne kaldes vil ** DS 405
 Sammenskrivningen af de originale vers 11 og 12 i DS v. 5:

Det bør dog tages vel i agt
 og holdes højt i ære;
 dit levned om din dåbes pagt
 bør altid vidne bære
 og svare til dit kristen-navn,
 at du din dåbes frugt og gavn
 kan her og evig nyde.

erstattes med det originale vers 12:

Så lad da ingen Satans list
 berøve dig det gode,
 men vær en dejlig himmelkvist
 og frugtbar Jesu pode,
 der svarer til det kristennavn,
 at du din dåbes frugt og gavn
 kan her og evig nyde!

Kommissionens forslag er godt, men næppe nødvendigt.

- 500 *Guds igenfødte, ny-levende sjæle* DS 464
 Gengives uændret fra DS (dog med den pedantiske tilbageføring i 1.4: „sig” i stedet for „jer”). Bemærkningen: „Halleluja-omkvædet tilføjet i 1896” er inderlig ligegyldig.
- 511 *Kom, hjerte, tag dit regnebræt* DS 662
 Er flyttet fra afsnittet „Året” til „Syndsbekendelse”. Brorsons salme er imidlertid udtrykkeligt tænkt som en nytårssalme (jf. Brorsons samlede skrifter, I, s. 62). Følgende tilbageføring må bemærkes:

1.8: „i Guds register skrevet”. DS: „i Herrens bog opskrevet”

Versionen i DS, der skyldes Tillæg til den evangelisk-christelige Psalmebog 1845, er langt at foretrække.

5.8: „en sød og salig ende”. DS: „en god og salig ende”

514 *Hjerte, lad dig ej indbilde* *

DS 450

Udeladelse af DS v. 3:

Thi han ej alene ynder
dem, som i hans nåde stå,
men og efter dem sig skynder,
som i Satans lænker gå;
ej hans ømhed trættes kan,
han igen til nådens stand
sanker fler og fler til hobe,
bliver ved at kalde, råbe.

Indføjelse af et nyt vers 3 (jf. det originale vers 7):

Gud han bliver ved at råbe,
fuld af længels fulde brand,
sanker mer og mer til hobe
ind igen i nådens stand;
hvo sig nu vil stille ind
med et nådehungrigt sind,
han, når han sin synd begræder,
Gud og alle engle glæder.

Man kan stille spørgsmål ved, om det nye vers virkelig er en forbedring i forhold til DS v. 3. Udskiftningen virker mere som forandring for forandringens skyld. I de øvrige vers er der følgende tilbageførelser:

1.6: „se, han er jo from og god”. DS: „o, han er jo from og god”

4.5: „men alt, hvad han har forset”

DS: „hvori han sig har forset”

DS er klarere dansk.

- 5.1: „Ingen sø så stærk udbryder”
DS: „Ingen sø, hvor stærk den bryder”

Originalens udtryksmåde er antikveret.

- 5.4: „intet mod vor Gud formår”
DS: „noget mod vor Gud formår”

DS er bedre dansk.

- 7.7-8: i din kærlighed mig øver
og dig aldrig mer bedrøver!

- DS: du i kærlighed mig øve
aldrig mer dig at bedrøve!

Versionen i DS (= Den Sønderjydske Salmebog 1889) er at foretrække, da den betoner Gud som den aktivt handlende.

- 515 *Bryd frem, mit hjertes trang at lindre* ★ DS 444
En række tilbageføringer, der må betragtes som både dårlige og unød-
vendige:

- 2.4: „som kender dig, vor øjenlyst”
DS: „som kender dig, du sjælens lyst”

- 3.6: „og alle arme læske givet”
DS: „og alle arme lindring givet”

- 4.3: „hvi går jeg da så højt bedrøvet”
DS: „hvi går jeg da så dybt bedrøvet”

Mens man på Brorsons tid var *højt* bedrøvet, er man i dag
dybt bedrøvet!

- 6.4: „dit søde evangelium”. DS: „din nådes evangelium”

Udtrykket i DS er mere udsagnskraftigt end originalver-
sionen.

516 *Hvor lystig, sød og yndig* *

DS 463

Udeladelse af DS v. 5:

Fri ere vi og blive
 fra lovens tordensky;
 Gud vil i hjertet give
 sit eget sind på ny,
 hans Ånd vil hjertet sætte
 i kærlighedens brand
 og al vor vandring rette
 til Himlens fryde-land.

Indføjelset af et nyt vers 4 (jf. det originale vers 4):

De onde kan den [loven] vække
 med sine tordenslag,
 samvittigheden skrække
 med dommens store dag,
 hvordan Guds vrede brænder,
 når den er overtrådt,
 men når man den erkender,
 så ved man ingen råd.

I betragtning af indholdet i vers 2 og 3, forekommer det nye vers overflødig – og en dårlig erstatning for det udeladte. Enkelte tilbageføringer i de resterende vers:

2.4: „og fører ej til Gud”. DS: „genføder ej til Gud”

Her er originalen bedre end DS

3.2: „Guds vilje helt skal gå”. DS: „Guds vilje fuldt skal gå”

6.8: „er al den pragt jeg ved”. DS: „er al den pryd jeg ved”

517 *Nu har jeg fundet det, jeg grunder* *

DS 459

Som DS indeholder forslaget 6 vers, men kun første og sidste vers er identisk med redigeringen i DS. Sidstnævnte er dog langt at foretrække; kommissionen synes at have næret en forkærlighed for

det pietistisk-teatraliske i Brorsons salme, som f.eks. de nye vers 3 og 4:

O afgrund! hvilken alle synder
 har slugt og dræbt ved Jesu død
 og os kun alt til bedring skynder,
 så skal vi finde nåden sød.
 Her råber Jesu blodig sved:
 Barmhjertighed, barmhjertighed!

Deri jeg mig vil trolig sænke
 og drukne al min nød og ve
 og, når mig mine synder krænke,
 [kun] altid til Guds hjerte se;
 der ser jeg i en afgrund ned
 af idel Guds barmhjertighed.

518 *Jesus, han er syndres ven* * DS 454

Forslaget forlænger salmen med et vers (det nye vers 4). Forlængelsen synes ikke videre nødvendig. Det samme gælder de to følgende tilbageføringer:

2.2: „derfor kom han ned på jorden”

DS: „Derfor kom han ned til jorden”

At „komme ned på jorden” betyder i dag: at komme til koncepterne!

7.3: „falder ind til Gud igen”. DS: „kommer hjem til Gud igen”

519 *Hvo vil mig anklage* DS 461

1.5: „men til Jesus render”. DS: „mig til Jesus vender”

521 *Guds Søn har gjort mig fri* Ny

Er morsom første gang, man synger den. Bør blive i Griegs korsats.

522 *Fred i Jesu død vi skulle* DS 455

Forslaget tilføjer det originale vers 4:

Jesus! hold kun sjælen hjemme
 i din smertes søde ro;
 lad din åbne side gemme
 al min længsel, håb og tro!
 Så skal du i Paradiset
 af mig evig vorde priset.

Endnu et eksempel på forslagens ligegyldighed over for de forståelsesvanskeligheder, som Brorson-tidens ubesværede tale om „Jesu sidesår” uvilkårligt giver i dag.

534 *Min død er mig til gode* *

DS 628

Genindførelse af det originale vers 5:

Når livets lys udslykkes, (note: udslukkes)
 alverden bliver sort,
 når jeg skal dø og rykkes
 fra tidens jammer bort;

„udslykkes” er sønderjysk dialekt! (jf. Malling, III, s. 337)

4.2: „ej mere tale må”. DS: „ej mere tale kan”

DS udtrykker den egentlige mening: „må” = „formå”.

Det originale vers 6, som gengives i forslaget, kunne overvejes:

da lad mig sove stille
 med et fornøjet sind
 og gudhengiven vilje
 i Jesu arme ind!

536 *Jeg er rede til at bede* *

Ny

Denne meget pietistisk-indforståede salme, der udelukkende handler om den personlige længsel efter Jesus, har næppe nogen chance i dag.

537 *Nu! jeg har vunden*

DS 629

Tilbageføringen af 1. linie er uheldig, da „nu” hos Brorson betyder „nuvel”. Tilbageføringen i 2.1 er overflødig.

- 538 *Her vil ties* DS 642
 Gengives uændret – men med original punktuering, der imidlertid har en forstyrrende virkning.
- 539 *Når mit øje* DS 643
 Tilbageføringerne er ganske enkelt meningsløse:
- 2.4-5: „dem de driver / op med iver”
 DS: „dem mit øre / får at høre”
- 3.3: „Paradis! den livets frugt”. DS: „Paradis, din livets frugt”
- 4.4-5: „hvor de svømme / som i strømme”
 DS: „de sig fryder / og udbryder”
- 5.7: „Når, o søde brudgom, da”. DS: „Når, o søde Jesus, da”
- 540 *O Helligånd! mit hjerte* DS 645
 Gengives uændret i forhold til DS.
- 560 *Hvor er det godt at lande* DS 648
 Diskutable tilbageføringer:
- 1.5-6: fra røver-nest til engel-fest,
 fra svine-egn til Faders favn!
- DS: fra røverdalen til englesal,
 fra sult og savn til Faders favn!
- Trods noten til „røver-nest” virker tilbageføringen kunstlet; allusionen til lignelsen om den fortabte søn er indirekte tilgodeset i DS’ version, der skyldes Tillæg til Psalmebog for Kirke- og Huusandagt 1873.
- 2.5: „Ja, ja at se især de træ”. DS: „Ja, der at se især de træ”
- 2.10: „før han de søde grænser når!”
 DS: „før salig han de grænser når!”

- 561 *Den store hvide flok, vi se* DS 661
 De foreslåede tilbageføringer er ikke blot unødvendige, men kommer også i kollision med en indsungen salme, der stort set kun bruges ved særlige lejligheder (Allehelgen og begravelser):
- 1.6: „en helteskare”. DS: „den helteskare”, hvilket virker mere præcist.
- 2.3-4: „For tronen står / de slagtefår”
 DS: „for tronen stå / med kroner på”
- Trods henvisningen til Rom. 8,36, virker tilbageføringen teologisk indforstået.
- 2.11: „Nu holder de og har til bedst”
 DS: „nu holder de, hvor liv er bedst”
- At have til bedst betyder noget andet i dag end på Brørsons tid.
- 3.11: „Ophøj din røst, slå palmetakt”
 DS: „Opløft din røst, slå palme-takt”
- I denne sammenhæng hedder udtrykket „ophøje” i dag „opløfte”.
- 562 *Jeg ser dig, søde Lam, at stå* DS 657
 Forslagets tilbageføringer virker overflødige og unødvendige:
- 1.1: „Jer ser dig, søde Lam at stå”
 DS: „Jeg ser dig, du Guds Lam, at stå”
- 4.8: „dig, dig lov, tak og pris”. DS: „dig ske lov, tak og pris”
- 5.7: „Ja, Lam, for al den del, du led”
 DS: „Guds Lam, for al den del, du led”

565 O Jesus, troens dyre skat *

DS 478

4.2: „blandt mange stød og hinder”

DS: „ved verdens stød og hinder”

5.5: „i trang at være uforsagt”. DS: „så jeg i trang er uforsagt”

I begge tilfælde er DS at foretrække.

566 Vor tro er den forvisning på *

DS 484–485

De i alt 11 vers i DS 484–485 er skrevet sammen til én salme på 8 vers.

Man kan imidlertid savne 485,1: „Vor tro den er et stærkt bevis ...”

1.4: „men det er Åndens gave”. DS: „men den er Åndens gave”

DS er at foretrække, fordi kendeordet her refererer til troen.

2.2: „et meget mægtigt gode”. DS: „et såre mægtigt gode”

Originalen er antikveret (i hvert fald mere end formuleringen i DS).

4.1–4: Hvad vil nu Satans ganske hær
med mine synder gøre?

Lad ham dem alle, hver især
frem for mit hjerte føre;

Ændringen er en forbedring i forhold til DS!

5.6–7: Min tro Guds milde hjerte ser
igennem Jesu vunder.

Her må DS foretrækkes:

Ved troen jeg Guds nåde ser,
og hjertet vorder stille.

8.3–7: I Jesu vunders søde ro
mit hjerte lystig gøre;

hans Ånd er mig et pant derpå,
at endelig min tro skal få
en sød og salig ende.

DS 6: i den jeg søge vil min ro,
i den min gerning gøre;
Guds Ånd er mig et pant derpå,
at jeg i denne tro skal få
en god og salig ende.

DS er at foretrække under henvisning til, at udtryk som „at gøre sig lystig” og „endelig” betyder noget andet i dag. Endvidere er der ingen grund til at genindføre det pietistisk indforståede „Jesu vunder” på dette sted.

567 *Den tro, som Jesus favner*

DS 480-481

Hvor DS deler Brorsons salme med i alt 12 vers, bringer forslaget salmen i 8 vers. Ændringen i 5.5-8:

om jeg mod dig – som mig
med blodig kamp har vundet
så troløs blev befundet
at kunne miste dig

forekommer bedre end udgaven i DS 481,6.5-8.

568 *Vor tro den er et lys* *

DS 483

Forslaget udelader DS v. 1: „Ransager eders selv / om I i troen ere”. Udeladelsen kan i høj grad diskuteres, da netop dette vers introducerer hele salmens indhold.

6.2: „os ret på prøve sætter”. DS: „os ret på prøven sætter”

Det er spørgsmålet, om ikke „prøve” skal være i bestemt form for at få meningen frem: det handler ikke om vilkårlige prøver, men om „korsets prøve”.

- 572 *Falder på dig modgangs hede* ★ DS 551
 Modsat DS bytter forslaget (i overensstemmelse med originalen) om på vers 1 og 2. Dette må opfattes som en forbedring. I forlængelse heraf giver det god mening med tilbageføringen i 2.1: „Ingen bliver dog til skamme” (DS: „Ingen blive skal til skamme”).

Herudover har forslaget følgende tilbageføringer:

- 3.1: „Bede, banke, råbe, græde”. DS: „Det at bede, banke, råbe”

Ændringen kan diskuteres.

- 3.3: „trøstig frem for Gud at træde”
 DS: „den, som kun på Gud tør håbe”

- 5.3: „at jeg skal i ingen våde”. DS: „at jeg tør i ingen våde”

Moderniseringen er forslagets, der derved undgår noten i DS. Ikke desto mindre betyder Brorsons „tør” noget andet end forslagets „skal”.

- 5.7-8: „og i både sorg og glæde / halleluja lystig kvæde”
 DS: „og i sorrig som i glæde / mit halleluja ham kvæde”

DS må foretrækkes, da originalversionens (anglikansk klingende) tryk på Halleluja virker komisk!

- 579 *Hvordan takker vi vor Herre* DS 470
 Tilføjelse af et nyt vers 6 (jf. det originale vers 7):

Gud, som lyset lod opklare
 udi nådens blide år,
 vil og ingenlunde spare
 dem, som samme lys forsmår.
 Vil du vende ryggen til,
 Gud dig fra sig støde vil;
 vil man ikke lyset kende,
 skal man sig på lyset brænde.

DS v. 5.1-4 (jf. det originale vers 5.1-4):

Hvordan går man dog og drømmer
i en sådan vigtig sag,
og i sikkerhed forsømmer
nådens dyrebare dag?

udskiftes med versets oprindelige 1. halvdel (jf. det originale vers 6.1-4):

Bort, du syndens fæle tåge,
Satans helvedsorte magt!
Det er tid engang at våge
og at passe på sin vagt;

I de øvrige vers er der følgende tilbageføringer:

2.7-8: skal man sig fra synden vende
eller også evig brænde.

DS: skal vi bort fra synden vige
eller aldrig se Guds rige

Ændringen i DS hidrører fra Tillæg til den evangelisk-
christelige Psalmebog 1845.

7.2: „søde Jesus, at jeg må”. DS: „milde Jesus, at jeg må”

7.4: „som jeg bør at vandre på!”. DS: „som jeg har at vandre på!”

7.8: eller fra dit fodspor viger,
før jeg ind i Himlen stiger!

DS: aldrig fra dit fodspor viger,
til jeg ind i Himlen stiger!

580 *O giver lyd, I folk i alle verdens riger*

DS 465

Forslaget udvider salmen fra 5 til 7 vers (nyt vers 3 og 6). Gevinsten heraf er tvivlsom.

1.1: „O giver lyd, I folk”. DS: „O lytter til, I folk”

Tilbageføringen er højst uhensigtsmæssig, da den kræver en ordforklaring.

5.1: „Min Søn til nådestol jeg offentlig fremsætter”

DS: „Min Søn til nådestol / jeg åbenbart fremsætter”

DS må foretrækkes, da „offentlig” på Brorsons tid ikke havde den samme kommunale klang som i dag.

Til salmens opstilling, jf. kommentaren til nr. 57.

581 *Ak, vidste du, som går i syndens lænke*

DS 467

Udeladelse af DS v. 3:

Ak, vidste du, at man sig ej kan drømme
i Himlen ind, det ej så let er gjort,
hvor skulle du din lunkenhed fordømme
og lede om den rette snævre port;
ak, hvilken jammer ende fik,
om du begyndte nu i dette øjeblik!

Nyt vers 5:

Ak, skulle du dig dertil lade tigge?
Det gælder jo din egen sjæles tarv,
det er så hårdt i Helvede at ligge,
det gør så godt at tage Himlens arv.
Ak, hvilken evig fryd du fik,
om du begyndte nu i dette øjeblik!

Ændringer i de bibeholdte vers:

1.2: „hvor hårdt det er, det Satans slaveri”

DS: „hvor hårdt det er, det sjælens slaveri”

Tilbageføringen til Brorsons original („det Satans slaveri”) bliver ufrivilligt komisk!

3.1: „Ak, mærkte du ....” DS: „Ak, skønned du ...”

Vil man bringe verset tættere må originalen, må man sige:
Ak, mærked du ....

3.4: „og haste hen til Jesu blod og død”

DS: „og haste hen til Jesu kors og død”

DS er at foretrække.

4.3: „hvor skulle da din Jesus dig undfange”

DS: „hvor skulle du din Jesu nåde fange”

Versionen i DS er klart at foretrække.

6.4: „det mørknes mod den sildig nat”

DS: „det mørkner mod den sildig nat”

DS er at foretrække.

582 *I dag er nådens tid* *

DS 471

Hvor DS v. 4. er sammenskrevet af originalens vers 6a og 8b, og DS. v. 5 sammeskrevet af 9a og 10b, sammenskriver Forslaget originalens vers 5a og 10b til et nyt vers 5. Versionen i DS går tilbage til Salmebog for Kirke og Hjem. Et Forslag (1885).

1.5: „Op! op til bedrings gråd”. DS: „op, op til angers gråd”

DS er at foretrække.

2.1: „Se, hvor behagelig”. DS: „Se dog, hvor yndelig”

DS er at foretrække.

2.3: „Men det at bedre dig”. DS: „men at omvende sig”

DS mere præcis.

3.2: „og fat din Jesu hjerte”. DS: „og til din Jesu hjerte”

DS er at foretrække.

583 *En hyrde glemmer fåret ej* ★ DS 475

Forslaget tilføjer det originale vers 4 som nyt vers 2:

Vor Jesus ligeledes går
og søger det fortabte får,
indtil han det har fundet;
så lad dig finde, sjæl, og fly
hen ind i Jesu vunders ly,
så har I begge vundet!

Spørgsmålet er dog, om tilføjelsen (med dens bastante opfordring til at lade sig finde) er nogen gevinst i forhold til versionen i DS, hvis tre vers udgør en klar sammenhæng: 1) „En hyrde glemmer fåret ej ...”, 2) „Jeg kommer da, min frelsermand, ...” 3) „O, tag mig, Jesus, i dit skød ...”. I de resterende vers er foretaget følgende ændringer:

4.1: „O tag mig i dit nådesskød”
DS: „O tag mig, Jesus, i dit skød”

DS virker mere forståeligt.

4.4: „foragte verdens selskabs ro”. DS: „foragte verdens falske ro”

Også her forekommer DS mere entydig.

591 *Herlighedens Gud* ★ DS 536

Gengives uændret i forhold til DS.

592 *Den snævre vej* ★ DS 530

Gengives uændret i forhold til DS.

593 *Den vej, du gik i kors og trang* ★ DS 531

2.6: „med sådan munterhed” (DS: „med stor frimodighed”) er en uheldig tilbageføring, da den nutidige betydning af ordet „munterhed” dårligt passer sammen med det „kors”, salmen taler om.

594 *Det koster mer, end man fra først betænker* * DS 577

5.2: „som kærlighed til død og grav har drevet”
 DS: „hvem kærlighed til død og grav har drevet”

Grammatisk er DS at foretrække, da „kærlighed” i originalen kan misforstås som genstandsled!

595 *Hvo vil med til Himmerige* DS 532
 Enkelte tilbageføringer:

1.5: „fra den arme verden bort”. DS: „fra den tomme verden bort”

DS er at foretrække.

2.4: „går det ej i pølen ned?”. DS: „går det ej i Helved ned?”

DS er at foretrække. En „pøl” er en swimming pool!

5.5: „Hid, I store! Hid, I små!”. DS: „kommer store, kommer små”

Ændringen kan være ligegyldig, da man stadigvæk har den gamle flertals-imperativ i den efterfølgende linie.

596 *Kommer, hvo vil visdom lære* * DS 533
 Versionen i DS skyldes Salmebog for Kirke og Hjem (1885), der giver en fortrinlig bearbejdelse af salmen. Følgende tilbageføringer i forslaget kunne dog overvejes:

1.5-6: hver vil have navn derfor,
 få kun finde visdoms spor

DS: navn derfor vil hver attrå
 visdoms spor kun finde få

4.6: „som vil følge ordet ret”. DS: „som Guds ord vil følge ret”

Forslaget udelader DS v. 2 (bearbejdelse af originalens vers 2). Desuden genindfører forslaget v. 2 originalens 3b (hvor DS v. 3 har

originalens 3a og 8b), og som vers 6 hele originalens vers 8. Her kan man imidlertid savne DS v. 2a:

Vise er de, som behage
ej sig selv i deres sind,
som fornuften fangen tage,
for de mærke, den er blind;

og spørge, om det nye vers 6a er en forbedring i salmen:

Vise er de, som sig skamme
aldrig ved vor Jesu spot,
gladere hans kors annamme
end det bedste herreslot;

Bemærkelsesværdigt nok „køber” man sammenskrivningen i DS v. 6 af originalens 10a og 11b (forslaget v. 5). Men højst problematisk og uacceptabelt er det, at man lader dette vers være salmens *næstsidste* og ikke dens *afsluttende* vers som i DS – og hos Brorson, så vidt angår 11b:

Fader, hør mig! hør Guds Søn!
hør, o Helligånd, min bøn,
at jeg dog må her på jorden
findes i de vises orden!

608 *Op! våg og bed*

DS 545

Forslaget udelader DS v. 8 og indfører et nyt vers 6, der imidlertid har et meget antikveret sprog:

De sjælesår,
som Satan slår,
går ind ad skjulte gange,
hvo som ej på vagten står,
bliver snart hans fange.

Desuden en række tilbageføringer, der virker unødvendige:

1.5: „i den ondes strikker”. DS: „i den Ondes strikker”

4.3: „den ganske dej forsyre”. DS: „al dejen gennemsyre”

5.3: „og man den lidt lod råde”. DS: „og som man lidt lod råde”

8.2: „erfarenhed”. DS: „forfarenhed”

Her er originalens udtryk for en gangs skyld mere nutidigt end DS.

609 *Vægter! vil det mørke rige* *

DS 547

Mindre, unødvendige tilbageføringer, hvor DS er at foretrække:

1.1: „vil det mørke rige”. DS: „vil da mørkets rige”

3.3: „ved din ankomsts klare skin”

DS: „ved dit kommets klare skin”

5.4: „som den blide sol opdage” (note: dages, stå op)

DS: „som en sol i mørket dages”

Tilbageføringen (med deraf følgende note) er helt overflødig.

610 *Hvad fattes mig*

DS 548

Tilføjelse af originalens vers 9 og 10 som nye vers 4 og 5:

Min Jesus! se, hvor syg jeg går
for dig igen at finde!
Se, hvor mit svage hjerte slår,
og mine øjne rinde!
Tænk, det er dig, min sjæleven,
jeg ene længes efter,
men hvordan kommer jeg derhen,
som har så ringe kræfter?

Jeg intet har i sjæl og sind
foruden disse sukke.
Ak, ville Jesus mig dog ind
i sine vunder lukke!
Se! nu begynder troens glød

mig indentil at varme,
 jeg finder Jesus honningsød
 i mine troens arme.

Om man kan gøre denne form for Jesus-længsel og Jesus-intimitet gældende i dag, tør vistnok betegnes som tvivlsomt.

611 *Så skal da mammon vige* DS 524

Et par overflødige tilbageføringer:

2.2: „fra Gud, som dyre lod”. DS: „fra Gud, som kærlig lod”

DS er at foretrække.

3.4: „og dermed sagen klar”. DS: „dermed er sagen klar”

Det er spørgsmålet, om Brorsons imperativ er forståelig i dag. DS giver et acceptabelt bud på en omskrivning.

612 *Halleluja! jeg har* DS 571

Forslaget udelader DS v. 6 og 7. Derved forbigås imidlertid en væsentlig pointe hos Brorson: nemlig at han trods alt ikke er i Himlen endnu, men at han stadig har en kamp at kæmpe i verden, hvor han lever i forventningen om den „himmelske krans”.

615 *Op, I kristne, ruste eder* ★ DS 554

Forslaget fjerner en række af Grundtvigs ændringer i DS til fordel for Brorsons originale udtryk. Om forslaget tilbageføringer formår at genoplive denne forholdsvis sjældent brugte salme, får stå hen.

617 *Sørger du endnu, min sjæl* ★ DS 582

Gengives uændret i forhold til DS.

618 *O Jesus, som er kommet at* ★ DS 559

Gengives uændret i forhold til DS – dog med den originale tegn-sætning.

- 619 *Vort kors gør sure miner* DS 580
 Forslaget tilføjer et nyt vers 1, hvis overskrift imidlertid har en så komisk klang, at den tager alvoren ud af salmens indhold. Endvidere udelader forslaget DS v. 2-3 og indfører nye vers 3-4. Hvor udskiftningen af DS v. 2 med forslagens vers 3 kunne overvejes, synes forslagens vers 4 at være et dårligt bytte for DS v. 3.
- 620 *Vor trængsel, hvor besværlig* DS 581
 Gengives uændret i forhold til DS.
- 621 *Nu da tillykke* DS 567
 Identisk med versionen i DS – trods dennes ændringer i forhold til originalen.
- 622 *Stå fast, min sjæl* DS 572
- 3.1: „din sidste ende”. DS: „al krig har ende”
- Udtrykket „din sidste ende” er forældet, selvom det klarere udtrykker Brorsons intention end formuleringen i DS.
- 6.4: „med blod fortjene”. DS: „så dyrt fortjene”
- DS er at foretrække.
- 635 *Stille er min sjæl til Gud* ★ DS 517
 Tilbageføringen i 5.1-4 forekommer uheldig:
- Ind i Jesu favn dig giv!
 han skal dig ej slænge hen
 Satan til et tidsfordriv,
 nej, han er en fuldtro ven
- DS: Giv i Jesu favn dig ind,
 han skal ej dig kaste hen;
 tryk for verdens kastevind
 er du hos din fuldtro ven

636 *Som lilliens hjerte* *

DS 491

Forslaget tilstræber at føre salmen konsekvent tilbage til Brorsons originale manuskript (jf. Malling, IV, s. 387ff.).

1.3: „så ere de kristne ej indentil døde”

DS: „så ere de kristne ej indvortes døde”

DS er klart at foretrække.

1.7: „har de så livagtigt indvortes befundet”

DS: „har disse livagtigt i sjælen befundet”

DS må foretrækkes.

2.4: Man undlader trods alt tilbageføringen til: „og lide så vel som de *onde* fortræd”

3.4: „dem fattes, dog alting de har og formå”

DS: „de fattes, og alting dog har og formå”

Originalversionen klinger bedre.

4.7-8: Guds Himle som funklende stjerner bepryde,
det alle skal se og så mange fortryde.

DS: i allerlivsaligste herlighed blinke,
når, verden, din glæde som ådsel vil stinke.

DS, der følger Klenodie-udgaven, er at foretrække.

5.1: „klipper”. DS: „bjerge” (som i Klenodie-udgaven)

5.2: „vær lystig, vor moder, du sorteste jord”

DS: „mod solen, af Himlen velsignede jord”

DS (= Klenodie-udgaven) bedre.

5.5-8: din sommer skal kendes,
når vinteren endes,

så alle Guds helgeners skjulteste grave
skal findes at være Guds blomstrende have.

DS: når dommedag kommer
begynder din sommer,
når deres forborgene levned fremstiger,
hvorefter med dennem du sukker og higer.

Også her må DS og Klenodie-udgaven foretrækkes.

- 637 *Det er den daglig trøst, hvormed* ★ DS 492
3.3: Enten må man sige „hjerter Fader” (DS) eller „Hjerter-Fader”
(Brorson).

6.4-6 er ført tilbage til originalen:

men lad mig snart den del, jeg tror
og glædes til på denne jord,
i Himlen få til evig arv og eje!

hvor DS har:

og lad mig så den del, jeg tror
og glædes til på denne jord,
i Himlen få til evig arv og eje!

der „fjerner noget af Brorsons daglige himmellængsel af salmen”
(Malling, I, s. 199). Vil man imidlertid fremhæve troens betydning i
denne verden, burde næstsidste linie dog ændres til: „og glædes *ved*
på denne jord” (jf. Malling sst.).

- 638 *Vær trøstig, mit hjerte* ★ DS 518
Det tilføjede vers 4 kan ikke opfattes som nogen gevinst:

Gud lade os finde hengivenheds slot, [?]
hvad Herren os giver, at holde for godt!
Den hylene og klagene
gør intet til sagen,

man svækker sin sundhed og piner sin sjæl,
vær glad i vor Herre, og tro ham kun vel!

I det mindste måtte man i linie 3 skrive „græden” fremfor „hylen”.

2.6: „thi hvad ham behager ...”. DS: „thi hvad Gud behager ...”

5.4: „jeg gerne antager”. DS: „jeg gerne modtager”

Tilbageføringerne er overflødige og pedantiske.

639 *Skal fri og frelst vi hist* DS 584

Tilbageføringerne virker pedantiske:

1.8: „den stift til enden ser”. DS: „den fast til enden ser”

2.8: „jo frisker’ går han frem”. DS: „des frisker’ går han frem”

3.5: „Vi går nu gennem moser”. DS: „Nu går det gennem moser”

640 *Mit igennem nød og fare* DS 566

Tilbageføringerne i 2.2: „Sulamit” og i 2.7: „få minutter” må holdes for unødvendige.

641 *Vor klippe vi slippe umulig* DS 568

Gengives uændret i forhold til DS – dog med den originale tegn-sætning.

657 *Er Gud for mig, så træde ** DS 499

Forslaget udelader DS v. 2 (det originale vers 2):

Det kan jeg trøstigt sige,
det tror og fast jeg ved,
at Gud i Himmerige
er ikke mere vred;
hans kærlighed mig følger,
hvor jeg går ud og ind,
og dæmper alle bølger,
som bruser mod mit sind.

til fordel for originalens vers 4 som nyt vers 2:

Min Jesus er min ære,
han gør mig smuk og fin,
men ville han ej være
den milde frelser min,
da turde jeg og kunne
for Himlen ej bestå,
jeg sank med ét til grunde
i vredens dybe å.

Det er i høj grad et spørgsmål, om dette alternativ er en forbedring i forhold til salmen som helhed. I de resterende strofer er foretaget følgende tilbageføringer:

4.1: „Når frygt og fare pukke”. DS: „Vil frygt og fare pukke”

6.1: „Dér er for Guds udvalgte”. DS: „Der skænker han dem alle”

DS må foretrækkes fremfor originalens eksklusivitet (Paul Gerhards tyske originaltekst: „Da ist mein Teil und Erbe...”).

6.5-6: „Og skal jeg her da væde / min gang med øjnevand”

DS: „og skal jeg her end væde / min vej med tårers vand”

En unødigt pedantisk ændring, hvor DS er umiddelbart forståelig.

658 *Den grund, hvorpå jeg bygger* *

DS 500

Enkelte tilbageføringer, der imidlertid synes overflødige:

1.3: „i Jesu pines skygger”. DS: „i Jesu korsens skygger”

1.8: „gør mig for Gud så kær”. DS: „det gør for Gud mig kær”

3.1: „Ej englekraft og -evne”. DS: „Ej ånders kraft og evne”

DS synes umiddelbart mere forståelig – og er i lige så høj grad i overensstemmelse med Rom. 8,38 som originalversionen.

3.7: „ej nogen ting skal tvinge”. DS: „ej døden selv skal tvinge”

DS virker alt andet lige stærkere end originalversionen!

660 *Alle vegne, hvor jeg vanker* *

DS 503

Udvidet fra 4 til 5 vers. Det er imidlertid et spørgsmål, om det nye vers 3 er nogen gevinst i forhold til den nuværende version:

Når jeg med ham skal regere,
i det høje triumfere,
o hvor vil jeg være glad
i den gyldne englestad!

Ændringer i de øvrige vers:

2.2: „mæt af møje, hjem til hvile”

DS: „bort fra møje, hjem til hvile”

Skulle man ændre, kunne man sige „træt af møje”, da ordet „mæt” i dag ikke har samme negative klang som på Brorsons tid.

2.3: „jeg er rejsefærdig til”. DS: „er jeg rejsefærdig til”

DS falder sprogligt mest naturligt.

2.4: „når min søde Jesus vil”. DS: „når min Herre Jesus vil”

DS må foretrækkes.

Det originale vers 4:

O hvor vil jeg da mig glæde,
når min Jesus mig vil klæde,
føre ind på Himlens slot,
o hvor vil det være godt!

synes at være en dårlig erstatning for DS v. 3:

Fri fra sorgen, fri fra nøden,
 fri fra synden, fri fra døden,
 o, hvor vil jeg være glad
 i den gyldne englestad!

Det samme gælder tilbageføringen i vers 5:

Da skal mund og hjerte klinge
 og min frelser lovsang bringe
 blandt udvalgte sang og lyd
 i Guds engles selskabs fryd

hvor DS v. 4 har:

Da skal mund og hjerte klinge
 og min frelser lovsang bringe;
 salig sjunge sjælen da
 englenes halleluja!

- 661 *Det koster ej for megen strid* * DS 578
 DS v. 2 og 3 er udeladt og det originale vers 4 indføjet som nyt vers 2:

Kast al din frygt og banghed hen
 hvad skal den mer dit arme hjerte plage?
 Væk op dit sind til hjertens fryd igen,
 hvo ville her i nådens tid forsage,
 sig: Fader! tag mit hjertes trængsel bort,
 så er det gjort.

Om en sådan ændring skal kunne redde denne ikke særligt stærke salme, får står hen.

- 663 *O du min Immanuel* DS 504

1.5-6: Fjenden tænkte, den var fast,
 men hans træske snare brast.

DS: Fjendens træske snare brast,
 skønt han tænkte, den var fast.

DS er at foretrække, da „den” i forslaget 1.5 kunne opfattes som refererende til den forudnævnte „purpurvæde”!

674 *Jesus, dig alene sigter* ★ DS 592
 Gengives i Uffe Hansens udmærkede bearbejdelse fra 1943. Trods det gammeldags „vilt” for „vil” i DS 592, savner man alligevel de forskellige rimpar i 5. – 6. verselinie.

680 *Skal kærlighed sin prøve stå* DS 607
 Salmen er to vers kortere i forhold til DS, idet forslaget udelader DS v. 3, 4, 5, 7 og indfører nye vers 3 og 4. Det er imidlertid et stort spørgsmål, om man kan undvære de udeladte vers:

- 3: Dog gælder her slet intet nej,
 så sandt du vil den rette vej;
 at elske dem, som elsker dig,
 det kan en hedning magelig.
- 4: Men Jesus taler rene ord,
 som dog så få i verden tror,
 undskyldning gælder ikke her;
 din fjende skal du have kær!
- 5: Og vil du sige da: Jeg kan
 ej elske ret min avindsmand,
 du vidner, at du ej forstår,
 hvad Jesu kærlighed formår.
- 7: når vi betænker, hvor han gik,
 vor sjælehyrde, før han fik
 os ud af dødens fare rykt,
 hvor tit og længe han har søgt

De to nye vers synes ikke umiddelbart at være nogen tilfredsstillende erstatning for de udeladte:

- 3: Ja, ser vi til vor egen magt,
 da er man let i harnisk bragt

og finder ingen kraft imod
den gamle Adams olme blod.

- 4: Lad hjertet komme ind i bod
og smelte hen i Jesu blod!
Da bliver Kristi milde sind
i sjælen dejlig prentet ind.

Ejheller kan tilbageføringen i vers 9 (DS 11) opfattes som nogen forbedring på grund af den brorsonske indforståethed, der her kommer til udtryk:

O lad mig hjertens inderlig,
min søde Jesus, elske dig
og komme dine vunder nær,
så får jeg nok min fjende kær!

- DS: O, lad mig hjertens inderlig,
min fromme Jesus, elske dig
og til dit kors mig holde nær,
så får jeg nok min fjende kær!

- 681 *Hvor ser det ud i verdens ørk* DS 602-603
Udeladelse af DS v. 2. og 5. Indføjelse af et nyt vers 2 (DS 603,1).
Man kunne ønske sig DS v. 5 bibeholdt:

Når dette stærke himmel-bånd
i verden tager overhånd,
da vokser kærlighed til Gud,
da breder Jesu rige ud
og drager daglig andres sind
i dette himmel-samfund ind.

- 1.2: „hvor er den fæl og sur og mørk!”
DS: „hvor er den fæl og gold og mørk!”

DS er at foretrække.

- 4.4.: „at de mod ild og vand bestå”
 DS: „at de mod ild og vand kan stå”

DS giver bedre mening.

- 682 *Den ypperligste vej* DS 604

- 3.3: „ja tro, at kunne fælde”. DS: „ja tro, som kunne fælde”

Originalens „tro [til] at kunne fælde” er bedre udtrykt i DS.

- 7.4: „at vi til Himlen komme”. DS: „og vi til Himlen komme”

Originalens „[når] at vi til Himlen komme” er bedre udtrykt i DS.

- 683 *Loven er et helligt bud* DS 600

Forslaget tilføjer et nyt vers 2 (originalens vers 3):

Deraf og nødvendigt må
 følge, som udi en kæde,
 at vi skal vor næste glæde
 og til hænde gerne gå;
 hvad man nu sin Gud vil yde,
 som det ikke har behov,
 dette skal vor næste nyde
 efter kærlighedens lov.

Så godt verset end er, mangler dog det originale vers 2 for at forstå den „årsags-kæde”, Brorson her taler om.

- 5.7: „Gud den Helligånd os driver”
 DS: „og Gud Helligånd os driver”

DS er bedre forståelig.

- 695 *O Gud, som tiden vender* DS 666

Brorsons nytårssalme er i forslaget reduceret til 3 vers mod 7 vers i DS, hvilket giver god mening. Mindre meningsfuldt er derimod de følgende tilbageføringer:

- 2.7: „og vidt og bredt opdage” (note: komme til syne)
 DS: „og syndens søvn forjage”
- 3.1: „Vi vide ej til hobe”. DS: „Det skjult er for os alle”
- 3.3: „hvem døden bort vil råbe”. DS: „hvem døden bort vil kalde”

II. Udeladte Brorson-salmer fra DS i Forslag til ny salmebog

- 14 *Du er alene, store Gud* ★
 Salmen bør bevares.
- 116 *Et helligt liv, en salig død*
 Trods Grundtvigs bearbejdelse er salmen så meget Brorsons, at det er misvisende at regne den til Grundtvigs salmer, som kommissionen gør det i fortegnelsen over udeladte salmer. Under alle omstændigheder må denne fornemme salme til julesøndag for enhver pris bevares.
- 181 *Jesus, jeg dit kors vil holde* ★
 Denne fine enkeltvers-salme må hævet over enhver tvivl bevares.
- 266 *O Helligånd, o søde trøst* ★
 Kan muligvis udgå.
- 443 *Vor sjæl dertil er født og båret* ★
 Bør bevares – alene på grund af de sidste linier:
- Thi bliver du med mig forbunden,
 jeg da min sjæl igen har funden.
- 466 *O, vågner op af verdens drømme* ★
 Kan udgå.
- 481 *Den sande tro i striden*
 Kan evt. udgå under henvisning til forslaget nr. 567: „Den tro, som Jesus favner”

485 *Vor tro den er et stærkt bevis* *

Kan evt. udgå under henvisning til forslaget nr. 566: „Vor tro er den forvisning på”

494 *Den sjæl, som Gud i sandhed kender* *

Bør helt sikkert bevares – man kan blot nævne vers 4:

Han overøser dig med nåde,
bespiser dig med himmelbrød;
hans øje vil din vandring råde
og redde dig fra synd og død;
mod alle dem, der vil dig ilde,
hans kærlighed dig skænker ly;
han læsker dig af livsens kilde,
hver morgen er hans nåde ny.

508: *Ak, min rose visner bort*

Bør bevares!

512: *Tålmodighed behøves* *

Det gør den fortsat!

534: *Du kære sjæl, som vanker*

Kan udgå.

576: *Det koster megen kamp og strid* *

Kan udgå.

590: *Bort, verden, af mit sind og øje* *

Kan muligvis udgå.

594: *Vil du have ro, min sjæl*

Kan udgå.

603: *Det er det rette tegn, hvorpå*

Kan evt. udgå under henvisning til forslaget nr. 681: „Hvor ser det ud i verdens ørk”

III. Konklusion

Den ovenstående gennemgang har vist, at blandt de 114 Brorson-salmer i Forslag til ny salmebog er kun 9 videreført i den form, hvori de findes i Den danske Salmebog.

De mange ændringer skyldes en næsten mekanisk tilbageføring af salmerne til Brorsons originaler. Det er dog kun i de færreste tilfælde, at der kan tales om reelle forbedringer i forhold til DS – ud fra den betragtning, at salmerne primært skal kunne bruges i menighedens gudstjeneste. I adskillige tilfælde resulterer tilbageføringerne i udtryksmåder, der i dag er antikverede og uforståelige.

Hertil kommer, at man genindfører en række udtryk, der siden Brorsons dage har ændret betydning og valeur. Det gælder ordet *sød*, der hos Brorson ofte bruges om en menneskelig egenskab, især hos Jesus, men ordet havde på Brorsons tid en anden klang. F.eks. hedder det i den samtidige 1740-Bibel: „Thi denne din opholdning aabenbarer, hvor sød du er imod dine børn” (Visdoms Bog, kap. 16,21a). Her har ordet snarest betydning „elskelig” eller „venlig”. I 1740-Bibelen taler man i øvrigt om „sød som honning” og „den søde søvn”, dvs. i betydningen „behagelig” eller „liflig”. Sådant skal ordet formentlig også forstås hos Brorson, selv om det også hos ham synes at tendere i retning af „sødladen”.³ I hvert fald er det netop sådan, at ordet oftest forstås i dag, og af samme grund har det været berettiget i 19. og 20. århundrede at finde passende ækvivalenter til ordet i salmerne, hvor det kan lade sig gøre. Men i sit energiske forsøg på at føre Brorsons salmer tilbage til den originale tekst, går salmebogskommissionen den modsatte vej og forsøger talrige steder at genindføre ordet „sød”.⁴

Den ureflekterede genindførelse af dette og andre tilsvarende

3. Se Steffen Arndal: „Den store hvide Flok vi see...”. *H. A. Brorson og tysk pietistisk vækkelsessang*, Odense 1989, s. 234ff.

4. Det gælder f.eks. i følgende salmer: nr. 5: 7,2, nr. 6: 3,2, nr. 102: 2,4 og 4,10, nr. 113: 9,4, nr. 362: 1,2 og 2,1, nr. 522: 4,2, nr. 560: 2,10, nr. 566, nr. 8,3 og 7, nr. 579: 7,2.

udtryk medfører ikke sjældent, at forslaget Brorson-salmer ender i det komiske og det banale. Det kan måske være meget morsomt, den første gang man synger det. Men på længere sigt er der grund til at frygte, at Brorsons salmer dermed vil glide ud af den danske gudstjenestes salmerepertoire.

Konklusionen må derfor blive, at Brorson-salmerne i forslaget udgør en klar forringelse i forhold til salmernes version i DS.

Til slut skal nævnes, at forslaget manglende påpegning af ændringerne i salmerne gør det noget nært umuligt for kirkegængere i almindelighed at forholde sig til kommissionens behandling af Brorson-salmerne. Hvis man for alvor havde ønsket at fremlægge et salmebogsforslag til diskussion og debat i de demokratisk valgte kirkelige organer, burde kommissionen tydeligt og klart have markeret de ændringer, den har foretaget, evt. i form af et noteapparat.

Konklusion fra Dansk Kirkesangs „Kommentar til Forslag til ny salmebog“¹

Om både Kingo- og Brorson-salmerne må det siges, at salmebogs-forslagets mange sproglige tilbageføringer ikke alene kommer i strid med salmerne i deres kendte former; de vil også kunne medføre, at brugen af Kingos og Brorsons salmer i gudstjenesten bliver væsentligt reduceret. De antikverede sprogformer, som forslaget bringer, rummer en betydelig fare for, at salmerne ender som museums-genstande i salmebogen.

For hele den ældre salmetradition gælder endvidere, at man med forsøget på at tilbageføre en tekst til originalen nemt overser, at en eksklusiv intellektuel og æstetisk procedure med denne hensigt let kommer i åben konflikt med *salmen som en særlig folkelig genre*. En salme er blevet indlært og indsungen i en form, der er tilslebet af brugen, dvs. med forkortelser og tillempninger af hensyn til forståeligheden. Eller sagt på en anden måde: som brugstekst igennem måske flere hundrede år har en salme ofte fået en lige så stor autoritet som en originaltekst, og kampen for en originaltekst bliver ofte til en kamp mod vejrmøller.

Er problemet med antikverede sprogformer mindre påtrængende i Grundtvigs tilfælde, må forslagets redigering af Grundtvig-salmerne til gengæld betegnes som konturløs. Man savner i forslaget en sans for at styrke Grundtvigs egentlige mærkesager, ligesom man må hefte sig ved, at Grundtvig-repertoiret i *46 salmer* langt fra er udnyttet.

---

1. Let ændret udgave af den sammenfattende konklusion i „Kommentar til Forslag til ny salmebog. Udarbejdet af et udvalg under bestyrelsen for Samfundet Dansk Kirkesang“ (2000).

Forslagets udvalg af salmer fra det 20. århundrede er tilsvarende problematisk. Således medtager man et ret stort antal salmer af K. L. Aastrup, men man overser *Udvalgte Salmer af K. L. Aastrup* og *46 Salmer*, hvor forfatteren selv var medbestemmende, og fravælger salmer af høj kvalitet derfra.

Problemfyldt er også udvalget af salmer fra den nyeste tid. Udvalgelsen forekommer præget af vilkårlighed – af gode grunde, al den stund der endnu ikke eksisterer noget fælles-repertoire af indsungne moderne salmer i den danske folkekirke. Salmerne fra Sverige og Norge falder mærkeligt igennem, fordi de tydeligvis hører hjemme i en anden salmetradition, og de synes ikke at bidrage til nogen egentlig fornyelse. Det er i høj grad spørgsmålet, om ikke de nyeste salmer har behov for at bevise deres levedygtighed et stykke tid endnu gennem forskellige tillæg. Derfor kunne også tale de mange vanskeligheder, der tydeligvis er forbundet med forståelsen af de nye salmer – såvel sprogligt som indholdsmæssigt.

Hvis „Forslag til ny salmebog“ i dets foreliggende eller i en lignende form autoriseres, vil mange menigheder utvivlsomt holde fast ved den nuværende salmebog. Man ville dermed ikke længere have en fælles salmebog i den danske folkekirke. Og dermed ville folkekirken miste den særlige identitet, der består i at have en salmebog, som er fælles for alle menigheder – uafhængigt af, hvad der i øvrigt bruges af tillæg. Det ville være et yderst alvorligt skridt, som man ikke mindst fra folkekirkens biskopper må forvente en offentlig stillingtagen til.

I den nuværende situation synes der kun at være én løsning, nemlig at man lader 1953-salmebogen være i fred og i stedet udgiver et tillæg med et udvalg af de reviderede ældre salmer og de 139 nye salmer, som salmebogskommissionen har fremlagt.

Bevaringsværdige salmer blandt salmebogsforslagets udeladte salmer

Nedenstående liste indeholder 47 salmer fra Den danske Salmebog, der er udeladt i Forslag til ny salmebog, men som ikke desto mindre må beholdes ud fra såvel kirkelige som folkelige hensyn. Listen indeholder således både populære salmer som DS 21, 58, 182, 631 og stærke kirkesalmer som DS 101, 116, 299, 302, 375, 443, 457, der for enhver pris må bevares i salmebogen. Der henvises i øvrigt til afsnittene om udeladte salmer i „Kommentar til Forslag til ny salmebog“.

14: Du er alene, store Gud	Brorson
17: Intet så stort, han det jo kan	Grundtvig
21: Nærmere, Gud, til dig	Adams/Ussing
38: Min sjæl, hvi vil du græmme dig	Thomissøn/Grundtvig
58: Jeg så ham som barn	Birkedal
101: Alle ting er underfulde	Kingo
116: Et helligt liv, en salig død	Brorson/Grundtvig
118: Da døden slog Herodes ned	Kingo
180: Lær os, frelser, livets væld	Latin/Grundtvig
181: Jesus, jeg dit kors vil holde	Gerhardt/Brorson
182: Et kors det var	Richardt
237: „Sidder rolig i Jerusalem“	Græsk/Grundtvig
244: Klar op, vort hjerte, sjæl og sind	Kingo/Grundtvig
275: Helligånd, hør, hvad vi bede	Grundtvig
284: Der stander et hus i vort høje nord	Reitan
299: Du gamle af dage	Grundtvig

302: Lover Gud, I kristne fromme	Grundtvig
337: Hvor kan jeg nøksom skønne på	Kingo
362: Vi tro, vi alle tro på Gud	Luther
375: Som hønen klukker mindelig	Grundtvig
399: Kommer hid kun med de små	Grundtvig
403: Dig takke vi, o Jesus Krist	Rerav
408: Guds Ånd er kraftbeviset	Grundtvig
443: Vor sjæl er dertil født og båret	Brorson
457: Syndernes forladelse	Grundtvig
494: Den sjæl, som Gud i sandhed kender	Brorson
508: Ak, min rose visner bort	Brorson
512: Tålmodighed behøves	Gerhardt/Brorson
514: Vor alderdoms trøst og støttestav	Grundtvig
538: Har vi toppet, må vi dale	Grundtvig
539: Ewig sand er Herrens tale	Grundtvig
557: O Jesus, hør mig for din død	Thomissøn
603: Det er det rette tegn, hvorpå	Brorson
605: Hvor dejlig skal Guds kirke stå	Kingo/Grundtvig
612: O Herre Jesus, mit levned lys	Behm/Hammerich
631: Herrens venner ingen sinde	Schjørring
635: Her mødes alle veje	Grundtvig
676: Gud, du fra dine de herlige	Grundtvig
685: Nu står jeg op i Jesu navn	Kingo
688: Op, min sjæl, thi sol er oppe	Kingo
705: Skriv på min seng og sovetræ	Kingo
712: Vort timeglas det alt nedrinder	Kingo
737: Glæderig og underfuld	Gerhardt/Grundtvig
749: Din kirke, gode Gud	Kingo/Grundtvig
751: Alfader! du, hvis navn i Nord	Grundtvig
752: Dig, store Herre Sebaot	Kingo
753: Kriste, lad din ædle fred	Tysk/Sthen

